

İLEM BÜLTENİ 2014

**III. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi
Sakarya'da Gerçekleştirildi**

**Sosyal Bilimlerde Eleştirel
Yaklaşımlar Çalıştayları
Avrupamerkezciliğin Ötesi**

**Mezuniyet Programı
Medeniyetimiz ve Sanat**

**Eğitim Programı, İhtisas Programı,
Akademik Eğitimler, Araştırmalar,
Projeler, Yayınlar**

**2014
BAHAR**

6

Değerli Gönüldaşlarımız,

Sizler kadar bizleri de saran bir heyecanla hazırlandı bu bülten

Dünden bu güne gelen sürede, her yıl biraz daha ileriye hedefleyerek adımıyoruz yolumuzu; dünden ders alarak, yarına daha büyük hedefler koyarak heyecanla büyüyor ve paylaşıyoruz.

Rahmet Peygamberinin sözüyle hareket ettiğimizde rahmete mazhar olacağız. İslam ilim geleneğinden beslenen medeniyetinin köklerinden güç alarak azimle çalışan genç arkadaşlarımıza onların kendilerini geliştirmeleri yolunda katkı sağlamak için buradayız.

Bu katkılar gerek ulusal gerek uluslararası birçok faaliyetle 2014 Bahar döneminde de devam etti.

Bu dönemde bir yandan başlamış çalışmalarımıza devam ederken bir yandan da yenilerini ekleyerek yolumuza devam ettik. "Sosyal Bilimlerde Eleştirel Yaklaşımlar Çalıştayları"nın, Konya'da "Avrupamerkeziliğin Ötesi" başlığı ile ilkinin gerçekleştirilmesinin yanı sıra "Bedenin Anlamı ve Sınırları" gibi dizi seminerlerinin ikincisini bu dönemde gerçekleştirdik ve oldukça nitelikli olan bu seminerlerin çıktısı olacak bir kitap çalışması başlattık.

Lisansüstü Eğitimler ve Etkinlikler Komisyonu (LEEK) tarafından da lisansüstü çalışma yapan birçok akademisyen adayının yararlandığı Akademik Proje Geliştirme ve Yazma Eğitimi, Eleştirel Okuma Eğitimi, Nitel ve Nicel Araştırma Yöntemleri, Akademik Yazım Teknikleri Eğitimi, gibi birçok özel eğitim gerçekleştirdik.

Her yıl düzenlenen, artık bir İLEM geleneği haline gelen Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi (TLÇK) de yukarıda kısmen bahsettiğimiz çabanın bir yansıması. Bu yıl Sakarya'da gerçekleştirdiğimiz 3. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi'ne dair ayrıntıları hem kongrenin internet sitesinde hem de elinizdeki bültende TLÇK'ya ayırdığımız sayfalarda bulabilirsiniz.

Eğitim programımızda ise kültür ve medeniyet gezileri, kamplar, kademe seminerleri ve kitap okuma gruplarıyla İLEM öğrencileri için dolu dolu geçen bir dönem olması için çaba sarf ettik. Geleneksel hale gelen kapanış konferansı ile bir yılı daha tamamlarken, İLEM olarak öğrencilerimizden bir dönemi daha mezun etmenin gururunu yaşadık.

Düzenlediğimiz programların yanı sıra yayınladığımız dergi ve kitaplar da söz konusu çabamızın bir neticesi... *Doğu Batı Arasında İslam Birliği İdeali Vefatının 10. Yılında Aliya İzzetbegoviç ve İslam İktisadını Yeniden Düşünmek* kitaplarını, Ocak- Haziran döneminde ilim dünyasının istifadesine sunduk.

Tamamlanan ve yürüyen projelerin yanında yepyeni projeler ve araştırmalar da bu dönemde can buldu. İslamcı Dergiler Projesi bunlardan biri. Daha geriden gelen ve tamamlanan birçok araştırmacının da ürünlerini vermek üzere kitap çalışmaları sürmekte ve bu güzide eserler kütüphanelerinizdeki yerlerini almaya hazırlanmaktadır.

İlmi Etüdler Derneği, yeni dönemde de yol kat etmeye devam edecek. Yeni etkinlikler, konferanslar, sunumlar, eğitimler, araştırma ve projelerle ilkesinden ödün vermeden daha iyiyi aramayı sürdürecektir.

2014 Bahar döneminde gerçekleşen bu etkinliklerin detaylarını bulabileceğiniz bültenimizle sizleri baş başa bırakıyoruz.

Hayırlara vesile olması ümidi ile...

- 05 / İLEM Eğitim Programı**
- 06 / Seminerler**
- 08 / Grup Çalışmaları**
- 10 / Grup Özel Etkinliği**
- 13 / Kamplar**
- 17 / Tarih ve Medeniyet Gezileri**
- 21 / 2013- 2014 Kapanış Konferansı ve Mezuniyet Programı**
- 24 / Kitap Değerlendirmesi - Said Halim Paşa / *Buhranlarımız ve Son Eserleri***
- 27 / Kitap Değerlendirmesi - Turgut Cansever / *İslâm'da Şehir ve Mimari***
- 30 / İLEM İhtisas Çalışmaları**
- 30 / Toplum Çalışma Grubu**
- 32 / Tarih Çalışma Grubu**
- 34 / Felsefe Çalışma Grubu**
- 36 / Dil ve Edebiyat Çalışma Grubu**
- 38 / İLEM Sunumlar**
- 67 / Bedenin Anlamı ve Sınırları Seminerleri - 2**
- 75 / Bilginin Nesnelliği Problemi Seminerleri**
- 78 / Muhalefet Seminerleri**
- 87 / TETA Konuşmaları**
- 90 / İLEM İleri Düzey Eğitimler**
- 93 / III. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi**
- 97 / Sosyal Bilimlerde Eleştirel Yaklaşımlar Çalıştayları - I**
- 102 / II. İslam İktisadı Atölyesi**
- 104 / Ahlâkın Temeli Üzerine Konuşmalar**
- 112 / İslam Ahlâk Düşüncesi Taşköprüzâde'nin Ahlâk Düşüncesi Atölyesi**
- 113 / Ahlâk Düşüncesi Yuvarlak Masa Toplantıları**
- 116 / 1960-1980 Dönemi İslamcı Dergiler Projesi**
- 118 / 1960-1980 Kuşağı Dergiciliği - Atasoy Müftüoğlu ile Bir Söyleşi**
- 120 / İLEM Politika Notları**
- 121 / İLEM Fikir Meclisi**
- 122 / Kitap: Vefatının 10. Yılında Aliya İzzetbegoviç**
- 124 / Kitap: İslam İktisadını Yeniden Düşünmek**
- 126 / İnsan ve Toplum Dergisi Şehir Özel Sayısı**
- 128 / 2. İLEM Uluslararası Yaz Okulu**

- **2014- YIL:3 SAYI:6**
- **Editör:** Zekai Eroğlu
- **Yayın Kurulu:** Muhammed Turan Çalışkan, Nuriye Kayar, Haris Yardımcı, Mehmet Yıldırım
- **Adres:** Halk Caddesi, Türbe Kapısı Sokak, Hektaş İş Merkezi No:13/4 Üsküdar, İstanbul Tel: (0216) 310 43 18 • bilgi@ilmietudler.org • www.ilmietudler.org
- **Baskı&Cilt:** Nakış Ofset: Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi A Blok 2A 13 Topkapı/İstanbul Tel: +90 212 613 8737
- Yılda iki sayı olarak yayınlanır.
- Ücretsizdir.
- Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlara aittir.

İLEM EĞİTİM PROGRAMI

İlem Eğitim Programı, akademik çalışma yapmak isteyen lisans öğrencilerinin; insanı, toplumu ve dünyayı tanıyıp çözümleyebilmelerini sağlayacak ilmi ve fikri donanım ve bakış açısı ile ilmi çalışmalarına yön verecek ahlaki bir duruş ve anlayış kazanmalarını amaçlamaktadır.

Eğitim programı üç yıl süren kademelerden oluşmaktadır. Programın içeriği öğrencilerin lisansüstü çalışmalarda ihtiyaç duyacağı temel nitelikleri kazandırmayı hedeflemektedir.

22 Şubat - 26 Nisan tarihleri arasında gerçekleşen İLEM Eğitim Programı 154 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirildi. Seminer dersleri dışında yapılan haftalık grup çalışmaları, geziler, kamplar, kapanış konferansı ve mezuniyet programı ifa edildi.

Bahar döneminde Tahsin Görgün birinci kademede 10 hafta süren "İslam Medeniyetinin Oluşumu" seminer dersini gerçekleştirdi.

Seminerler

Bahar dönemi seminerlerinde I. kademe katılımcıları, Tahsin Görgün'ün gerçekleştirmiş olduğu İslam Medeniyetinin Oluşumu seminer dersinde medeniyet kavramı ve İslam medeniyetinin nasıl ortaya çıktığına dair bilgi sahibi olarak İslam medeniyeti hakkında bir perspektif kazanmışlardır. Bilal Aybakan'ın gerçekleştirdiği "İslami İlimlere Giriş" seminer dersinde katılımcıların, temel İslami ilimler olarak adlandırılan tefsir, hadis, fıkıh ve kelam ilimlerini tanıyarak, bu ilimlere dair bütüncül bir bakış açısı kazanmaları sağlanmıştır. Vahdettin Işık'ın gerçekleştirdiği "Türkiye'de Modernleşme" seminer dersinde Türk modernleşmesinin tarihini eleştirel bir bakış açısıyla okuma fırsatı bulan katılımcılar, Tanzimat'tan günümüze modernleşme ve din ilişkisinin günümüz toplum yapısına yansımalarını incelediler.

II. Kademe katılımcıları Mahmut Hakkı Akın'ın gerçekleştirmiş olduğu "Türkiye'de Toplum ve Siyaset" seminer dersinde Türkiye'nin modernleşme tecrübesiyle yaşadığı sosyo-politik değişimi incelediler. Katılımcılar bu süreçte farklı dönemlerde farklı şekillerde ortaya çıkan siyaset-toplum ilişkisi, siyasetteki süreklilikler ve kırılmalar, genel siyasal kültürü oluşturan alt siyasal kültürler ve demokratik hayat hakkında bilgi sahibi oldular. Süleyman Güder'in gerçekleştirdiği "Çağdaş Dünya Siyaseti" seminer dersinde ise katılımcıların çağdaş dünya siyasetine dair farklı bakış açılarını tanıyarak, bu konular hakkında yorum yapabilecek düşünsel altyapı kazandılar. Katılımcılar çağdaş dünya siyasetinde etkin olan yapı ve işleyişin kökenlerine dair bütüncül bir bakış kazanmışlardır. Mehmet Babacan'ın "Uluslararası Ekonomi- Politik" seminer dersinde katılımcıların ekonomi-politik kuramları ve bu kuramların tarihsel gelişim süreci ile birlikte uluslararası kurumların temel dinamiklerini kavraması sağlanarak; devletler, uluslararası kuruluşlar ve bölgesel yapılar eleştirel okumaya tabi tutularak katılımcılara kavramsal zemin oluşturuldu.

III. kademede ise Ahmet Köroğlu gerçekleştirmiş olduğu "Türkiye'nin Siyasal Kültürü" seminer dersinde tarihsel olarak Cumhuriyet Türkiye'sinde yaşanan siyasi ve kültürel gelişmeleri önemli olaylar ve isimler üzerinden anlatıldı. Katılımcılar Türkiye'deki farklı siyasi düşüncelerin Türkiye siyasetinde etkileri konusunda bilgi sahibi olmuşlardır. Alev Erkilet'in gerçekleştirmiş olduğu "Kent ve Siyaset Okumaları" seminer dersinde ise katılımcılar kentin siyasete, siyasetin de kente etkisi bağlamında kentsel çöküntü, kentsel tahliyeler, sınıf-altı ve koruma gibi kuramsal tartışmalar hakkında bilgi sahibi olmaları amaçlanmış olup, bu doğrultuda derste İslami siteler, aile yapıları, İslami moda dergileri ve İslam kentleri gibi daha somut konular tartışıldı.

2013-2014 Bahar Eğitim Dönemi

	Seminer Dersleri	Seminer Hocası
I. Kademe	İslam Medeniyetin Oluşumu	Tahsin Görgün
	İslami İlimlere Giriş	Bilal Aybakan
	Türkiye’de Modernleşme	Vahdettin Işık
II. Kademe	Türkiye’de Toplum ve Siyaset	Mahmut Hakkı Akın
	Çağdaş Dünya Siyaseti	Süleyman Güder
	Uluslararası Ekonomi- Politik	Mehmet Babacan
III. Kademe	Türkiye’nin Siyasal Kültürü	Ahmet Köroğlu
	Kent ve Siyaset Okumaları	Alev Erkilet

Grup Çalışmaları

İLEM Eğitim Programının taşıyıcı unsurlarından olan danışmanlık sistemi tüm kademelerde 5-8 kişiden oluşan gruplardan oluşmakta ve her grubun başında bir danışman bulunmaktadır. Toplamda 22 grupta yürütülen grup çalışmalarını; haftada bir gün gerçekleştirilen kitap tahlilleri, dönemde bir defa gerçekleşen grup özel etkinlikleri, grup özel kampları ve öğrencilerin dönemde bir defa yazdıkları kitap değerlendirme yazıları oluşturmaktadır. I. ve II. Kademedede bulunan gruplarda dönemde 10 kitap tahlili, III. kademe ise 7 kitap tahlili gerçekleştirildi.

Gruplarda 2014 Bahar Döneminde Tahlili Gerçekleştirilen Kitaplar

Kademe	Kitabın Adı	Kitabın Yazarı
I. KADEME	Medeniyet ve Modernizm	Ali Şeriati
	İslam Hukukunun Doğuşu ve Gelişimi	Ahmed Hassan
	Modern Türkiye'nin Oluşumu	Feroz Ahmad
	İlahi Sözün Gücü	Tahsin Görgün
	Buhranlarımız	Said Halim Paşa
	İslam Bilimler Tarihi Üzerine Konferanslar	Fuat Sezgin
	Tarihe Tanıklığım	Aliya İzzetbegović
	Modernleşen Türkiye'nin Tarihi	Eric Jan Zürcher
	Kelama Giriş	Saim Kılavuz
	Paradigmanın İflası	Fikret Başkaya
II. KADEME	Modern Dünyanın Bunalımı	Rene Guenon
	İslam'da Şehir ve Mimari	Turgut Cansever
	Türk Demokrasi Tarihi	Kemal Karpat
	Kalkıncı Modernlik	Sadık Üney
	Kısa 20. Yüzyıl: 1914-1991, Aşırılıklar Çağı	Eric Hobsbawm
	Türkiye'de Din ve Siyaset	Şerif Mardin
	Aşk Estetiği İslam Sanatlarının Estetiği Üzerine Bir Deneme	Beşir Ayvazoğlu
	Konuşmalar	Ahmet Bin Bella
	Türkiye'de Toplumsal Değişim ve Siyaset	Mustafa Macit
	Karanlık Kıta, Avrupa'nın Yirminci Yüzyılı	Mark Mazower
III. KADEME	Akdeniz (Tarih, Mekân, İnsanlar ve Miras)	Fernand Braudel
	Sosyal Adalet ve Şehir	David Harvey
	Mekân Kültür ve İktidar	Ayşe Öncü
	Modern İstanbul'un Doğuşu	Murat Gül
	Şeyh Efendinin Rüyasındaki Türkiye	İsmail Kara
	Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Mesele Olarak İslam	İsmail Kara
	Türkiye, İslam ve Sekülerizm	Şerif Mardin

Gruplar özel etkinliği olarak; sinema, tiyatro veya müze gezileri yaparken grup özel kampı olarak da şehir dışında iki günlük kamplar gerçekleştirmektedirler. Bu etkinliklerin yanı sıra grup üyelerine danışmanlar tarafından akademik gelişim desteği de verilmektedir.

Grup Özel Etkinliği

■ Trakya'nın İçlerinde Bir Seyahat Güncesi (26 - 27 Nisan 2014)

Değerlendiren: Ömer Faruk Uysal

Yalnızca akademik ve entelektüel yetkinlik değil, bunun yanında medeniyet ve kültür bilinci üzerine de eğilen İLEM Eğitim Programı'na devam eden arkadaşlarla, 26-27 Nisan tarihlerinde, dönem içi etkinlik kapsamında Kırklareli'ndeydik. Tabiatı gereği hazzı ve hızı vitrine süren şehir hayatından uzaklaşmak için belirlenen güzergâhtaki dağ köyleri ve gerçekten bir hayli "yavaş" sayılabilecek kasabalar dönemin yorgunluğunu atmak için bire birdi.

26 Nisan Cumartesi günü öğle saatlerinde, kade-me derslerinin hemen akabinde yola çıktık. İlk durağımız, Lüleburgaz'daki Sokullu Mehmet Paşa Camii idi. Rumeli coğrafyasının bu ilk durağında Mimar Sinan'ın üst düzey işçiliği ve kentsel form

ile uyumlu bu güzide eseri, Lüleburgaz'a bir taşra olmaktan çok tarihsel bağlamını hatırlatan bir kent merkezi işlevini vermekteydi. Son derece geniş bir alana oturan külliyei gezdik. Camii duvarlarında, Türkiye gündemini hatırlatır nitelikte namaz kılan insanların fotoğrafları altına yazılmış "duran adam böyle olur" şeklindeki ibareler dikkat çekti. Ekip içinde bunun üzerine bir hayli tahlil yapma gayretine girenlerimiz oldu.

Vakit kaybetmeden ikinci varış noktası olan Babaeski'ye doğru hareket ettik. 1572'de Mimar Sinan'ın inşa ettiği Cedit Ali Paşa Camii, buradaki ilk ziyaret adresimizdi. Akabinde, camiinin yanındaki Mimar Sinan Köprüsü ve 1451'de yapılan Fatih

Camii'ni ziyaret ettik. Akşam namazını da burada eda ettik. Bu küçük camiinin girişinde ayakkabılık kısmının rasyonel bir biçimde tüm girişi dolanarak ayakkabısız kısımdan şebeke ile ayrılmış galerisi dikkat çekiciydi. Namaza girmeden önce karşılaştığımız ve bize nereden geldiğimizi soran Babaeskili bir beyefendi, camiden çıktıktan sonar kahveye gelin çayımı için diye buyur etti. Kendisini kırmak olmazdı. Çalgıcılar kahvesi diye maruf bu mekânda, aslen Eyüplü Süleyman amcanın konuğu olmuştuk. Bu kahvede hayatımızın en kesif nane limonunu içmek, ses tellerimizi açsa da, çok da bize göre sayılmazdı. Babaeski'de tanınan ve Anadolu'nun pek çok ihtiyaç sahibi okuluna kitap-oyuncak yardımı göndermek üzere halkı örgütleyen Süleyman Bey hoşsohbet ve yaşına rağmen bir hayli dinç bir güzel insandı. Daha da ilginç, Süleyman bey, bizi gördüğünde muhtemelen evine dönmekteydi, ancak bizle tanışmak ve yeni insanlar ile tanışmanın ona vereceği memnuniyeti yaşamın hengâmesine tercih eden bir gönle sahipti.

Babaeski merkezde kısa bir yürüyüş yaptık. Bu kasabada yer alan İsmet İnönü heykeli, farklı bir kasabada olduğumuzu bizlere hatırlatsa da, heykelin yalnız ve terk edilmiş görüntüsü, kutsallığını kaybetmiş bir sanatsal öge olarak kaldığı izlenimini bıraktı.

Bir hayli yorulmuş ve artık Kırklareli'ne doğru yol almıştık. Üniversitenin konukevi gece konaklayacağımız yerd. Eşyalarımızı bırakıp, kent merkezinde bir kültür ocağı olarak yaşayan tarihi Dibek Kahvesi'nde memleket meselelerine daldık. Geç saatlerde konukevine geri döndük.

27 Nisan Pazar günü, sabah namazının akabinde Kırklareli-Bulgaristan yolu üzerindeki sınır köylerini gezmek için yola çıktık. Yörükbayırı, Düzorman, Dereköy, Armağan, Çukurpınar, İncesirt gezilen köylerden bazılarıydı. Sabah henüz çok erken bir vakitte yola çıkıldığından, yollar boş, hava sisli ve va-

kit bereketliydi. Kötü dağ yollarına rağmen birkaç saat içinde hem köyler hem de Dupnisa Mağarası'nı gezdik. Yol üzerinde "ekolojik denge için bırakılmış" olan ağaçlar bizlere tebessüm ettirdi. Doğa üzerindeki tahakkümümüz adeta kuş uçmaz ker-
van geçmez dağlara kadar ulaşmıştı.

Daha sonra, Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethinden önce ünlü toprakları döktürdüğü saha, Demirköy Fatih Dökümhanesi, kazısı incelendi.

gündem sınırların suniliği. Sahilde dinlendikten sonra sonra yeniden harekete geçtik. Telefonlarımızla "Bulgaristan'a hoş geldiniz" mesajları yağıyordu.

Beğendik, Limanköy ve İğneada'daki kültür ve tabiat mirasını gördük. Bölge insanıyla hasbihal ettik. Kırklareli dönüş yolunda Trakya'nın yavaş şehri olarak bilinen Vize kasabasını gezdik. İki gün içerisinde 500 km'den fazla yol yapmıştık Akşam saatlerinde İstanbul'umuza dönmüştük.

Kazı çalışmaları, çalışmayı yürüten araştırmacının vefatından (2010) bu yana askıya alındığı için bölgede herhangi bir hareketlilik yoktu fakat turistik bir bölge olarak varlığını sürdürüyordu. Daha sonra Karadeniz sahillerine kadar devam ettik. Burada en yakın Bulgaristan köyüne olan mesafe 300-400 metreye kadar indi. Burada ve aslında yol boyunca,

Dönem içi etkinliği, bizler için İLEM Eğitim Programı'nın fildişi kulelerde yürütülen akademik ve entelektüel bir spor olmadığını, bilakis muhabbetin ve kardeşliğin öncelendiği uzun soluklu bir yol arkadaşlığı olduğunu bir kez daha gözler önüne serdi.

Kamplar

İLEM Eğitim Programının düzenlemiş olduğu dönem arası kamplarda katılımcılara; İLEM'in genel ve özel amaçları doğrultusunda gerekli görülen fakat Güz ve Bahar dönemlerinde eğitim programına dahil edilmeyen konular hakkında bilgi ve anlayış

kazandırılarak, daha önceki yıllarda Eğitim Programından mezun olanlarla programa devam eden öğrencilerin arasında muhabbet bağlarının gelişmesi hedeflenmektedir.

■ İLEM 2014 Dönem Arası Bolu Köröğlu ve Kuzuluk Kaplıcaları Kampı

İLEM Eğitim Programına devam eden katılımcıların birbirlerini daha yakından tanımalarını ve kaynaşmalarını sağlamak amacıyla şehrin gürültüsünden uzak, doğanın kucağında iki günlük bir kamp gerçekleştirdik.

2013-2014 dönem arası kamplarını belirlenen ta-

rihlerde (14 – 16 Şubat) erkek katılımcılar için Bolu Köröğlu Dağ Evleri kamp alanında, hanım katılımcılar için de Sakarya Kuzuluk Termal Tesislerinde gerçekleştirdik. Toplamda 94 kişinin katıldığı kampta okumalar, film gösterimi, doğa yürüyüşü ve eğitim seminerleri gerçekleştirdik.

■ Bolu Köröğlu Dağ Evleri Kampı (14- 16 Şubat 2014)

Değerlendiren: Mehmet Fatih Yıldırım

Baharı anımsatan güzel bir havada Bolu'ya doğru yola çıkmak üzere İLEM'de toplandık. Bu güzel havada, İstanbul'u terk etmek biraz zor olsa da iyi bir katılımımla yola çıktık. Yolculuğumuzun yaklaşık beş

saat sürmesine rağmen yol boyu muhabbetler ve ikramlar sayesinde rahat bir yolculuk yaptık.

Kamp yerimiz adını daha önce çoğumuzun duymadığı Bolu'nun Kıbrıscık adında küçük bir ilçesin-

deydi. Üçer ve dörderli gruplar halinde kaldığımız küçük dağ evleri ve toplandığımız büyük bir merkez ev vardı. Fiziki olarak da alanın ortasındaki büyük ev bizim için gerçek bir mescit havasına büründü. Kitap tahlilleri, kestane eşliğinde sohbetler orada yapıldı, yemekler orada yendi. Ayrıca bütün vakitlerde cemaatle namaz kıldık. Tam anlamıyla bir Müslümanın mescit algısı yaşatıldı.

Kampın en ilgi çekici etkinliği bence ilk akşam yapılan tanışmaydı. Bu tarz büyük grupların klasik tanışma formatının dışında herkesin kendisini istediği şekilde ve istediği kadar tanıttığı bir toplantıydı. Aynı dernek çatısı altında aynı amaç uğruna toplanan benzer düşüncedeki kişilerin birbirini böyle yakından tanıyabilme imkânı verilmesi son derece güzel bir uygulamaydı. Bu İLEM'in bir dernekten ziyade sıcak bir aile ortamı olduğunun gösteriyordu, ayrıca bizimle aynı yollardan geçmiş ağabeylerimizin öğrenim hayatlarını, tercihlerini, planlarını duyurmak, tecrübelerinden faydalanmak adına bizler gibi yolun başında olanlar için bulunmaz bir tecrübeydi.

Kamp süresince okunacak ve tahlil edilecek kitapların seçimi yerindeydi. Zamanın kısa olması sebebi ve kampın sıkıcı kitap okuma kamplarına benzetmemek hedefiyle seçilen kitaplar iki önemli şahsiyet ve fikirleri hakkında bilgi sahibi olmamıza vesile oldu. Kitap tahlilleri dışında sabahları yapılan doğa yürüyüşleri ve soba etrafında kurulan muhabbet halleriyle zamanımızı en güzel şekilde değerlendirdik.

Sonuç olarak İstanbul'un kalabalık ve stresinden uzak doğanın içinde arkadaşlarımızla beraber güzel ve faydalı bir hafta sonu geçirmiş olduk.

■ Kuzuluk'ta “Zaman ve İnsan” Üzerine Tefekkür Vakti

Değerlendiren: Nurefşan Torunoğlu

Zaman, güzel işlerle, ebedi eylemlerle süslenir. Yoksa yıldızsız gece, incisiz okyanus gibidir, zaman... And içilen asırda, zamanı süsleme niyetiyle yola çıkıp, bir “asr vakti” Kuzuluk'a vardık. Sonrasında Kuzuluk'ta bizler için belirlenen yerlere, gruplara ayrılarak yerleştik. Dolayısıyla mekân birlikte zaman geçirmek için elverişsiz olsa da çay, kahve bahanesiyle bir araya gelip imkân şartlarını zorlamış olduk.

Bir sonraki gün; uyandığımız bereketli sabah, gökyüzü yüzünü yere dökmüştü. Çisil çisil yağan yağ-

murla birlikte sabah yürüyüşümüzü gerçekleştirdik. Tertemiz havanın ruhumuza işlediğini hissettik. Yavru köpeklerin peşimize takılıp koşmaya koyulduğu gri, sisli bir Kuzuluk sabahı yamaçlara, tepelere kadar uzandı yolumuz. Bol oksijenli zaman dilimini takip eden bir başka atmosfer: Lütfi Sunar hocamızla; Ebu'l Kelam Azad'ın “Ölümsüz Müdafaa” eserinin tahlilini ve tahlil sonrası kademeler arasında kaynaşmanın da sağlanması adına tanışma gerçekleştirdik. Birlikte soluduğumuz her nefes bize zamanın kıymetini anlatırken, akşam Fatma

Kutluoğlu hocamız “zaman ve insan” konulu sohbeti ile pratikten teoriye: üzerine and içilen mutlak zamanı, hüsranda olmamak için üzerinde durulması gereken esasları anlattı. Derin bir tefekkür için inci kıymetindeki sözleriyle dakikalarımızı süsledi hocamız. Yaptığımız okumalarla, birbirimizle gerçekleştirdiğimiz fikir alışverişleriyle, dinlediğimiz hocalarımızla ve soluduğumuz temiz havayla iki günlük bir kamptan ömrümüzün kalan kısmı için kendimizi yenileme imkânı bulduğumuz verimli zamanlar yaşadık. Kampımızın son bölümünde ise

Cumhuriyet döneminde bir köy hocası olan “Kutuz Hoca’nın Hatıraları” üzerinden Türkiye’de Modernleşme bağlamında bir tahlil gerçekleştirdik.

İnsan ve mekân zamanın bileşenleridir. Bu bakımdan kademeler arasında tanışmanın ve kaynaşmanın sağlanması kampın amaçlarındandı, ancak mekânsal yapı bunun için elverişsizdi. Bu elverişsizlik, çeşitli vesilelerle bir araya gelinerek giderilmeye çalışıldı. Esasında “zamanı ve insanı” anlamaya yönelik birbirini takip eden okumalarımızda mekânın bu şekilde seçilmiş olması: “konaklama manidar” diye düşündürüyordu.

Son olarak, geçirdiğimiz kısa ama güzel zamanlar, uçsuz bucaksız, renksiz ve kokusuz akışın, renkli ve anlamlı olduğu anlara evrildiği hatıraları yanımıza alarak İstanbul’a doğru yola koyulduk. Bir yılda zamanı bereketlendiren ve tazelandiren aralıklardan birini daha geride bırakarak dönüyorduk... Yine asr vaktiydi, güneş Marmara’yı turuncuya boyarken şahit olduğumuz manzara, kampın muhteşem finali olmuştu. Kamp sona ermişti, güneş batıyordu ve biz İstanbul’a dönüyorduk...

Tarih ve Medeniyet Gezileri

*“Bu şehri Stanbûl ki bî-misl ü bahâdır
Bir sengine yekpare Acem mülkü fedadır.”
Nedim*

İLEM Eğitim Programı olarak Tarih ve Medeniyet gezileri kapsamında her yeri tarih ve medeniyet kokan İstanbul'u tanımak için geziler düzenledik. Nisan ayında gerçekleştirmiş olduğumuz gezimizin ilk ayağı, Eyüp – Balat güzergâhındaki güzellikleri temaşa ederek ve Hz. Peygamber'in sancaktarı Eba Eyyub'ul Ensari'nin kabrini ziyaret ederek başladık. Balat'ın tarihi dar sokaklarından geçerek ve sahabelerin kabirlerini ziyaret ederek gezimizin ilk bölümünü sonlandırdık. İstanbul gezimizin ikinci ayağı ise tekne turuydu.

Bu geziyle İstanbul'un saraylarını, kasırlarını, yalılarını ve bunların yaşam ve mimari kültürünü öğrendik. İstanbul gezimizin son ayağını Sultanahmet ve Beyazıt'ta gerçekleştirdik. Dünyanın başlangıç noktası olarak kabul edilen Sultanahmet meydanında başlayıp, Sultanahmet camii ve civarını gezerek, divan yolundan Kapalı çarşıya oradan da Beyazıt camii ve meydanına ulaşan bir güzergâhta gerçekleşen gezimiz sayesinde İstanbul'un kültürüne ve medeniyetine yaptığımız yolculuğu nihayete erdirdik.

■ Eyüp – Balat Gezisi (13 Nisan 2014)

Değerlendiren: Sevâl Günbal

Pazar sabahı saat 09.00'da Eyüp Sultan Camii'nin iç avlusunda buluşuyoruz. Rehberimizden Kılıç kuşanma merasiminin Eyüp Sultan'ın makamında olduğunu öğreniyoruz. Sultan Mehmet Reşat, son Mevlevî şeyhlerinin elinden kılıç kuşandığı için Mevlevî sikkeleri koydurmuş buraya. 1766'da meydana gelen depremle yıkılıp yeniden yapılıyor. Klâsik Osmanlı üslûbundan daha çok Batılılaşma devrine girilmiş barok tarzı bir üslup kullanılmıştır ama Osmanlı baroku denilen Osmanlı'nın kendine uydurduğu bir barok üslûbu uygulanmıştır. “Büyük medeniyetler kendilerini bazı sembolik ifadelerle açıklamaya çalışırlar. Mezar taşlarındaki motifler veya kavuklar kişinin rütbesine işaret eder.” Eyüp Sultan Camii'nden yukarılara doğru yürürken yol boyunca uzanan kabirlere bakıp söylüyor rehberimiz bu sözü.

Eyüp Sultan Tepesi

Teleferikle Eyüp Sultan tepesine doğru çıkıyoruz. ‘Allah güzeldir ve güzeli sever,’ hadisine mazhar olmaya çabalayan ehil kimseler hep safalı yerlerde mekân tutmuşlardır, güzeli seven musikişinaslar da böyle bir manzaraya doğru tekkeler kurmuşlardır. Tasavvufî hayatın sürdüğü önemli yerlerinden biri de Kar Yağdı Tekkesi. Bu isimle anılmasının sebebi tepede kar depoları olmasındandır. Yakın çevrelerden getirilen karlar kuyularda sarayda kullanılmak üzere saklanırmış. Kaşgari Tekkesi ise; Kaşgar'a mensup olan Abdullah Kaşgari'nin doğu Türkistan'dan gelen Nakşibendî tarikinın halifesi olan Abdullah Efendi'nin İstanbul'a gelmesiyle canlanır. Tekkenin son şeyhlerinden Bektaşî dedesi Hasan Baba kış günlerinde bile sabah namazına Eyüp

Sultan'a gidermiş. Üsküdar'daki Özbekler Tekkesi de dâhil olmak üzere Kurtuluş savaşı yıllarında bu tekkeler, Anadolu'ya silah kaçırıyorlar. Siyasi tarihimize açısından da buradaki tekkeler çok önemlidir.

Eyüp Sultan Tepesi'nde Bahariye Mevlevihanesi Küdümzen başı, bestekâr Zekai Dede gibi dönemin hat ve şiir sanatında usta birçok ismin kabri bulunmaktadır. Bugün Bulgaristan sınırları içinde bulunan Deliorman'ın Razgrad şehrindeki Omurbey köyünde doğan Pehlivan Kara Ahmed'in mezarı da buradadır.

Eyüp Çevresi

Eski Oyuncakçılar Çarşısı, Sokullu Mehmet Paşa Türbesi, Şeyhülislâm Mustafa Efendi Tekkesi, Ebudderda Türbesi, Sıbyan Mektebi'ni tek tek ziyaret ederken rehberimiz de hatırasız ve rabitasız var olamayacağımızı vurguluyor.

Eyüp çevresinde bitirdikten son-

ra Balat'ın ara sokaklarında bir zamanlar etnik farklılığı bir arada barındıran şehrin güzide ve tarihi mekânlarını gezerek gezimizi sonlandırıyoruz.

Senenin Yorgunluğunu Boğaz Turu İle Attık

Yaşadığımız şehir İstanbul'u daha iyi tanımak ve farkındalık oluşturmak için Eyüp – Balat çevresini gezerek başladığımız gezilere boğaz turu ile devam ettik.

25 Mayıs Pazar günü Eminönü'nden hareketle başlayan geziye, İLEM Eğitim Programına devam öğrencilerin, programdan mezun olanların ve yönetim kurulunun katılımı ile gerçekleştirdik.

Geziye Eminönü'nden hareketle başlandı. Haliç'teki tarihi mekanları görmek için Eyüp'e doğru yol alan teknemiz daha sonra Eyüp iskelesinden döndü. Haliç'teki tarihi mekânlar hakkında rehberimizin bilgilendirmesinden sonra, tarihi ve doğal güzelliklerle örülü sahil şeridinde yol alan teknemiz Fatih Sultan Mehmet köprüsünün yakınlarından geri dönerek, Anadolu Yakasının kıyı şeridinden Üsküdar'a uğrayıp oradan da tekrar Eminönü'ne döndük.

■ Tarih Kültür ve Medeniyet Solumak

Değerlendiren: Meryem Söğüt

İlmi Etüdler Derneği olarak hepimizin hayatlarımızı idame ettirdiğimiz bu şehrin sokaklarında dolaşp, modern hayatın akışında kendimizi kapırdığımız dalganın hızıyla idrakine varamadığımız kıymetli çakıl taşlarının durgun sudaki ihtişamına şahitlik ettik. O gün bir kez daha idrak eyledik durup düşünmenin ehemmiyetini. Osmanlı gibi bir imparatorluğun binlerce yıllık kültür ve medeniyetinin imbikten geçirilmiş halini tüm dünyaya aksettiren bir asitane İstanbul'un ara sokaklarını adım-ladık saatlerce bir şehrin asıl vechesini yansıtan ara sokaklarıdır diyerek.

1898'de II.Wilhelm tarafından Abdülhamid'e hediye edilen ve eskiden musluklarından şerbet akan Alman Çeşmesi'yle besmele çektik gezimize. Hipodromun tarihte tanıklık ettiği müsabakalar ve isyanlardan şu anki İslam Eserleri Müzesi'nin geçmişine kadar öğrendiğimiz her şey her daim ayak bastığımız yerlere mana kazandırdı. Ayasofya'ya

nazire olarak yapılan Sultanahmet Camii'nin içinden geçerek önüne çıktığımız hem Türklük hem İslamcılık açısından bir kıvılcık elma olan ve bir nevi devşirme özelliği taşıyan Ayasofya'nın hikâyesini de dinledikten sonra Ayasofya'nın çevresinde yer alan Ayasofya Hamamı, Su Sarnıcı, Mil Taşı ve Yerebatan Sarnıcına sıra geldi. İçlerine girmeden dışarıdan bakarak rehberimiz tarafından hepsinin hakkında kısa ve öz bilgiler alabilmek nasip oldu. Daha sonra adımlarımızı Küçük Ayasofya ya doğru çevirdik. Yorulan dizlerimizi dinlendirmek ve biraz olsun serinlemek için Küçük Ayasofya karşısındaki küçük serin bir yerde bir çay molası verdik. Sokullu Mehmet Paşa Camii'ni ziyaret etmeye niyetlendik fakat kapalı olduğu için öğle namazı için tekrar açılana kadar orada bir süre bekledik. Mimar Sinan tarafından üç dik yokuşun birleştiği yerde yapılan Sokullu Mehmet Paşa Camii'nde medrese ve camii birbirine bitişik inşa edilmiş. Rehberimizden bu mimari şek-

lin kaynağının Asrı Saadetten alındığını öğrendik. Öğle namazlarımızı kıldıktan sonra oradan ayrıldık. Ziyaret ettiğimiz hâmuşhânelerde kullanılan mezar taşlarının merhumun yaşarken ne ile hemhal olduğunun bir nişanesi olduğunu öğrendik. Sokullu Mehmet Paşa'dan yukarıya doğru çıkarken karşımıza çıkan eski Özbekler Tekkesi'nde gördüğümüz genelde Siyonizm işareti olarak bilinen işaretin Mühr-ü Süleyman olduğunu öğrendik. Yolumuza devam ederken karşımıza çıkan yanmış ahşap evler bizi başka zamanlara götürdü. Bir zamanlar liman semti olan Kadırğa semtinden yukarı doğru çıkarken Fuat Paşa Camii'ni de ziyaret ettik. II. Abdülhamid, Abdülaziz ve II. Mahmut'un türbelerini ziyaret ettik.

Daha sonrasında kapalı çarşı yakınlarındaki Nuri Osmaniye Camii'sine gittiğimizde diğer camilere

nazaran dikkat çeken en önemli şey camiinin içinde mermer kaplama kullanılmasıydı. Çıktıktan sonra bir binanın üzerindeki "Ya Hafız" yazısını görünce eski zamanlarda insanların evlerine Hilye-i Şerif'i asmalarıyla alakalı bir anekdot öğrendik. Köprülü Kütüphanesi hakkında da bilgiler edindikten sonra Beyazıt da verdiğimiz yemek arasıyla gezimizin Sultanahmet civarındaki kısmını bitirmiş olduk.

Beyazıt Meydanı'nda çıkılan tarihi yolculuğun ardından, Mimar Sinan'ın -kalfalık eseri olarak nitelendirilen- muhteşem eseri Süleymaniye Camii'sini ziyaret ederek gezimizi sonlandırdık.

Yalnızca uzaktan çakıl taşlarını seyreyleyenlerden değil suyun içine ayak basıp, çakıl taşlarının yansımasını yüreğinde hissedenlerden olmak duasıyla...

2013- 2014 İLEM Eğitim Programı Kapanış Konferansı ve Mezuniyet Programı

Değerlendiren: Zeynep Nur Taşçı

Genç ve gayretli akademisyenler tarafından 2002’de kurulan İlmi Etüdler Derneği (İLEM) her yıl eğitim programının ardından sezonu kapanış konferansı ve mezuniyet programı ile sonlandırmaktadır. 3 Mayıs Cumartesi günü saat 15.00’te 2013-2014 dönemi kapanış konferansı ve 12. Dönem mezuniyet töreni gerçekleştirildi. Altunizade Kültür ve Sanat Merkezi’nde gerçekleştirilen programda kapanış konferansını “Medeniyetimiz ve Sanat” başlığı çerçevesinde Hattat Hüseyin Kutlu hocamız verdi.

Programın açılış konuşmasını İLEM yönetim kurulu başkanı Lütfi Sunar yaptı. Sunar, konuşmasında; İLEM’in yetiştirmeyi amaçladığı ve üç senelik temel eğitim programını ve okumaları buna göre düzenlediği ilim adamı tarifi ardından, derneğin şiar edindiği Mevlana’nın pergel modeline değindi. Bu modele binaen İLEM’in bir ayağı Anadolu’da, İslam geleneğine dayalı, diğer ayağı ile dünyayı idrak ufkuna sahip, kendini bilen ve insanı tanıyan akademisyenler yetiştirme hedefi anlatıldı. Bunun yanı sıra İLEM’in talebelere kazandırmayı amaçladığı perspektif ve fikri duyarlılık da zikredildi.

Daha sonra İLEM Mütevelli heyeti adına konuşan Davut Şanver, İLEM kurulurken tasavvurlarındaki akademisyenlerden bahsetti ve tefekkür hürriyetiyle, ümmet bilinciyle fikir üreten akademisyenler

yetiştirmeyi hedeflediklerine değinerek günümüzdeki ilmi çalışmalar yürüten birçok dernekten farklı olarak İLEM’in bilgi ve insanı tek bırakmayan, aksine bu bilgiyi muhabbet ve münazara zeminine taşıyan yapısını anlattı.

Açılış konuşmalarının ardından Hattat Hüseyin Kutlu “Medeniyet ve Sanat” temalı konferansına “Besmele ile başlanmayan her iş güdüktür.” diyerek başladı. Öncelikle medeniyetin tarifini yapan hocamız ardından medeniyetin olmazsa olmazlarından “mamura belde” ve “mesut insan” mefhumlarını izah etti. Bugün erdemli, mesut, müreffeh insanların bulunmadığı beldeleri mamur beldeler olarak göremeyeceğimizi belirten Kutlu medeniyetin topluma göre şekillendiğini de ekledi. “Ateist bir toplum olmaz, dolayısıyla da ateist bir medeniyet de olamaz.” diyen hocamız konferansın

ilerleyen kısmında medeniyetin sanatla olan ünsiyeti bahsine geldi.

“Geleneksel sanatlarımız da tıpkı medeniyet gibi nostalji çizgisinin önüne geçemiyor.” Diyen Kutlu İslam dininden olduğumuzu söyledikten sonra batı medeniyetinden olduğumuzu söyleyerek büyük bir yanlış yaptığımıza değindi.

Bugün sanat camiamızda plastik sanatlara ait kavramlarla İslam sanatlarını değerlendirmeye kalkanların kompleksli olduklarını dile getiren Kutlu, bunun bir literatür karmaşası olduğuna belirtti.

“Hikmet mü’minin yitiğidir, onu nerede bulursa alır.” diyen Kutlu, bugün yok olmaya yüz tutan kavramlarımızı birer birer saydı. Akabinde “görsel” kelimesinin bugün çok yaygınlaşmasına rağmen gerçek bir karşılığı olmadığından bahseden Kutlu “Birbir görmenin eski adı feyiz idi. Bugün makineden yapılmış telefonlardan bluetooth’la birbirine dosya geçiyor da insandan insana bir şey geçemeyeceği zannediliyor.” dedi.

Konferansın sonunda müstakil bir sanat tarihimizden söz edilmesinin elzem olduğunu ifade eden Hüseyin Kutlu hocamız bugün batı tarafından

belirlenen sanat tarihi müfredatında İslam sanat tarihine neredeyse hiç yer verilmediğini söyledi ve salondaki genç akademisyenlerden ve akademisyen adaylarından kendisinin bu dertlerine derman bulmalarını rica etti.

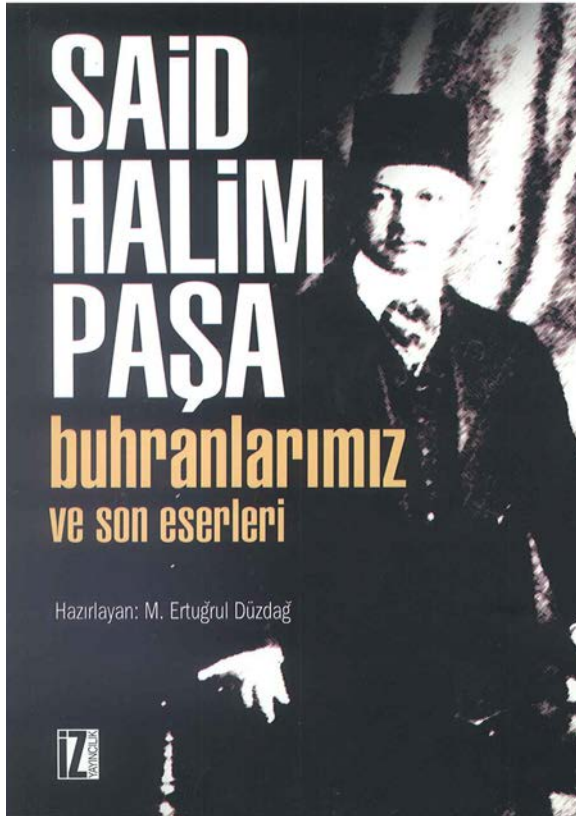
Hüseyin Kutlu’nun konferansının ardından İLEM eğitim kademesi öğrencileri tarafından hazırlanan VTR büyük bir ilgi ve keyifle seyredildi ve VTR’nin ardından üç senelik eğitimi tamamlayan öğrencilere mezuniyet sertifikaları takdim edildi. Program, ney ve tambur eşliğinde Türk musikisi eserlerinin icrasından sonra sona erdi.

Sait Halim Paşa Gözüyle Doğu ve Batıyı Okumak

Said Halim Paşa, *Buhranlarımız ve Son Eserleri*, (Yayına Hazırlayan) M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul, İz Yayıncılık, 2012.

Değerlendiren: Duygu Öksünlü

Buhranlarımız ve Son Eserleri kitabı, Said Halim Paşa'nın farklı yıllarda neşredilmiş sekiz kitabı, hatıraları ve kısa bir biyografisinin birleşiminden oluşan bir derleme şeklindedir. M. Ertuğrul Düzdağ tarafından hazırlanan ve 1973 yılında ilk baskısı yayımlanan kitap Said Halim Paşa'nın eserlerinin (bazı makaleleri kendisi tarafından Fransızca kaleme alın-

mış olması hasebiyle de) günümüz Türkçesine kazandırılması açısından önemli bir yere sahiptir.

Kitapta yer alan Said Halim Paşa'nın sekiz risalesinin başlıkları şöyledir: Meşrutiyet, Taklitçiliğimiz, Fikir Buhranımız, Cemiyet Buhranımız, Taassup, İslâm Dünyası Neden Geri Kaldı?, İslamlaşmak ve İslâm Devletinin Siyasi Yapısı.

Bütün makaleleri tek tek ele almak mümkün olmadığından; fakat hepsi için genel bir söz söylemenin de geçiştirmek olacağını düşündüğüm için yazımda bu sekiz bölüme eşit yer verme durumundan bahsedemeyeceğim, yer yer bazı makaleler için ayrı bir parantez açacak yer yer de genel bir sözle geçeceğim.

Birinci Kitap: Meşrutiyet

1908 hadiselerinin özetiyle başlayan bu makale gerek tarihselliği, gerek tanımları açıklaması, gerekse vaziyete olan derin ve isabetli nazarıyla bana kalırsa kitaptaki en önemli yeri işgal ediyor.

Said Halim Paşa'ya göre, 1876 anayasasını talep eden ve hazırlayan kesim Osmanlı milletini pek iyi tanıyan, yenilik taraftarı olan nâzırlar ve büyük memurlardı. Milletın aradan uzun bir süre geçmeden bu anayasada geçen kendilerine yüklenmiş vazifelere muktedir olamayacağını bilen bu aristokrat kesimin ısrarla anayasayı istemesinin sebebiyse

mevcut istibdatın yerine asıl olarak kendilerinin geçmek istemesi idi. Yani kısaca ne bir otoriter rejime karşı çıkış ne de daha fazla hürriyet söz konusuydu, bahsi geçen şey millete ve anayasaya dayanarak kendi söz söyleme haklarını genişletmek isteyiydi. Fakat Osmanlı meşrutiyetinin anası olan bu anayasanın ömrü çok kısa oldu, Said Halim Paşa'nın sözleriyle: *“Çünkü ne hükümdar, ne millet, inkılapçıların kendilerine verdikleri rolü oynamak istediler.”* (s. 52)

Kısaca bu anayasa, Sultan Hamid'in iktidara gelmesinden başka bir şeye sebep olamadı. Mevcut şartlarda bir dış müdahaleden çekinen ihtilalciler bu sebeple 1908 Temmuz inkılabını 1876 anayasası adıyla yaptılar. Said Halim Paşa'nın deyişiyle *“tecrübesiz ve mağrur elleriyle”* 1876 anayasasını değiştirmeye ve düzeltmeye çalıştılar.

Nihayetinde, birçok umutla hazırlanmış (rewrite), mucizevi bir kudrete sahip olduğu düşünülmüş bu anayasa büyük bir hayal kırıklığı ve anarşiye neden olmuştur. Bu noktada Said Halim Paşa'nın fikri hayatını bize açacak olan can alıcı durum tespiti ile karşılaşmaktayız:

“Bunca gayretimizin, daima neticesiz kalması şunu gösteriyor: Memleketi yenilik ve islâhat yoluna sokmak için yarım asırdan beri kabul edilen ve tatbik etmekte olduğumuz metod yanlışdır.” (s. 57)

Said Halim Paşa'nın diğer makalelerine de kapı aralayacak olan bu paragraf bize artık yazarın asıl gayesinin ne olduğunu gösterir. Çözümün ithal edilmiş bir anayasa, ideoloji, kavram ve zihniyet toplamı değil, yeniden üretilmiş, kendi kültüründen beslenmiş, mevcut şartları isabetli bir şekilde tahlil edebilen bir zihniyet ve buna bağlı olarak ortaya çıkmış bir düzen olduğunu savunur.

2. kitap olan Taklitçiliğimiz'in hemen girişinde yazarın dediği gibi: *“Bir diktatörü zorla tahtından indirmekle, bir millet hürriyetine kavuşmuş olmaz. Asıl lüzumlu olan şey, istibdâdın tekrar geri gelmesini önlemektir.”* (s. 75)

Burada anayasa konusuna da geri dönmek gerekirse mevcut sosyoloji, yani insanlar bir kitaba uydurulamaz, tam tersine her bölgenin sosyolojisi için ayrı ayrı çalışılması, özel bir sözleşme tanzim edilmesi gerekmektedir. Böylece artık zoraki hale gelmiş, diktatörleşmiş bir düzeni sürekli olarak iyileştirmeye çalışmak beyhudedir. Gene yazarın bize tebliğ ettiği gibi: *“Bu hata, çektiği felâketlerin en birinci sebebi olan mutlakiyet idaresidir. Bu uğursuz maziye dönüş ise âdeta intihar demektir. Çünkü ne dersenir densin, bundan sonra meşrûti idareden başka bir idare bizim işimize gelmez. Bize, ciddi, şeref ve namusa uygun bir meşrûti idareyi temin edebilecek olan ise, ancak gerçeklere ve tatbikata dayanan, millî usul ve âdetlerimize, sosyal ve siyasi fikirlerimize uygun bir anayasa olabilir.”* (s. 68)

İkinci, üçüncü ve dördüncü makalelerde yozlaşmamızı Batı ile kıyaslı bir şekilde ele alan Said Halim Paşa'nın bana kalırsa yer yer isabetli olmayan tespitleriye burada başlıyor. Bütün bir meşrutiyet sürecini çok başarılı bir şekilde okuyan yazar sosyolojik bir bakış ve teklif kısmına geldiğimizde fazla genellemeci davranarak kısırlaştırıyor. Farz-ı misal, bütün bir “gerileme”yi teknikle açacağımız tespiti ve teklifiyle gelirken, Batı'ya bu teknik ilerlemeyi sağlayan bütün bir sınıf çatışmasını, düşünce hayatını (bilhassa Hegel'le birlikte modernitenin kurulması), ahlak anlayışını, mezhep ayrılıklarını (özellikle Weber'in Kapitalizmin Ruhu ve Protestan Ahlakı'nda değindiği noktalar) hesaba katmıyor.

“Böyle bir hürriyete ihtiyaç duysaydık zaten talepler ederdik.” gibi bir fazla genellemeci bakışla durumu kendisine göre açıklıyor.

Bana kalırsa yazar, bilhassa dördüncü kitap olan Cemiyet Buhranlarımız’da tam da kendisinin Osmanlı düşünce insanlarını kıyasladığı pasajda anlattığı gibi bir kendini anti olarak tanımlama hatasına düşüyor. Eski nesil Batı’yı küçük görüp neredeyse hiçbir kaynağını kaale almaz, diş dokunmaz bulurken yeni nesil bütün sıkıntıyı -yazarın tasviriyle adeta eline tıp kitabı geçmiş ve her hastalığı kendisinde nüksetmiş sanan bir hastalık hastası gibi - batılı olmamak üzerinden okuyor.

“Hak ettiği kadar hürriyet” diyerek ve bütün dünya tarihinde hakikat böyle olmasaydı, kanun böyle olmazdı dersini çıkartarak kadın hürriyeti konusuna fazlaca yer veriyor. Maalesef ki yazar burada oryantalist düşüncenin kendisine belki de saldırmak için yer aradığı gibi bir açıklamayla bu “hürriyet dalgasının” genel olarak karşı çıkılması gereken, lüzumsuz ve dahası tehlikeli bir hareket olduğuna işaret ediyor. Bir benzeri durumu sınıf çatışması için de yapan yazar, sınıf çatışması ve endüstriyel ilişkilerin ruhban sınıfı kaynaklı olduğunu ve bizde bir ruhban sınıfı bulunmadığı için böyle bir çatışmanın olamayacağını söylüyor. Nasıl ki tüm çareyi ilhamını gökten almış bir kitapta(!) değil modern batı anayasasının tatbikinde arayan görüş gibi bu iki cephenin birbirinden etkileşimsiz, kesişimsiz olduğunu iddia eden Said Halim Paşa’nın görüşünü de burada sağlıklı buluyorum. Bu durumun nedenlerinden biri belki de kendi çevresi yani İstanbul içinde yaşayıp Anadolu’dan, yani tebaadan çok uzakta olmak ve bu yüzden enine boyuna bir sosyolojik tahlil yapamamak olabilir. Fakat öyle ya

da böyle, durumu okumakta ve gelenekle hakikat ayrımı yapmak noktasında bir sorun olduğu bilhassa bu üç risalede açık.

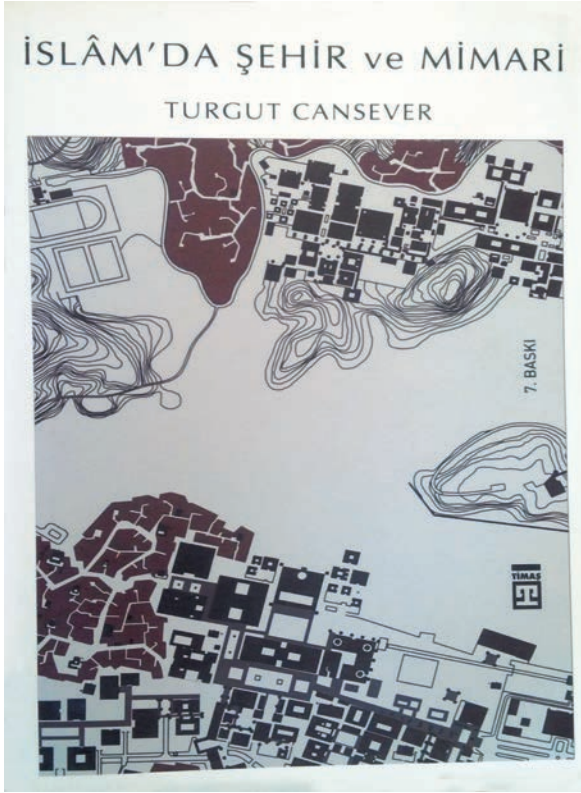
Said Halim Paşa’nın birçok çevrelerce İslamcılık’ın fikri temellerini attığının kabul edilmesine yol açan yedinci ve sekizinci makale bize İslam’ın, insan kaynaklı değil ilahi kaynaklı hukukun egemen olmasının bizim için kıymetinin ne olduğunu açıklıyor ve kitabın temposu tekrar yükselişe geçiyor. Yazarın bu iki risalede özellikle üstünde durduğu nokta fıkhnın önemi ve bu önemin insan merkezli ve kaynaklı kanunlarla telafi edilemeyeceğidir. Yazar çok yerinde ve sağlam bir tanım yaparak şöyle der: “*Şeriat: Kâinatı kucaklayan yüce hakikatin, insanlığa ait olan kısmıdır.*” (s. 194)

Sonuç olarak, yazarın kendi deyimiyle “*felaket sesi olacak bencil bir oportünizm*” ile başlayan ve bütün bir 1876 anayasası sürecinin tasvir eden bu makaleler dizisi bize dönem düşünce hayatının en parlak zihinlerinden birini tanıtmayı, İslamcılık’ın bu kadar net ve kuvvetli bir şekilde artık söyleme dökülmesi ve en önemlisi de “*ilmin vasıta, terbiyenin ise gaye*” (s. 137) olduğunun tatbiki olması açısından hem yazın, hem siyasi tarihimiz için çok kıymetli. Fakat bana kalırsa, bir devrin kapanıp başka bir devrin açılmasına tanık olan, bu esnada imanını ve bütün bir dini korumaya çalışan ve bunu ayakları yere basar vaziyette pratikte karşılığını arayarak yapan bir İslamcı devlet adamı olması hasebiyle, bu kitabın Müslümanlar için rehber olma vasfı diğer tüm vasıflarından daha kıymetli.

Turgut Cansever Gözüyle İslâm'da Şehir ve Mimari

Turgut Cansever, *İslâm'da Şehir ve Mimari*, İstanbul, Timaş Yayınları, 2006.

Değerlendiren: Esmâ Güven

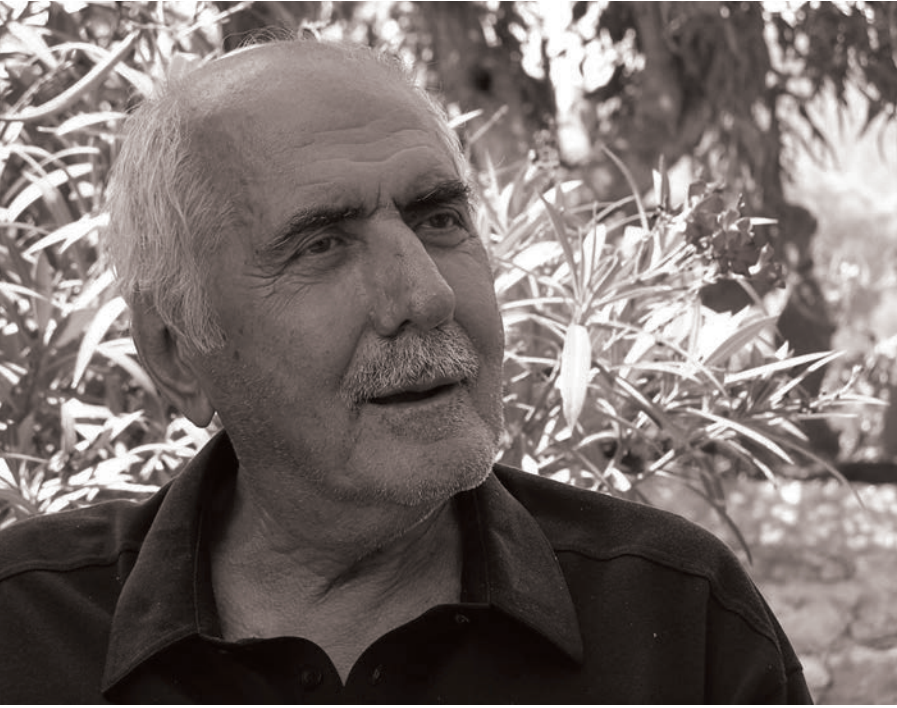
Makalelerden oluşan bu eser, İslâm'da Şehir ve Mimari, Şehirden Konuta ve Mimarlık Mirası ve Koruma başlıklarından müteşekkil üç bölümden oluşmaktadır. Bu üç bölüm içerisinde yazarın İslâm mimarisi ve şehirciliği konusundaki görüşleri bir düzen içerisinde düzgün ve toplu bir halde okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Yazarın üslubu açık, anlaşılır ve akıcıdır.

İslâm sanatlarına dair yazılmış olan pek çok eserde olduğu gibi söz konusu eserde de açıklamalar ayet-i kerimeler ile desteklenmektedir. Bazı kavramların “actuality, polar, transcendantal ve ornamentalism, consensus ve linear” gibi İngilizce karşılıklarının verilmesi, kastedilen manayı tam olarak karşılaması noktasında okuyucuya kolaylık sağlamaktadır.

Eserde yer yer İslâm kültürü ile antik Helenistik kültür, Gotik kültürü, Barok kültürü ve Batı Hristiyan kültürü karşılaştırılmaları yapılmıştır. Yine İslâm mimarisi ile Modern mimarinin temel ilkeleri karşılaştırılmıştır. İslâm şehirlerine dair konularda Uzakdoğu, Kuzey Afrika, İran, Hindistan ve Batı Avrupa gibi farklı kültür ve dinlerin etkisindeki şehirlerden örnekler vererek karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu örneklerle göre mesela, Kuzey Afrika şehirleri tabiata çok az yer bırakacak şekilde yoğun bir dokuda iken Batı Avrupa şehirleri çok katlı, herhangi bir yerel gerçeklikten uzak teknokratça alınmış kararlara göre meydana getirilmiş ve Pekin ise derin bir tabiat ve mimari kültür ile inşa edilmiş olsa da birbirine paralel yollar ile düzenlemesi sebebiyle sosyal mesafeler düzenini engelleyen emredici otoriter yapıdadır.

Eserin makalelerden oluşması sebebiyle bazı hususlarda tekrarların olduğu görülür; bir makalede bahsedilen bir husus diğer makalelerde de yer bulmuştur. Ancak ifade etmiş olduğumuz gibi bu mükerrerlik, benzer konulardaki farklı makaleler

sebebiyle oluştuğu için yazarın bu noktada eleştiriye konu olmaktan uzak kalmasını sağlamıştır. Eserde genel olarak üzerinde durulan bir husus, İslâm dinindeki mahremiyetin mimaride de sağlanması ve korunmasıdır. Özellikle ev ve bahçelerin mahremiyetinin korunması gerekliliğine çokça önem verilmiştir ki bu sebeple olsa gerek, bir çok makalede bu konuya yer verilmiştir. Yazarın bu hususta en çarpıcı ifadesi, "İslâm evi, mescidin İlâhi güzelliğine sahip olmalıdır, zira İslâm toplumundaki her ferdin güzel bir evde yaşaması gerekmektedir. Her

ev, bir aile için inşa edilir; mahremiyet esastır; evin bahçesi ise Cennetteki sükûnu hatırlatan bir güzellik köşesidir." cümlelerinde yerini bulmuştur.

Çokça üzerinde durulan bir başka husus da yapıların mimarların ve kullanıcıların müşterek ürünü olduğu ve aynı İslâmi hassasiyetlere sahip olmalarının istenmeyen sonuçların doğmasını ve olumsuzlukla-

rın yaşanmasını engellemesi konusudur. İslâm mimarisinin yalnızca maddi bir yapıdan ibaret olmadığını; teknolojik ve biyososyal varlık düzeyleriyle sınırlı olan bir binanın teknolojik bir başarıdan öteye geçemeyeceğini ve bir mimarî eser kimliğini kazanamayacağını ifade eden Cansever, bunun nedeni olarak mimarînin varlığın bütün yönlerini kapsayan bir disiplin olduğu vurgusunda bulunur.

Yazar, Louis Kahn'ın¹ "Mimarî, tasarım sürecinde mimarî tutumunun (esere) yansımasıdır." sözün-

den hareketle, sadelik, yumuşaklık, tevazu, çekingencek ve mahcubiyet, vahşilik, kısıtlama, nezaket, zevk, umut, dindarlık gibi pek çok insanî duyguların, tavır ve hallerin icra edilen sanat eserlerine birer biçim ifadesi olarak yansıdığını söyleyerek insan psikolojisinin mimariye etkisi bulunduğunu ifade eder.

Evlerin tahta ya da kerpiç gibi kısa ömürlü ve yeniden kullanılabilen malzemelerden inşa edilmek suretiyle şehirlerdeki değişim ihtiyacının karşılanması noktasında kolaylaştırma sağlandığı ve bu yol ile hayatın fani özelliğini yansıtan bir şehir dokusu örülmüş olması genel olarak bahsedilen bir konudur. Eserde, israf ve gereksiz masraflara İslâm mimarisinde hiçbir zaman izin verilmediği vurgusu da tüm İslâm sanatları hakkındaki

eserlerde olduğu gibi göze çarpmaktadır.

Cansever, mimarîyi yeniden İslâm'ın ruhuna uygun biçimde tanımlamak ve bu bağlamda tasarım ve uygulamayı gerçekleştirmek için İslâm mimarisinin

1 Louis Kahn, Pensilvanya Üniversitesi ve Yale Üniversitesi'nde uzun yıllar mimarlık profesörü olarak hizmet vermiş olan ve dünyaca tanınan bir mimardır.

genetik temellerini anlamanın gerekli olduğunu ifade eder.

Yazarın ifadelerine göre Batı kültürü tasvirici bir sanat anlayışına sahip olması sebebiyle bu kültür içindeki kişilerin bilinçle karar verme hakları yok edilmiş iken İslâm kültürü bütüncü, tezyînîci ve yapısalci sanat anlayışını esas almaktadır. Bu sanat anlayışında insan, batı kültürü sanat anlayışının tam aksine tam bağımsız ve hürdür. Çünkü bu sanat anlayışı yalnızca insanın yaşadığı dünyayı güzelleştirmesine yöneliktir ve yazarın da ifadesine göre mimarî, insanın çevresini biçimlendirme ve güzelleştirme çabalarının bir ürünüdür.

Dolayısıyla insan ne bu güzelleştirme eylemine katılma hak ve sorumluluğunda ne de hayatının diğer hiçbir kararında kısıtlanmamış; aksine bu eylemlerde bulunmaya, güzele ve güzelliklere yönelmeye teşvik edilmiştir.

Şehir hakkındaki makalelerde şehrin insanın hayatını düzenleyen, yönelten ve çevreleyen bir yapı ve sosyal mesafelerin en aza indiği yer olduğu vurgusu göze çarpmaktadır. Cansever Osmanlı şehirlerinin çekirdeğinin mahalle olduğunu ifade ettikten sonra mahallelinin, mahalle yönetiminden, emniyetinden, sokakların bakımından, temizliğinden, çocukların gözetilmesinden ve çevre ilişkileri ile ilgili nihaî kararların verilmesinden sorumlu olduğunu belirtir. Osmanlı şehirlerinde evlerin en fazla iki ya da üç kattan müteşekkil ve odaların geniş olmasına; balkon, cumba ve bahçelerin bulunmasına çokça önem verildiği vurgusu da eserde göze çarpan hususlardan birisidir.

Osmanlı şehirlerinin ardından nasıl bir noktaya varıldığını göstermesi açısından şu ifadeler önemlidir: “Anadolu Osmanlı şehirlerini yalnızca harabe ve gerilik zanneden Tanzimat aydınlarının tavrı, 1930’larda, meselâ İstanbul’da ve pek çok Anadolu şehrinde birer mimarî şaheser olan evlerini, konak-

larını terk edip yeni mahallelerin çirkin apartman katlarına taşınınca modernleştiğini sanan ve kendisini “ilerici”, “aydın” olarak tanımlayıp, tarihini ve halkının yüksek kültürünü anlamak yeteneğinden mahrum bir nesilde ve adına imar planı denilen iptidai belgelerde yansımaları bulmuştur.”

Yazar yeni konutların mimarisiz; kooperatifler ve yap-satçılar eliyle yapılanların neredeyse hepsinin herhangi bir kültür temelinden yoksun, insanın, ailenin ihtiyaçlarını karşılamayan, sosyal dayanışma şuurundan uzak ve kalitesiz çirkinliklerden ibaret bulunduğunu ifade ettikten sonra şehirleşme ve konut sorununa dikkat çekerek tarihin hiçbir döneminde 20. asırdaki ölçüde evsizlik görülmediğini belirtir. Gerçekten de tüm teknik ilerlemelere rağmen dünya nüfusunda önemli oranda bir insan kitlesi evsizdir ya da içinde yaşanılması çok zor şartlardaki yerlerde yaşamlarını idame ettirme çabasındadırlar.

Eserin sonlarında Türk sanatına yer veren Cansever bu kısımda Selçuklu türbeleri; yedi büyük Osmanlı camii; Ayasofya ve Osmanlı mimarîsi; mezarlar, evler ve saraylar ve çininin doğuşu hakkında bilgiler vermektedir.

Son bölüm olan “Mimarlık Mirası ve Koruma” başlığı altında mimarlık mirasının korunması gerekliliğinin nedenlerini, geçmiş nesillerin ürettiği değerlerin gelecek nesillere taşınabilmesi ve gelecek nesillerin bilinçlenip yararlanması şeklinde iki sebep olarak sunulmaktadır. Cansever, Osmanlı kültür tabakasının tahribatına dair açıklamalarda bulunduktan sonra mimarlar ve şehir plancıları olarak bu tahribatı aşma isteklerini “Açıktır biliyoruz ki, yıktıklarımızdan daha güzel şeyler yapmadık; hiç değilse, kalanları korumaya çalışalım.” sözleri ile ifade eder. Ve son olarak mimarlık mirasını korumaya dair yapılması gerekenlere; kimlerin yapacağına ve koruma planlaması ve fizikî planlama için önerilere yer vererek eserini nihayete erdirir.

İLEM İhtisas Çalışmaları

İLEM İhtisas Çalışmaları, 2014 Bahar dönemi ile birlikte beş dönemi geride bıraktı. Toplum, Tarih, Dil ve Edebiyat, Siyaset, Felsefe ve Özel çalışma grupları tarafından açılan dersler, okuma gruplar ve ürün odaklı atölyeler ile saygın ilim adamları ile farklı disiplinlerde ilgili pek çok lisans ve lisansüstü öğrencisini buluşturdu.

■ TOPLUM ÇALIŞMA GRUBU

İLEM Toplum Çalışma Grubu; sosyal teori, Türkiye’de toplumsal değişim, şehir, sosyal siyaset ve sosyal psikoloji gibi geniş bir alanda toplumu ilgilendiren konulara bütüncül bir biçimde bakmak üzere çalışmalarını yürütmektedir. Çalışma grubu tarafından oluşturulan dersler, okuma grupları ve atölyelerde günümüz toplum bilimleri çerçevesine sorgulayıcı bir perspektifle bakarak; alternatif bir bakışın kuramsal içeriğini toplumun tüm katman-

lardaki izdüşümlerine bakarak incelenmesi amaçlanmaktadır. Toplum Çalışma Grubu, 2014 İhtisas Bahar programına Mustafa Tekin ‘İslam ve Postmodernizm’, Mustafa Kömürcüoğlu ‘İslam Şehri: Tarih ve Teori’, Mahmut Hakkı Akın ‘*Sosyal Bilimlerin Yapısı*’ dersleri, Lütfi Sunar ‘*Klasik Sosyal Teoride Öteki: Hegel*’ okumaları ve Alev Erkilet ‘*Türkiye’de Kentlerin Dönüşümü*’ ve Faruk Taşçı ‘*Türkiye’de Sosyal Politikalar*’ atölyeleri ile katkı sağladı.

Dersler

Mustafa Tekin ile İslam ve Postmodernizm dersinde Son 50 yıla damgasını vuran ve belirsizlik, kafa karışıklığı ya da anlaşılabilir bir kaos durumuyla ilişkilendirilen postmodernizm kavramı ve özellik-

leri, çeşitli açılardan, dönem boyunca tartışıldı ve katılımcıların da katkılarıyla, postmodernizmin günümüz toplumundaki yansımaları ve İslam’la olan bağlantısı açığa çıkarılmaya çalışıldı. **Mustafa Kömürcüoğlu** tarafından verilen İslam Şehri: Tarih ve Teori dersi ile İslam tarihinde, yüzyıllar içinde farklı coğrafya ve etnisiteler belirleniminde vücut bulan kentlerin; sosyo-ekonomik, fiziksel ve yönetsel unsurları ile hangi dinamikleri ortaya çıkarttığı anlaşılmaya çalışıldı. **Mahmut Hakkı Akın** *Sosyal Bilimlerin Yapısı* dersi ile Batı düşüncesinde ortaya çıkan pozitivizmin sosyal bilimlerdeki etkisinin anlamlandırılmaya çalışıldı. Bahsi geçen anlayışa karşı ortaya çıkan yöntemler sorgulanarak ve gerçek manada bir alternatif var mı sorusunun sorulduğu sosyal bilimlerin temel sorununu anlamaya yönelik ufuk açıcı bir ders geride bırakıldı.

Mahmut Hakkı Akın

Okuma Grupları

Lütfi Sunar eşliğinde *Klasik Sosyal Teoride Öteki Okumaları* **Hegel** okumaları ile devam etti. Bu okumalarda genel yöntemin dışında ve tersinden bir yaklaşımla Hegel ele alındı. Genelde onun Mantık kitabıyla yola çıkılırdı ancak burada Hegel' e felse-

fi bir yaklaşım değil aksine sosyolojik bir yaklaşım sergilenmek istendiği için farklı bir yöntem denendi. Tinin mutlak biçimde açığa çıktığı yer olan Devlet ve devletin Tanrısallaşması bu bağlamda ele alındı.

Atölyeler

Faruk Taşçı

Faruk Taşçı yönetiminde dünya ölçeğinde sosyal politikaların ele alındığı Karşılaştırmalı Sosyal Politikalar dersi elde edilen birikimleri kalıcı hale getirmenin çalışmalarına *Türkiye'de Sosyal Politikalar Atölyesi* ile başladı. Sosyal politika yazınında görülen eksiklikler ve var olan kavramların değişen ve gelişen dünya dinamiklerini kapsamıyor oluşu sebebiyle, sosyal politikaların tarihsel arka planından başlamak üzere, sosyal politikaların aktörleri, kurumları, ilgili hitap ettiği kesimleri, sosyal hizmet, sosyal yardım, sosyal program gibi çeşitli faaliyet alanlarını da içeren, kapsamlı bir çalışma ve okuma planı üzerinden, sosyal politika atölyesi çalışmaları planlanmış ve halen sürdürülmektedir.

Alev Erkilet yönetiminde Mimarlık, İlahiyat, Şehri Planlama, Çevre Mühendisliği, Sosyoloji ve Siyaset Bilimi gibi farklı disiplinlerden yirmi lisansüstü öğrencinin katılımı ile gerçekleşen *Kentlerin Dönüşümü Atölyesi*, öncelikle kentlerin dönüşüm ve değişim problemleri ile ilgili sunumların gerçekleştiği oturumlar ile başladı. Katılımcıların bireysel veya grup halinde saha çalışmalarının gerçekleştiği atölye'de, Konut Mimarisi, Anadolu kentlerinde dönüşüm, İstanbul'da konut eksenin hayat tarzlarının değişimi ve turizm odaklı kentsel dönüşüm projelerini irdeleyen çalışmalar mevcut. Atölye ürünlerini 2015 yılı içerisinde bir kitap olarak yayınlayacak.

TARİH ÇALIŞMA GRUBU

İnsanlığın tarihsel birikiminin kaynağını teşkil eden maddi ve manevi unsurlar, gerek medeniyetlerin teşekkülü gerekse bizatihi tarihin yazımı bakımından ilmi yetkinlikle ayırt edilip, farklılıkları ortaya konabilir. Tarih Çalışma Grubu, tarih yazıcılığı, Osmanlı tarihi, Osmanlı entelektüel tarihi, medeniyetler tarihi gibi konuları ele alarak bu farklılıkları ortaya koymaya çalışmaktadır. Ertuğrul

Dersler

Ertuğrul Ökten eşliğinde gerçekleştirilen *Osmanlı Entelektüel Tarihine Giriş* dersi ile Osmanlı tarih yazıcılığında görece az çalışılmış bir alan olan entelektüel tarih konusunda tarihsel bir perspektif elde edilerek, bu konuda bazı temel meseleler ve tartışma alanları ile tanışılmış oldu. Ders süresince Osmanlı

Ökten '*Osmanlı Entelektüel Tarihine Giriş*', Mustafa Demirci '*Karşılaştırmalı Medeniyetler Tarihine Giriş*', Teyfur Erdoğan '*Osmanlı Bürokrasi ve Değişim*' dersleri ile Teyfur Erdoğan '*Tarih Atölyesi*' ile İhtisas Programına katkı sağlayan Tarih Çalışma Grubu özgün çalışmalar ortaya koyacak genç ilim adamlarını bir araya getirdi.

düşünürlerinin temel referans metinleri ve bir şekilde ilmi silsilelerini dayandırdıkları isimler incelenmiş oldu. Medeniyet kavramının incelenmesi ve medeniyetler hakkında çalışmalar yapan tarih filozoflarının öne sürdükleri terimler ve temel tezler üzerinden **Mustafa Demirci** yürütücülüğünde in-

celemelerin yapıldığı *Karşılaştırmalı Medeniyetler Tarihine Giriş* dersi çerçevesinde dünya sahnesinde kendisine yer edinmiş medeniyetlerin doğuşu, gelişimi, yükselişi ve çöküş evreleri incelenerek katılımcılara genel bir perspektif sunuldu. Hem batı hem de İslam dünyasından tarih filozoflarının genel tespitleri üzerinden yapılan çalışmalarla katılımcılar medeniyetleri karşılaştırmalı inceleme imkânı elde ettiler. **Teyfur Erdoğan** yönetiminde *Osmanlı Bürokrasi ve Değişim* dersi ile katılımcılar klasik Osmanlı bürokratik yapısı ile toplumsal yapısı hakkında genel hatlarıyla bilgi sahibi oldu. Osmanlı devlet sisteminde güçlü merkezi otorite fikrinin

Ertuğrul Ökten

merkezi konumu anlaşarak, devletin kutsallığı bağlamında “devletin bekası” için “devlete mutlak sadakat” anlayışı düşüncesinin kaynağı tespit edildi. Osmanlı klasik devlet yapısı hakkında edinilen bu bilgilerden hareketle; bu sistemden günümüz devlet anlayışı ile bürokratik yapısına miras kalmış olan ve bu bağlamda bir sürekliliğin de ifadesi olan ipuçları yakalanmaya çalışılarak, günümüz siyasi ve bürokratik meseleleri, edinilen bu bilgiler ışığında interaktif ders ortamında katılımcılarla tartışıldı.

Atölye

Teyfur Erdoğan Tarih Atölyesi, atölyeye katılan öğrencilere, araştırma ve yazım aşamalarında kuramsal açıdan ve uygulama açısından yardımcı olmak amacıyla kuruldu. Yapılan tanışma toplantısının ardından katılımcıların çalışma alanına uygun konular belirlendi. Her katılımcı kendi çalışması

Mustafa Demirci

çerçevesinde araştırmasını yürüttü. İki haftada bir atölye katılımcıları bir araya gelerek, hazırlamış oldukları çalışmalarını atölyede sundular. Böylece yapılan çalışmaların üzerinde tartışılmış, eleştiriler yapılmış, çalışmayı zenginleştirecek fikirler ortaya atılmış oldu.

■ SİYASET ÇALIŞMA GRUBU

Modern düşüncenin sürekli genişleyen tartışma alanları içinde, kadim unsurlara atıfı en çok gerçekleşen alanlardan biri siyasettir. Politik olanın, düşünce zemininde temsili, bilgi-değer ekseninde bir bilinçle vücut bulur. İLEM Siyaset Çalışma Grubu, siyaset düşüncesini siyasetin milli ve milletlerarası uygulamaları ile birleştirip bir ihtisas konusu haline

getirerek çok boyutlu ve derinlikli çalışmalara bir mecra olmayı hedeflemektedir. Ahmet Uysal ‘*Ortadoğu Siyaseti*’, Halil İbrahim Yenigün ‘*Çağdaş Müslüman Siyaset Düşüncesi*’ ve Bünyamin Bezci ‘*Politik İdeolojiler*’ dersleri ile bu bağlamda İhtisas Programına katkı sağlamıştır.

Dersler

Halil İbrahim Yenigün yönetiminde Çağdaş Müslüman Siyaset Düşüncesi dersi ile muasır dönemde İslâmî bir düşünce üretme çabasındaki Müslüman düşünürlerin fikrî mirası, izlediği seyir ve geçirdiği evreler itibarıyla coğrafya, kişi ve temalar üzerinden işlendi. Buna göre çağdaş dönemde öne çıkan kavram, tema ve meselelerin yerli yerince kavranması ve düşünürler çerçevesinde bunlara ilişkin eleştirel analizlerin ve orijinal yorumların katılımcılar ta-

rafından üretilebilmesinin imkânı ortaya kondu. Kronolojik bir sıra izlenen derste, Afganî sonrası dönemde ağırlıklı olarak Türkiye, Arap dünyası, İran, Güneydoğu Asya ve son dönem itibarıyla Avro-Amerikan düşünce havzalarında öne çıkan fikirler ve fikriyatlar, seçilmiş düşünürlerin birincil eserlerinin tahlili ve tartışılması suretiyle ele alındı. *Ahmet Uysal* yönetiminde *Ortadoğu Siyaseti* dersi ile katılımcılar yapmış oldukları okumalar netice-

Halil İbrahim Yenigün

FELSEFE ÇALIŞMA GRUBU

Bir felsefe dili kurmak, yüzyılları gerekli kılan bir çabada ancak karşılığı bulur. Batı düşüncesinin berraklığını yitiren doğasına karşı klasik felsefi geleneğin İslam dünyasındaki karşılıkları, insana, bilime, doğaya, siyaset ve ahlaka ilişkin temel varsayımlarındaki saygınlığını muhafaza etmektedir. İLEM Felsefe Çalışma Grubu'nda çağdaş düşüncenin mukayeseli kritiği ve klasik metinlerin okundu-

sinde günümüz Ortadoğu dünyasını daha iyi değerlendirmeye fırsatı buldular. Ayrıca alanında etkili olan bir akademisyenin meseleleri nasıl ele almasını gözlemleme şansı yakalayan katılımcılar, Ortadoğu siyasetine bağlı olarak gelişen olayları daha iyi değerlendirme yeteneğine sahip oldular. Bünyamin Bezci eşliğinde gerçekleştirilen Politik İdeolojiler ders ile de liberalizm, milliyetçilik, muhafazakârlık, sosyalizm-komünizm- Marksizm, sosyal demokrasi, faşizm gibi temel çağdaş politik akımlar incelendi. Mezkûr akımlar Türkiye ve tarihi bağlamında da ele alındı.

ğü programlar yer aldı. Selami Varlık '*Hermeneutik Bir Yöntem midir?*' M. Sait Özervarlı '*Düşünce Tarihine Giriş I: Antik Düşünce*' ve İbrahim Halil Üçer '*İslam Felsefesine Giriş: Hidayet'ül Hikme*' Dersleri, Suheyb Ögüt '*Slavoj Zizek*' Feridun Yılmaz ve Şenol Karagüzel '*Düşünmenin Yolunda Olmak: Martin Heidegger*' okumaları ile Felsefe Çalışma Grubu İhtisas Programına katkı sağladı.

Dersler

Selami Varlık

Selami Varlık ile Hermeneutik Bir Yöntem midir? sorusu üzerinden Schleiermacher'dan sonra hermeneutiğin gelişimi incelendi. Ders kapsamında Hermeneutiğin yöntem olup olmadığı tartışılarak, felsefi bir boyut kazandıktan sonra düşünceye nasıl bir ufuk sağladığı ele alındı. Felsefi bir disipline dönüşen hermeneutiğin sınırları Schleiermacher, Dilthey, Gadamer ve Ricoeur'in görüşleri bağlamında incelendi. *Düşünce Tarihine Giriş I: Antik Düşünce* dersi kronolojik olarak Antik Düşünce Tarihi'nde yer alan önemli medeniyet ve filozofların incelenmesi ve tartışılması çerçevesinde M. Sait Özervarlı yönetiminde ele alındı. Öncelikle, Kültür, Uygarlık ve Medeniyet gibi kavramların doğru

anlaşılması için okumalar yapıldı. Sokrates, Platon ve Aristo'nun hayatları, eserleri, bilgi görüşleri ve teorileri karşılaştırmalı olarak incelendi. Her bir filozofa ayrı bir ders ayrılarak, dersin sonunda daha önce incelenen filozofların düşüncesi ile karşılaştırması yapıldı. Ayrıca derste özellikle Platon ve Aristo'nun Düşünce Tarihi'ne olan katkıları ve anlam arayışlarıyla ilgili olarak yoğun tartışmalar gerçekleşti. İbrahim Halil Üçer yönetiminde *İslam Felsefesine Giriş: Hidayet'ül Hikme Dersleri* ile klasik felsefede tüm ilimlerin temel yöntemi olan mantık metinlerinden önemli bir metin olan Ebheri'nin İsguci'sini okunup tahlil ve tetkik edildi. Ders, klasik felsefenin temel varsayımlarını öğrenme ve modern felsefeyle meydana gelen değişimleri, bo-

Okumalar

Suheyb Ögüt ile *Slavoj Zizek* okumalarında katılımcılar Slavoj Zizek'in İdeoloji'nin Yüce Nesnesi adlı kitabını ek metinlerle okuyup inceleyip ve haftalık yazılarla pekiştirme imkanı elde ettiler. Kitabın metinlerarası okuma özelliği ile Kant'ı Sade ile, Hegel'i Lacan ile, Marx'ı Freud ile karşılaştırmalı inceleyen katılımcılara, batı düşüncesindeki kırılmaları anlayıp, amaçlanan problematik çözümlemelerini yapmak için yeterli altyapı okumalarda sunuldu. Okumalar sadece teorik bilgi düzeyinde kalmamış, öğretilerin pratikte (siyaset, edebiyat yahut sinemada) dahi derste öğrenilen perspektif kullanılarak değerlendirmeler yapmayı mümkün hale getirdi. Aynı zamanda akademik hayatta önemli yer tutan İngilizce için katkı sağlanarak, katılımcıların yazı yazma becerisi de geliştirilmiş oldu. *Feridun Yılmaz ve Şenol Karagüzel* ile güz döneminde başlayan *Düşünmenin Yolunda Olmak: Martin Heidegger Okumaları* bahar döneminde de devam etti. İki dönem boyunca yapılan okumalar ile Martin Heidegger'in bir kayrana ulaşmak üzere takip ettiği patika yolundan düşünce yolculuğuna eşlik edilmeye çalışıldı.

M. Sait Özervarlı

zulmaları tanıma imkânı da verdi. Ders esnasında zaman zaman felsefe ve Kelam arasında karşılaştırmalar yapılarak, yaklaşım farklılıkları belirtildi.

"Hümanizm Üzerine Mektup"un kapsamlı bir şekilde ele alınıp tartışılarak, ilk dönem boyunca okunulan "Felsefe Nedir?", "Düşünmek Ne Demektir?", "Metafizik Nedir?" ve "Platon'un Hakikat Öğretisi" metinlerini tamamlayıcı bir rol oynadı. Özellikle zamanımızı tahakküm altına alan Batı metafiziğinin zamanımızın nasıl kendisini haline geldiğini ve maruz kaldığımız, içine doğru fırlatıldığımız, bu yazgıyı düşünebilmenin imkânları arandı.

Feridun Yılmaz ve Şenol Karagüzel

■ DİL VE EDEBİYAT ÇALIŞMA GRUBU

Edebiyat, bir estetik unsuru olduğu kadar dilin işlevsel imkânları ile üretilmiş bir birikimdir de. Dil ise hem başlı başına bir disiplin hem de böylesi bir alanın (edebiyat) temel yapı taşı olması bakımından ziyadesiyle önemi haizdir. Dil ve Edebiyat Çalışma

Grubu bu bağlamda klasik ve modern yaklaşımların incelenmesine olanak sağlayan programlar ile çalışmalarını sürdürmektedir. Dil ve Edebiyat Çalışma Grubu Berat Açıl'ın '*Edebiyata Giriş: Yöntem ve Kuramlar*' dersi ile İhtisas Programına katkı sağlamıştır.

Dersler

Berat Açıl

Berat Açıl yönetiminde *Edebiyata Giriş: Yöntem ve Kuramlar* dersi ile edebiyattaki mevcut kuram ve yöntemler tadil edilerek ele alınmaya çalışıldı. Kuramlar genel olarak toplum, yazar, eser ve okur odaklı olmak üzere dört bölümde incelenerek, bu kuramlar ile eser tahlil edildiğinde ne gibi yöntemler kullanılabileceği ortaya konulmaya çalışıldı. Toplum odaklı eserlerde *yansıtma kuramı*, yazar odaklı eserlerde *romantizm akımının etkileri*, *Rus biçimciliği* ve *anlatımcılık* ve okur odaklı eserde ise *duygusal etki*, *estetik yaşantı*, *alımlama estetiği* ve *feminist eleştiri* kuramları ile yaklaşıldığı üzerinde duruldu. Bu bağlamda birincil kaynak olarak Berne Moran'ın "Edebiyat Kuramları ve Eleştiri" eserine başvuruldu.

■ ÖZEL ÇALIŞMALAR

İLEM'de henüz bir çalışma grubu kapsamında yer almadığı halde ilim dünyamızda tartışılması öngörülen çeşitli çalışmalar özel etkinlikler kapsamındadır. İleride farklı alanlarda oluşturulacak çalışma gruplarının nüveleri bu programlarda atılmaktadır. Necmettin Gökçir ile '*Günümüz İslam Dünyası*

da Kur'an'a Yaklaşımlar', Suheyb Ögüt ile '*Felsefe ve Sanata Sinematografik Bakışlar*', dersleri ile H. Ramazan Yılmaz ve Yusuf Ziya Gökçek yönetiminde '*Disiplinler Arasında ve Disiplinler Ötesinde Sinema*' okumaları İhtisas Programında yer alan özel çalışmalar oldular.

Dersler

Necmettin Gökçir yönetiminde *Günümüz İslam Dünyasında Kur'an'a Yaklaşımlar* ile günümüz İslam dünyasına gelinceye kadar Kur'an ve tefsir ça-

lışmalarını etkileyen nedenler ele alındı. Bu süreci etkileyen sosyal ve siyasi faktörlere ışık tutularak, Kur'an üzerinden oluşturulmaya çalışılan algı yö-

netimine dikkat çekildi. Son yüzyıla gelindiğinde İslam coğrafyasında öne çıkan Kur'an ekolleri, önemli isimler ve eserleri dikkatle incelendi. Oryantalistlerin bu isimler üzerindeki etkileri tespit edilmeye çalışılarak, genelde siyasi olarak hızlı bir değişim geçiren Mısır, Hindistan ve Osmanlı mirası olan bölgeler, özelde de Türkiye üzerindeki etkileri tetkik edildi. **Suheyb Ögüt** yönetiminde *Felsefe ve Sanata Sinematografik Bakışlar* dersi süresi boyunca izlenen filmler üzerine, kuruldukları felsefi paradigma ışığında, sadece filmin bağlamı içinde değil, karşılaşılan sosyolojik olaylar çerçevesinde de tahlil edilerek sıradan bir film tahlilinin ötesine geçildi. Filmlerin beslendiği geleneksel felsefi tartışmalara açıklık getirilerek, öğrencilerin filmlere farklı bir pencereden bakması sağlandı. Filmlerin sadece kuramsal çerçevede tahlili yapılmayarak, her tahlil neticesinde filmin bağlamından çıkarılan

Okumalar

H. Ramazan Yılmaz ve **Yusuf Ziya Gökçek** yönetiminde *Disiplinler Arasında ve Disiplinler Ötesinde Sinema* okuma grubu ile teori üstü metinler etrafında sinemanın neliğini sorunsal haline getirildi. Okuma grubunda sinema teorileri ve sinema tarihi birlikte ele alınarak, sinemanın (sanat sineması-popüler sinema ayrımına gitmeden) seyircinin dünyasındaki etkisi ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Yedinci sanat olarak kabul edilen sinemanın önemi düşünüldüğünde -özellikle günümüzde- sinemanın ne olduğunun anlaşılması hususunda okumalar devam etmektedir.

Necmettin Gökür

sonuçların bir Müslüman olarak bize ne söylediğine dair mülahazalar da yapıldı. Dersler Batı toplumunun tahlili noktasında çok faydalı olmakla birlikte, farklı bir pencereden özeleştirici yapabilmenin de yolunu açmış oldu.

H. Ramazan Yılmaz ve Yusuf Ziya Gökçek

■ Osmanlı'da Ma'ruzat Geleneği ve Ebussuud Efendi'nin Ma'ruzatı

Behlül Düzenli, 04.01.2014

Değerlendiren: Zeynep Güngördü

İLEM sunumlarında bu haftaki konuğumuz Fatih Lâleli Camii İmam-Hatibi Behlül Düzenli idi. Osmanlı fetvaları hakkında çeşitli çalışmaları bulunan Düzenli, konuşmasına öncelikle fıkıh ve fetva, peygamber ve âlim kavramlarının ayrımını yaparak başladı.

Düzenli, Peygamber efendimizin(s.a.v.)'in sahabesiyle yaptığı sorulu cevaplı sohbetleri ve yine Suffâda sahabeyle derin derin tefekkür ederek yaptıkları konuşmaları fetva ve fıkıh ile bağdaştırarak bunların peygamberimiz(s.a.v.) döneminden beri yan yana yürümüş iki alan olduğunu vurguladı. Hz. Peygamberden sonraki mezhep imamları döneminde, fıkıh ve fetva terimlerinin iç içe geçtiğini belirten Düzenli, Hanefi, Şafi, Maliki mezheplerinin kurucu âlimlerinin fıkıh kitapları olmasına rağmen fetva kitaplarının olmadığını söyleyerek Kur'an-ı Kerim'in peygamber efendimizden sonraki dönemde tedvinini ve ardından sahabe ve tabiinin dini/fıkıhi yorumlarının bir araya getirilme sürecine değindi. Daha sonra İslam fetihleriyle genişleyen İslam coğrafyasını, sahabe neslinin büyük çapta şehit düşmesini, tabiin neslinin mevcut coğrafyanın nüfusuna İslam'ı anlatmakta yetersiz kaldığı, nüfusu kalabalık, âlimi kıt bir devrin başladığı yılları yalın bir anlatımla kademeli olarak betimleyen Düzenli, bir tarafta zındıkların diğer tarafta mühlidlerin, bir tarafta ise münafıkların ortaya çıkması sonucu İslam dünyasında büyük bir fikir kargaşasının oluştuğunu ifade etti. Düzenli, ayet ve hadisleri korumak maksatlı olarak icthad kapısı teorik olarak kapatılmış olmasına rağmen hayat devam ettiği için bu hayata da dini çözümler bulmak gerektiğinden dolayı fetva konusunun tam gaz yoluna devam ettiğine de işaret etti.

Düzenli, fetva kitaplarının bağımsız eser olarak ortaya çıktığı dönemleri anlattıktan sonra ve Fetevâ-yı Hindiyeye, Tatarhaniyye gibi bir büyük fetva külliyyatının oluşum seyrine değinerek daha önceki dönemlerde ayetten hadisten mühlhem fıkıh yazılırken bir dönem sonra fetvalardan mühlhem fıkıh kitapları yazılmaya başlandığını, yine bir dönem ayeti, hadisi anlama metodu olarak fıkıh usulü yazılırken bir dönem sonra fetva kitaplarını anlama metodu ne olacak sorusuna cevap olarak fetva usulü kitaplarının ortaya çıktığını belirtti. Kurulan İslam devletlerinde kişi başına düşen müctehid sayısının Hz. Peygamber dönemindekine oranla büyük ölçüde azaldığını ifade etti.

Düzenli'ye göre Selçuklular döneminde büyük oranda azalan ulema karşısında devleti daha iyi yönetmek adına kendilerinden evvelki mezhep uygulamalarını gözden geçirerek mevcut şartlara göre bir mezhep uygulaması ortaya koydular. Selçuklularda olduğu gibi Hanefi mezhebini esas alan Osmanlılarda, başlangıçta küçük bir devlet olmaları hasebiyle problem olmamış ancak belli bir zaman sonra toprakların genişlemesiyle ortaya çıkan kültür ve inanç çeşitliliğini İslam'a göre yönetme keyfiyeti oluştuğunu, bunu da ayet, hadislerin yanı sıra birinci derecede fakihlerin icthadlarına göre yönetme şeklinde düzenlemişlerdir. Osmanlılar, önlerindeki mevcut zengin fıkıh külliyyatını daha verimli kullanabilmek amacıyla önce bu külliyyatı tasnif yoluna gitmişler ve içlerinden muteber olan ve olmayan kitapları çıkarmışlardı. Düzenli, bunları usul olarak yazıp uygulamaya koymuş olmalarına rağmen bütün bu sistemlilikte bile bazı ihtilaflar ortaya çıktığını sözlerine ekledi.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde, Hanefi fıkıh külliyyatının elden geçirilmesine, uygulamaya en uygun, en sahih görüş hangisiyse onların tespit edil-

mesine ve herkesin bu görüşlere bağlı kalmasına ve bunun dışına çıkmamasına, yani bir hukuk birikimi ve disiplini oluşmasına dair bir ferman yayınlanmıştı. Bunun üzerine kitapların yazıldığını ifade eden Düzenli, birtakım fetva kitaplarının kenarlarında “bu daha sahihtir, bu görüş tercih edilir” gibi notlar düşüldüğünden bahsetti. İhtilafların devam etmesi üzerine uygulanan üçüncü bir metod olarak, Kanuni döneminde bu ihtilaflarla Ebussuud Efendi’nin kendisi de şeyhülislam olarak baş edemeyince o zaman padişahın devreye girmesi durumu tezahür etti. “Mucebince amel oluna şeklinde” bir kanunla bu defa müftünün fetvasının ötesinde bir kanun oluşturulmuştur. Ondan sonra “hiçbir müftü bu konuda bu fetvanın dışında fetva veremez” disiplini uygulanmaya başlanmıştır. Bu şekilde “ma’ruzat” adı verilen metinler ortaya çıkmıştır.

Konuşmasının devamında Düzenli, bir malumat olarak Ma’ruzat metinlerinin divanda tartışılıp kararlaştırılan ve günümüzde Başbakanlık Osmanlı Arşivi Ahkâm Defterleri’nde kayıtlı olan fetva meseleleri olduğunu ifade etti. Bu defterlerden divanda hangi konuların tamamen kararlaştırıldığının listesini çıkartma imkânı olmadığını belirten Düzenli, bu meselelerin tamamının neler olduğunu öğrenmek için kütüphanelere göz atmamız gerektiğini söyleyerek ma’ruzat nüshalarıyla alakalı karşılaştığı bazı problemleri dile getirdi. Düzenli kendi kitabında maddeler, meseleler ve aynı meselede birbiriyle çelişkili bir sürü istinsah nüshasını topladığını ifade ederek bunların arasından 16-17 tanesinin tarihi, müstensih ve muhtevası itibarıyla bazı kriterleri esas alarak tercih yaptığını söyledi. Buna ek olarak, Kanuni döneminde ulema arasında ihtilaflı meseleler nelerdi, bu meselelere çözüm önerileri neler oldu ve bunlar nasıl uygulandı sorularının cevaplarını ortaya koymaya çalıştığını söyledi.

Düzenli, Ebussuud Efendi ile başlayan ma’ruzat geleneğinin sonraki dönemde de devam ettiğini söyleyerek Muhid Ahmed Efendi ve Yenişehirli Abdullah

Efendi’nin fetvalarından örnekler verdi. Buna ek olarak Osmanlı’da fetva neydi? Osmanlı’da fetvanın yeri neydi? Şeyhülislamlar niçin fetvayı fermana dönüştürdüler? şeklinde sorular yönelttikten sonra bunun sebepleri üzerinde düşünölmeye değer bir konu olduğunu ifade etti. Fetva hakkında bilgi vermeye devam eden Düzenli, bunun uygulamasının Osmanlı, Selçuklu ve ondan önceki İslam devletlerinde farklı olduğunu ifade ettikten sonra müftü kavramını da ikiye ayırarak, birincisi devleti/halife-yi temsil eden müftü; ikincisi ise medresedeki müderris yani kendini temsil eden müftü olduğunu altını çizdi. Osmanlı’da müderrisin verdiği fetvanın bağlayıcılığı olmamasına karşın müftünün fetvasının bağlayıcılığının ise tartışmasız kesin olduğunu belirtti. Düzenli, Sözlerine devam ederken şeyhülislamın toplumdaki ihtilaflı konuları çözmekte yetersiz kaldığı durumlarda devreye padişahın girerek ve ileri gelen ulemadan bir heyet toplatıp bu zengin fıkıh külliyyatı üzerine bir devlet nasıl kurulur, nasıl yönetilir, problem çıkarsa nasıl çözölür, sorularının yanıtlarını örneklerle zenginleştirerek açıkladı.

Kısaca Osmanlı tarihinde fetva, fetva içerisinde ma’ruzat ve bu ma’ruzatların konusu, etkinliği, konumu itibarıyla bütüncül bir bilgilendirme yapan Düzenli, sunumun sonunda sorulara cevap vererek konuşmasını nihayetlendirdi.

■ Pax Ottomana, Mimari ve Şehir: Osmanlı'nın Anadolu'yu Fethinde Amasya'nın Rolü (1387-1481)

Hasan Karataş, 15.01.2014

Değerlendiren: Yunus Çolak

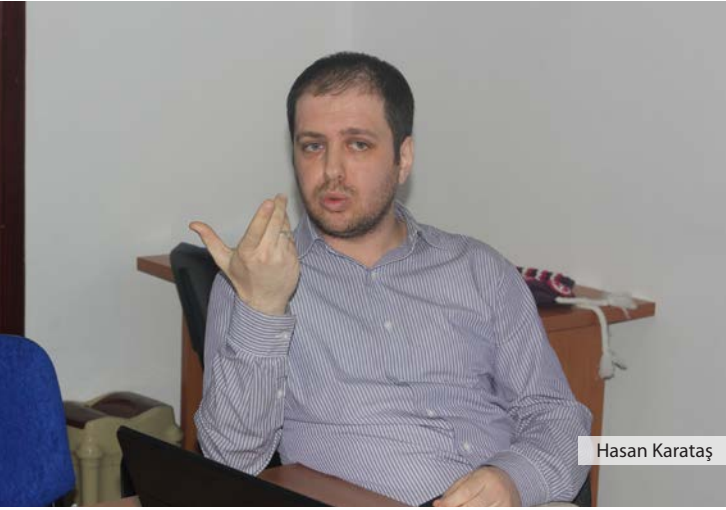
İLEM sunumlarında daha önce Amasya'nın 15. ve 16. Yüzyıllarda Osmanlılaştırılması ve bu sürecin Amasya'nın kentleşmesi ile ilgisini Osmanlı düşünce hayatında tarikatlerin etkisi ile açıklayan doktora tezini bizler ile paylaşan Hasan Karataş, yeni bir çalışması ile konuğumuz oldu. Karataş, bu çalışmasında 15. Yüzyıl Osmanlı zihniyet dünyasındaki hareketliliğini özgün bir yöntem ile izlemeye çalışıyor.

Anadolu'nun 15. Yüzyıldaki siyasal hareketliliğinin, tarih yazımında vurgulanan Balkanlardaki hareketlili-

hareketlerini de fetih hareketleri olarak yorumluyor. Bu konuda en dikkat çekici örnek ise Karamanoğulları ile girilen mücadele olarak öne çıkıyor. Bu yargının ardında zihinsel anlamda Osmanlı düşünce dünyasının hareketliliğini izlemenin güçlüklerinden bahseden Karataş, kendisini klasik şehir tarihçiliğinin kullanmış olduğu tahrir ve sicil defterlerine dayalı belge çalışmalarından farklı bir yöne iten sebepleri sıralıyor. 15. Yüzyıla dair kroniklerin ve bu kronikleri doğrulayacak belgelerin kısıtlılığı Karataş'ı mekânsal biçimleri izlemek şeklinde özgün bir yöntemle itmiş.

Bu bağlamda Amasya'da yeniden üretilmiş bir mimari biçimin Anadolu'da düşünsel hareketliliği izlemek konusunda önemli ipuçları verdiği üzerinde duruyor Karataş. Bu mimari biçim çok farklı kavramsallaştırmalar ile birlikte "zaviyeli camiler" olarak nitelenebilecek tekke ve caminin bir arada olduğu, Karataş'a göre camilik vasfı daha hafif kalan bir yapı şeklindedir. Bu biçim gerek Anadolu'da ve Anadolu'nun uç bölgelerinde mutlaka fetihten sonra görülen bir biçim olarak beliriyor. Özellikle 15. Yüzyılda Amasya'da bu biçimin son derece etkili olduğunu dile getiren Karataş, Timur'un verdiği zayıatın sonrasında Anadolu'daki ilim ve tasavvuf dünyasının bu merkezler aracılığı ile yeniden kurulduğunu, bazı vakfiye defterlerinin de bu tezi güçlendirdiğini ifade ediyor.

Amasya'nın coğrafyası'na ve zaviyeli camilerin farklı yerlerde inşa edilmiş biçimlerine ilişkin görseller ile zenginleştirdiği sunumunda, tarih, mimarlık ve sosyal teori disiplinlerinin arasında bizleri bir yolculuğa çıkartan Karataş, kendisine yöneltilen soruları yanıtlayarak sunumunu sonlandırdı.

Hasan Karataş

ğinden çok daha dikkat çekici olduğunu belirten Karataş, tarihçilerin Balkanlar'a olan yoğunluklarının ideolojik temelli olduğunu ifade ediyor. Bu konuda özellikle Osmanlı Devleti'ni bir Avrupa ülkesi olarak göstermeye dönük çabanın etkisinden bahseden Karataş, kendi çalışmasında Osmanlı'nın Anadolu'ya yönelik askeri

■ Halifeliğin Kaldırılması'nı Yeniden Düşünmek

Ali Satan, 18.01.2014

Değerlendiren: İbrahim Akkurt

İLEM Sunumlarında Marmara Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Ali Satan ile halifelik makamının son dönemini kapsamlı bir şekilde ele aldığı **“Halifeliğin Kaldırılması”** isimli kitabı üzerine bir sunum gerçekleştirildi.

Halifeliğin kaldırılmasının üzerinden 90 yıl geçmesine rağmen, bu konuda tartışmalar hâlâ devam ediyor. Türkiye'nin modernleşme tarihinde önemli bir dönüm noktasını teşkil eden halifeliğin kaldırılış sürecini, Türk ve İngiliz arşivlerine dayanarak kapsamlı bir şekilde ele alan Ali Satan'ın konu ile ilgili paylaştığı bilgiler, halifeliğin kaldırılış sürecini ve sonrasını yeniden düşünülmesi gerekliliğini ortaya koydu. Dört bölüme ayırdığı konuşmasının giriş bölümünde Hilafetin doğuşundan, Osmanlılara geçişine, Meşrutiyet döneminde Hilafet makamı üzerinde yapılan tartışmalara kadar halifelik tarihi gözden geçirdi. “Uluslararası Siyasal Bir Güç Olarak Hilafet” başlıklı birinci bölümde, halifeliğin nasıl uluslararası bir güç haline geldiği masaya yatırıldı. Osmanlı'nın gücünü kaybetmesiyle başlayan süreçte halifelik etrafında dünya Müslümanlarının oluşturmaya başladıkları hareketlenme ve bunun karşısında Batı'da gelişen alternatif projeler inceledi. İngiltere, Fransa ve Rusya'nın gizli ve açık anlaşmalarda Hilafet kurumuna karşı ortaya koydukları politikalar tüm yönleriyle ele aldı.

Sunumunun ikinci bölümünde ise; I. Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın halifelik politikalarına değinen Satan, Mondros Mütakeresi'nden sonra İngilizlerin İstanbul'a büyük bir donanma ile gelip karaya asker çıkarmasının ardından yaşanan olayları ayrıntılı bir şekilde resmetti. Halife VI. Mehmed Vahdeddin'in, 24 Kasım 1918'de Daily Mail muhabiri ile yaptığı görüşmede, İngiltere'nin Osmanlı devletine karşı sert tavrını halifelik makamını öne

sürerek yumuşatmaya çalışan demeçler vermesi, Osmanlı'nın halifelik makamının gücüne hala inandığının bir kanıtı olarak gösterildiğinden bahsetti. Bu dönemde ilk defa Osmanlı halifeliğinin etrafında İslam dünyasında meydana gelen yeni oluşumlara yer verildiğini, Paris Barış Konferansı'nın ardından Hindistanlı Müşir Hüseyin Kıdvai'nin kaleme aldığı İslam'a Çekilen Kılıç Yahut Alemdaran-ı İslami Müdafaa adlı kitabından yapılan çarpıcı alıntılarla o dönem yaşanan tedirginlik gözler önüne seriliyor: “...Osmanlılar İslamiyetin Avrupa'daki tek temsilcileri ve muhafızları olmaları nedeniyle buradan kovulacaklar. Hatta İstanbul'da bulunan İslam'ın nüfuz ve büyüklüğünün misali olan camiiler kiliseye çevrilecek, İslam halifesi Hristiyan krallar dercesinde bulunmak mevkiinden düşürülecek” diyen Kıdvai bütün Müslümanları hilafet makamını kurtarmak için harekete çağırması o dönemin acı tablosunu görmemizi sağlıyor şeklinde ifade etti. Halifeliğin Vatikanlaştırılma çabalarını gündeme getiren Satan, Şeyhülislamlık makamının yetkileri ve bunun halifelik makamının yerine getirilmesi gibi İngiliz

Dışişleri yetkililerinin planlarını belgeleriyle mercek altına aldı.

Konuşmasının üçüncü bölümünde Ankara'nın halifelik kurumuna bakışını anlatan Ali Satan, TBMM-Hilafet ilişkisi, İstiklal Harbi'nin temel motivasyonu, İstanbul-Ankara yakınlaşması ve kopması gibi konulara değindi. Halifeliğin kaldırılma sürecinde Mustafa Kemal'in izlediği yol ve Hilafetin ilgasını destekleyen İslamcı aydınların görüşlerine de yer verdi.

Sunumun son kısmında ise; Satan, halifeliğin kaldırılış sürecini ele aldı. Sırasıyla saltanatın kaldırılma-

sı, Abdülmecid Efendi'nin halife seçilmesi, Lozan Anlaşması'nda halifelik meselesi, halifeli meclis idaresinin uyguladığı iç ve dış politikalar, Cumhuriyetin ilanı ve iktidar sorunu ve Ankara'nın bulduğu çözüm halifelik makamının kaldırılması kararının oluşumu ve uygulamaya geçmesi, ayrıntılı olarak irdelenen konular arasındaydı.

Özetle hilafetin kaldırılış sürecini Türk ve İngiliz belgelerinden yola çıkarak ele alan Doç. Dr. Ali Satan'a göre hilafetin kaldırılmasıyla Türkiye, Avrupa karşısında oyun kurucu olamayacağını deklare etmiş oldu.

■ Klasik Türk Edebiyatında Alegori

Berat Açı, 08.02.14

Değerlendiren: Nuriye Kayar

İstanbul Şehir Üniversitesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Berat Açı, "Klasik Türk Edebiyatında Alegori" isimli kitabı üzerine İLEM'de bir sunum gerçekleştirdi. Açı, konuşmasına "Alegori nedir, ne zaman ortaya çıkmıştır, Osmanlı alegorisi nedir, bizde ne zaman ve nasıl ortaya çıkmıştır, batıdaki alegori ile Osmanlı alegorisi arasında farklar var mıdır, varsa nelerdir, alegorilerin temel özellikleri nelerdir?" gibi sorular sorarak başladı.

Alegorinin, "bir şey söylerken başka bir şeyi kastetmek" olarak en genel tanımını veren Açı, bu tanıma "her hikâyeyi birden fazla anlama gelecek şekilde kullanmak" şeklinde açtı ve Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk'ının yedi anlam katmanında anlatıldığını, yani aynı kelimelerle aynı anda birden fazla hikâye anlatıldığını örnek gösterdi. Akabinde "Alegori ne zaman ortaya çıktı?" tartışmasına geçip bu hususta üç temel yorumdan söz etti: Homer yorumu, Plato yorumu ve kutsal metin yorumu. Açı, Homer yorumunun edebî yönünü imlediğini, burada alegorinin ilk defa akademik olarak ortaya konmuş olduğunu; Plato yorumunun Plato'nun meşhur mağara alegori-

sine dayandığını, Plato'nun alegoriyi bildiği ve kullandığı yönünde tartışmalar olduğunu ve bu sebeple alegorinin kökeninin bu mağara alegorisi olduğu varsayımından söz etti. Kutsal metin yorumunun ise özellikle İncil yorumcuları tarafından yapıldığını ve İncil'in aslında Tevrat'la ters düşmediğini, aynı şeyi söylediğini kabul ederek Tevrat ile İncil'i birbiriyle bütünleştirmeye, aynı şekilde yorumlamaya çabalayan yorumdur diyerek açıkladı. Açı, bu üç köken dayanağından Plato yorumunu daha tutarlı bulduğunu, bunun sebebinin de Plato'nun alegorinin kurucu olduğu hususunda daha müdellel şeylerin söylenebilmesi olduğunu belirtti. Açı, burada *alegorik yazım* ve *alegorik yorum* ayrımına da dikkat çekti.

Alegorinin serencamına da değinen Açı, alegorinin Antik Yunan'da başladığını belirterek, en önemli özelliğinin *kişileştirme* olduğunu, bunun da ilk olarak Antik Yunan'da görüldüğünü belirtti. Hesiod'un köylüleri anlattığı hikâyelerini örnek gösterdi. Daha sonra Latin dönemine geçip, bu dönemde iç çatışma özelliğinin ön plana çıktığını belirterek, buradan da

üç isme -Cicero, Apuleius ve Prudentius- değindi. Son olarak Ortaçağ'a gelerek, bu dönemde alegorinin *kişileştirme (teşhis)* + *iç çatışma* + *arayış* olarak genişlediğini söyledi.

Berat Açı, konuşmasının devamında Ortaçağ tabirini tartışmak gerektiğini, Batılıların Ortaçağ tabirini kendileri için kullandıklarını belirterek, kitabında Ortaçağ kavramını "Doğulu kültürler" olarak kullandığını söyledi ve kendisinin, Müslümanları anlatmak için "harcında din olan toplumlar" şeklinde ayrı bir tanım kullandığını dile getirdi.

Konuşmasını Arapça alegorik eserlerden örnekler vererek sürdüren Açı'ya göre, bizdeki tartışmalar en çok İbn-i Sina üzerinden yapılmaktadır. İbn-i Sina'nın tek alegorik eseri Hayy bin Yakzan, alegorik yazma biçimini bize getiren ilk eser gibi görünmektedir. Buna ek olarak Arapça eserler içerisinde İbn-i Nefs'in *er- Risaletü'l- Kâmilîyye fi's- Siyeri'n- Nebevîyye* ve Sühreverdî'nin *el- Gurbetü'l- Garbiyye* adlı eserlerine de değinmek gerekmektedir. Farsça ve Urduca alegorik eserlerden de söz eden Açı, en çok alegorik eserin Türkçe kaleme alındığını belirtti. Kesin olmamakla birlikte bu eserler içerisinde Hüsn-ü Dil'in ilk olma ihtimali yüksektir.

Konuşmasında batılı alegoriler, İslami alegoriler ve Osmanlı alegorilerinden bahseden Açı, devamında alegori gelenekleri arasındaki farkları da izah etti. Batılı alegorilerde kişileştirme, iç çatışma ve arayış daha çok bulunmaktadır. Arapça alegorilerin çoğu felsefidir, daha çok felsefi bir meseleyi tartışan alegorilerdir. Farsça eserlerde ise felsefi olandan tasavvufi olana geçiş görülmektedir. Osmanlı'da ise alegoriler yüzde doksan beş, belki de daha fazla oranda tasavvufidir. Dolayısıyla Osmanlılar, tasavvufi olma hususiyetini Farisilerden almış görünmektedir. Batılı alegorilerde yer alan teşhis, iç çatışma ve arayışa ek olarak, Osmanlı alegorisinin en temel özelliğinin metinlerarasılık olduğunu belirten Açı, burada kast ettiği şeyin bir metnin içinde başka bir metni yo-

ğurmak değil, daha basit anlamıyla, kendi metnin- de başka metinlerden söz etmek olduğunu ifade etti. Açı'ya göre yazarlar bunu kendini bir ilmî geleneğinin içine yerleştirmek amacıyla yapmaktadırlar. Zamanısal ve mekânsal müphemiyet bu eserlerin ortak özelliklerinden bir tanesidir.

Alegoride ikiliği korumanın önemine de değinen Açı, "mıhr ü mah" örneğini vererek, "mıhr" kelimesinden hem bir kişinin hem de güneşin kast edilebileceğini, dolayısıyla Mıhr'ın yaptığı tüm eylemler hem bir kişinin hem de güneşin yapıp edebileceği eylemler olması gerektiğini belirtti. Yani "Mıhr su içti." dendiğinde alegori bozulur, çünkü güneş su içmez. Yani alegorilerde soyutlama düzeyinin yüksek olması gerekmektedir. Eserin tek bir hikâyeden oluşması gerektiğini de olmazsa olmaz şartlar arasına ekleyen Açı, çalışmasına tek bir hikâyeden oluşan ve alegorinin inkıtaaya uğramadığı eserleri araştırma nesnesi olarak aldığını belirtti. Açı'ya göre, bir eseri tamamen incelemeyen onun alegorik olduğunu söylemek mümkün değildir.

Açı, alegoriye dair bilgileri verdikten sonra kitabını hazırlarken karşılaştığı sorunlar ve bunlara ürettiği çözümleri anlattı. Kitabın bölümlene *mantığı* baş-

lığı altında, ilk bölüm; “Klasik İslami Edebiyatlar-da Alegorik Eserler”, ikinci bölüm ise “Alegori” üst başlığı ve kavramsal çerçeveden oluşmaktadır. Bu bölümde alegorinin kuramı tartışılmış, “Osman-lının kendine ait bir alegorisi var mıdır” sorusuna cevap aranmıştır. Kuramsal bölümün oluşturulması için hem Arapça, Farsça ve Urduca hem de Türkçe alegorik eserler okunup incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Çünkü Açıl’a göre ancak bizdeki alegori-nin mahiyeti ortaya koyulduktan sonra batıdaki ale-goriyle bir mukayeseye girilebilir. O nedenle önce klasik İslami edebiyatlarda alegori diye bir başlık açılmış, daha sonra kuramsal kısım konulmuştur. Ve batılı alegorilerle Osmanlı alegorileri arasında çok ciddi farklar bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Eserini örnek bir metin üzerinden işlediğini belir-ten Açıl, yirmiye yakın “Hüs-n ü Dil” adlı alegorik eser olduğunu ve bunların tüm nüshalarına ulaşarak aralarındaki farkları ortaya koyup, “Biz bu esere neden alegorik diyoruz?” sorusunu yönelttiğini söy-

ledi. Bu çalışmanın sonucunda Osmanlı alegorisi-nin özelliklerine ulaştığını sözlerine ekledi.

Eserinde en önemli meselelerden birinin de alego-ri ile ilgili kavramlar kısmı olduğunu belirten Açıl, “sembol” kavramını örnek göstererek, bu kelimenin Osmanlı Türkçesinde ne anlama geldiğini, günü-müz Türkçesinde ne anlama geldiğini ve batıdaki karşılığının ne olduğunu araştırarak kafa karışıklı-ğını gidermeye çalıştığını söyledi ve “*Mecaz* neden alegori değildir?” sorusuna değindi. Açıl’a göre, *me-caz* eser için kullanılan bir kavram olmadığı gibi, çok anlamlılığa da sahip değildir. Burada olduğu gibi her bir kavram için alegori ile benzerlik ve fark-lılıklarını vermeye çalıştığını belirtti.

Konuşmasının sonunda soruları yanıtlayan Açıl, dinleyicilerden gelen bir soru üzerine alegorinin, elimizdeki dinî metinlerde iki misaline rastlayabi-leceğimizi belirtti: Kur’an-ı Kerim’deki peygamber kıssaları ve Risale-i Nur’lardaki bazı pasajlar.

■ Disiplin Kurulu Karar Defterleri Işığında Lise Gençliğinin Değişen Değer Tutumları

Arife Gümüş, 01.02.2014

Değerlendiren: Ümmügül Betül Kanburoğlu

İLEM tez sunumları programı dâhilinde Şubat ayı-nın ilk konusu olarak İLKE araştırmacılarından Arife Gümüş’ü ağırladık. Gümüş’ün, geçtiğimiz yıl Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Eğiti-mi Bilim Dalında tamamladığı “Liselerde Disiplin Cezasına Konu Olan Davranışların Değerler Pers-pektifinden İncelenmesi (Üsküdar Örneği / 1980-2010)” başlıklı yüksek lisans tezi, liselerde disiplin cezalarına konu olan davranışların zaman, okul türü, cinsiyet ve sınıf değişkenlerine göre ne tür de-ğişimler geçirdiğini ve bu değişimlerin değerler açı-sından değerlendirilmesine yönelik önemli tespitler sunuyor.

Veri toplama aracı olarak nitel ve nicel yöntemleri-nin kullanıldığı tezde, İstanbul’un Üsküdar ilçesinde bulunan beş faklı lisenin disiplin kurulu karar defte-ri incelenmiş. Çalışma kapsamında, bu beş okulun disiplin kurulu karar defterlerinde 1980-2010 yılları arasında disiplin cezasına konu olan davranışların tetkik edildiği doküman incelemesinin yanında; di-siplin kurulu karar defterlerine yansımayan davra-nışların neler olduğunu tespit etmek için -disiplin kuruluna başkanlık eden- müdür başyardımcıları, disiplin işleyişinde önemli rol üstlenen rehberlik servisleri ve ders içeriği itibarıyla okulların disiplin gidişatına etkisi olduğu düşünülen DKAB öğret-menleri ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştir-ilmiş. Sunumda temel olarak disiplin kurulu karar

defterleri ve öğretmen görüşmelerinden elde edilen bulguları değerler perspektifinden analiz eden Gümüş, konuyu temel olarak “disiplin olaylarında okul türü, sınıf, cinsiyet ve yıllara göre farklılaşan niteliksel değişimler” ve “disiplin cezasına konu olan davranışlar ve değer ilişkisi” başlıkları altında bizlerle paylaştı. Gümüş, söz konusu değerlendirmelerini, kimliksiz hitap biçimleri olarak değerlendirdiği “kanka, kanki, panpa” gibi kavramsallaştırmalarla ve “tükettiğim kadar değerliyim!” gibi sloganların analizi ile zenginleştirdi.

Disiplin olaylarının okul türüne göre farklılaşan niteliksel değişimi konusunda genel lise türleri arasında en çok disiplin sorununun yaşandığı okul türünün “Ticaret Meslek Liseleri” olduğunu tespit eden Gümüş, bunun sebebinin öğrencilerinin akademik başarılarının düşük olması ve bu durumun, öğrencilerin okul ve aileleri ile olan iletişimlerini olumsuz yönde etkilemesi olduğunu ifade etti. Bunun yanında, farklı türde okulların kendi içinde disiplin anlayışlarının farklı olduğunu ve buna bağlı olarak değer yargılarının değişiklik gösterdiğine dikkat çekti. Söz gelimi diğer okullar için normal görülen yahut hafif cezalara tekabül eden davranışlar, “İmam Hatip Liseleri”nde ciddi cezalara tekabül edebiliyor. Yıllara göre disiplin cezalarının değişimi söz konusu olduğunda ise özellikle iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması ile birlikte geleneksel değer yargılarında büyük değişimlerin yaşandığı gözleniyor. Bu anlamda öğretmenlerin de zaman içinde itibar kaybı yaşadığını tespit eden Gümüş, zamanla okullarda öğretmene yönelik sözlü ve fiziksel şiddete daha çok rastlandığını belirtti. Değişen öğrenci-öğretmen ilişkisinde öğretmenin saygınlığını yitirmesinin ardından, öğretmen-veli ilişkisinde de değişimler yaşanmış. Bu bağlamda Gümüş, “eti senin, kemiği benim!” anlayışından, “her şeyi benimci çocukerkil aile yapısının teşekkülü”ne geçildiğini ifade etti.

Disiplin cezalarına konu olan davranışların, cinsiyet oranlarına göre değişimi söz konusu olduğunda za-

manla gençler arasında cinsiyet farklılığının azaldığı görülüyor. Gümüş, incelediği otuz yıllık disiplin kayıtları ışığında zamanla dayak atan, çete kuran, toplu kavgalara karışan, kabadayı tavırlarına sahip olan kız öğrencilerle karşılaştığını ifade etti. Zira 80’li ve 90’lı yılların aksine 2000’li yıllarda disiplin vakalarında kız öğrencilerin sayıları erkeklere paralel olacak şekilde artış gösterdiği de tespitleri arasında. Özellikle gençler arasında kullanılan yaygın hitap şekillerinden olan “kanka, kanki, panpa” gibi kullanımların, herhangi bir duygu yahut cinsiyete tekabül etmediğini ifade eden Gümüş, böylelikle gençlerin, aralarındaki ilişkiye cinsiyetler üstü bir konum imajını verdiklerini ifade etti.

Gümüş, disiplin cezalarına konu olan davranışlar ve değer ilişkisi bağlamında ise, gençlerin zamanla toplumun gözlem alanında değillerse istediklerini yapabilecekleri kadar özgür oldukları, marka ürünleri kullandıkları, tükettikleri kadar değerli oldukları ve kendi değerlerini kullandıkları ürünlerin “maddi” değeri üzerinden tayin ettikleri, sorumluluk almayı kabul etmedikleri fakat haklarını talep ettikleri ve elde edemedikleri konusunda bir mücadele yöntemi olarak kavgayı kullandıkları hususlarını tespit

etmiş. Bu tespitlerini, “gözlenmiyorsan dilediğini yapı!”, “Tükettiğim kadar değerliyim!”, “Sorumluluğu olmayan hakların peşinde!” ve “Sahip olmama haksızlığı ile bir mücadele yöntemi olarak ‘kavga’” başlıklarında özetleyen Gümüş, paylaştığı öğrenci hikâyeleriyle de zaman zaman gülümseten, zaman zamansa gençlerin dünyalarındaki bu değişim üzerine yeniden ve incelikli şekilde düşünmeye sevk eden ayrıntılara yer verdi. Bu noktada Gümüş, öğrencilerin gerçek dünyadan kaçmak amacıyla sanal gerçeklik alanı oluşturduklarını ve günlük hayatta savunulan değerlerin form değiştirerek yeni kimlikler inşa ettiklerini belirtti. Gümüş, burada sanal hayatın bir getirisi olarak, sınırsız özgürlük, emeksiz başarı, para ve cinsel arzuların tatmininin temel değerler olarak ön plana çıktığını vurguladı.

Sonuç itibarıyla Gümüş’ün, Üsküdar ilçesindeki farklı türlerde beş okulun disiplin kurulu karar defterlerinin 1980-2010 yılları arasındaki tutanaklarını incelediği çalışması, otuz yıllık süreçte gerek eğitimciler gerekse öğrenciler zaviyesinden değer

algısının nasıl değiştiğini gözler önüne seriyor. Gümüş’ün tezini özgün ve güçlü kılan ise, tezin araştırması kapsamında gerçekleşen doküman incelemesi ve bu yöntemi destekleyen derinlemesine görüşmeler. Tezde disiplin arşivine yansıyan ceza gerektiren davranışların zaman içinde nasıl ve ne yönde değiştiği ortaya çıkıyor. Öğrenci-öğretmen, öğrenci-idare ve öğretmen-veli ilişkisinde açıkça görülen bu değişim, öğrencilerin kullandıkları dil ve davranışlarında da kendisini gösteriyor. Gümüş, bu durumun öğrencilerin değer algısının değişimi ile ilgili olduğunu tespit etmiş. Bu noktada okullarda uygulanan “değerler eğitimi”nin ön plana çıkarılması ve toplumun her kesimi tarafından bu eğitimin desteklenmesini de çözüm önerisi olarak sunulmuş. Tezin din eğitimi alanına önemli bir katkı sunmasının yanında, özellikle değerler eğitimi alanında çalışanlara yöntem anlamında bir örnek sunduğu muhakkak. Hâlihazırda YÖK’ün tez arşivinden tamamına ulaşılabilen bu tezin, yakın gelecekte makale olarak yayımlanacağını müjdesini de vermek isterim.

■ Bir Amelî Felsefe Yazım Tarzı Olarak Şerhu Ahlâkî Adudiyye

Kübra Bilgin, 22.02.2014

Değerlendiren: Mümine Berk

Kübra Bilgin, 15. yüzyılda Herat bölgesinde kaleme alındığı bilinen ve yazma halinde bulunan *Ahlâku Adudiyye* metnine yapılan bir şerhin tahkikini ve değerlendirmesini yaptı. Bu şerh üzerinden nazari ahlakın ana problemlerini gözlemleyen Bilgin, bunun yanında bir yazım tarzı olarak şerh geleneğinin izlerini sürdürdü.

Adüduddîn el-Îcî’nin mezkûr risalesine yazılmış şerhlerden birisi olan bu eser, gerek telif edildiği dönemde gerekse sonrasında amelî felsefe yazım geleneğinin sürekliliğini göstermesi açısından önem arz etmektedir. Esas metin olan *Ahlâkî Adudiyye*, 3-4 varak, kısa ama derinlikli bir klasik amelî felsefe

risalesidir. Eser, aslen medrese tahsili gören talebeler için düşünülmüş muhtasar ve müfid bir ahlâk metnidir. Bilgin, *Ahlâku Adudiyye* eseri üzerine çeşitli zamanlarda yazılmış bilinen beş şerhin olduğunu belirttikten sonra kendi araştırmaları sonucu üç farklı şerhin daha gün yüzüne çıktığını aktarmaktadır. Bunlar: Kirmani şerhi (13.yy), Bilgin’in çalıştığı şerh (15.yy), Taşköprüzade şerhi (16.yy), Münecimbaşı şerhi (18.yy), İstanbulî şerhi (19.yy), Melzimetülahlâk serbest tercüme şerhi (20.yy), sonradan varlığı tespit edilen Kazeruni şerhi ve bir tane daha Süleymaniye Yazma Eserler kütüphanesinde olduğu bilinen bir şerh. Bilgin, bu son şerhin yazıl-

dığı dönem hakkında henüz bilgi sahibi olmadıklarını sözlerine ekledi.

Şerhin de dahil olduğu amelî felsefe yazım geleneğinin tasnifi ve içeriğine dair sorular, tezin oluşumunda etkili olan sebeplerden biridir. Hem İcî metninin hem de şerhin temel kaynağı, Nasîruddîn Tûsî'nin *Ahlâk-ı Nâsirî* adlı eseridir. Bu eserin Şerhu *Ahlâkı Adudiyye* üzerinde yaptığı etkinin süreklilik arz eden ve farklılaşan boyutlarıyla takip edilmesinin zarureti, Bilgin'i bu çalışmaya sevk etmiştir. Bilgin, çalışma yöntemini açıklarken söz konusu şerhi merkeze aldığını belirtmektedir. Ayrıca üçlü amelî felsefe yazımını sistemleştiren *Ahlâk-ı Nâsirî*'nin referans gösterdiği kaynak olan İbn Miskeveyh'in *Tehzîbü'l-ahlâk* adlı eserini de takip etmiştir. Böylelikle şerhin ele aldığı meselelerin ilkelerini belirleyen yakın ve uzak sebepleri izleme imkânına sahip olmuştur. Ayrıca Tûsî düşüncesi üzerindeki etkisi açısından İbn Sînâ ve Fârâbî, Aristoteles, Platon gibi filozofların temel ahlâk problemleri hakkındaki görüşlerini çalışmanın kapsamına dâhil etmiştir. Esasında kafasındaki soruları dindirmek için böyle bir çalışmaya giriştiğini ama işin tabiatı gereği daha fazla soruya muhatap kaldığını anlattıktan sonra Bilgin, bu meseleler etrafında çalışmalarının devam edeceğini söyledi. Bilgin, şerhin 15. yüzyılda Timurlu Devleti hükümdarı Baysungur'a ithafen kaleme alındığını yazmanın giriş kısmından öğrendiğini, ancak şârihin kimliğini uzun araştırmalarına rağmen tespit edemediğini söyledi. Bilgin, Timur'un oğlu Şahnuh tarafından oğullarına tevdi edilen Herat ve Semerkant bölgeleri hakkında sosyokültürel bilgiler verdikten sonra kimliği meçhul şârihin sûfî bir bakış açısına sahip olduğunu bizlere aktardı. Şârihin ahlâkın mücahede ve riyazet ile tekamül ettirileceğine dair ifadelerini buna delil olarak getirdi.

Bilgin, daha sonra eseri, üslup ve muhteva açısından değerlendirdi ve diğer şerhler içerisinde nasıl bir yerde durduğuna ilişkin fikirlerini paylaştı. Şerh edilirken daha ziyade lafzi açıklamalar yapıldığını

anlattı. Bunun yanında bolca âyet, hadis ve kelâmî kibar kullanılmıştır. Bilgin, ayrıca dönemin anlayışının etkilerini aktarırken metnin felsefî olmasına rağmen ehlisünnet vurgusunun çokluğuna ve Bâtını karışıklığına dikkat çekti.

Amelî felsefe yazımı üçlü bir yapı üstüne bina edilmiştir: şahsi ahlak (ilm i ahlak), tedbiru'l-menziel (ev idaresi), tediru'l-müdün (devlet idaresi). Bilgin, yetkinleşme neden bu üçlü yapıyla ele alınmaktadır sorusunu sorduktan sonra şârihe göre; esas olan şahsi ahlaktır vurgusunu yaptı. Diğerleri onun mütemmim cüzüdüdür. Şahsi ahlâk kısmında daha yoğun tahlillerin bulunduğunu belirten Bilgin, diğer iki kısmın normatif bilgiler içerdiğini dile getirdi. Ev idaresi bölümündeki ahlâkî davranışların önemli ölçüde örfi olduğunu belirtti. Örfün amelî felsefe-deki konumu, ayrı bir merak konusu olarak ortaya çıktığı için tezinde "Amelî Felsefenin İçeriği ve Mahiyeti" bölümünü açtığını hatırlattı. Şârihin, *Ahlâku Adudiyye*'yi çok önemli bulması ve kendi döneminde iyi bir şerhinin olmadığını düşünmesi sonucu bu şerhi yazma ihtiyacı hissettiğini bizlere aktardı. Hatta şârih, mütekaddimun ve müteahhirun ayrımı yaptıktan sonra bu eserin müteahhiruna yol göster-

receğini ima etmiştir. Bu şerhin diğer şerhlere göre hem sayfa sayısı (37 varak) hem de muhtevası açısından dönüştürücü bir yapıda olmadığını söyledi.

Bilgin, analizlerini yaparken bazı temel soruları esas aldığını ifade etti: İci'nin fikirlerine şârihin katkısı olmuş mudur ve varsa bunlar nelerdir? Kendisinden önceki âlimlerin ve şârihlerin görüşlerinden etkililmiş midir? Bu konuda çok önemli iki isim olan İbn Miskeveyh ve Nasiruddin Tusi'nin fikirleriyle karşılaştırmalar yaptığını ekledi.

Bilgin'in bir başka sorusu ise temel erdemlerin (iffet, şecaat, hikmet ve adalet) kendi aralarındaki ilişkileri nasıldır? Daha özele inilecek olursa bu temel erdemlerin alt erdemleri ile arasında nasıl bir âlâka vardır? Çalışmada bu son sorunun gözetilmiş olması, aynı zamanda onu diğer tezlerden ayırmaktadır. Bilgin, tezinde bu ilişkileri anlamlandırmaya çalışır-

ken cins-tür ilişkisi ve genellik-özellik ilişkisi bakımından incelemelerde bulunmuş, sonuç olarak da cins-tür ilişkisi olduğu kanaatine ulaşmıştır. Benzer şekilde Tusi'nin de eserlerinde bunu ima ettiğini ilave etmektedir. Bilgin'in diğer bir sorusu ise, amelî felsefenin bölüm ve muhtevasının mütekaddimun ve muteahhirun döneminde nasıl şekillendiğidir? Örneğin İbn Sina etkisini bu eserde görmek mümkün müdür?

Sonuç olarak amelî felsefenin “dördüncü” kısmının muhtevada bazı izleri görülmekle beraber şerhlerde geleneksel üçlü tasnifi dönüştüren bir yanı yoktur. Şerhu *Ahlâkı Adudiyye*, muhtasar bir ahlâk risalesine yazılmış bir şerh olarak ahlâkî tasnif ve meselelerin akışında etkin olacak bir muhteva barındırmaktadır. Daha ziyade, döneminin paradigmasını devam ettiren ve ilmi sürekliliği sağlayan unsurlardan biridir.

■ Kredi Ekonomisi, Adaletsizlik ve Gelir Dağılımı

Başak Işıl Çetin, 08.03.2014

Değerlendiren: Mervan Selçuk

İLEM ev sahipliğinde İstanbul Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Başak Işıl Çetin, “Kredi Ekonomisi, Adaletsizlik ve Gelir Dağılımı” başlıklı bir sunum gerçekleştirdi. Çetin, sunumunda, TÜİK'in Hanehalkı Bütçe Anketi mikroveri setleri kullanarak ve 2002-2009 yılları arasında elde edilen gelir türlerini Shorrocks Ayrıştırma analizine tabi tutarak günümüzün sorunlarından biri olan yoksulluğa eşlik eden finansal liberalizasyon süreci ve kredi ekonomisinin, gelir dağılımının üzerindeki etkilerini katılımcılara açıklamaya çalıştı.

Çetin, ilk olarak konunun bir bütün olarak algılanabilmesi için ekonomik sistemlerden bahsetti ve bu sistemlerden sadece kapitalist sistem ve karma

ekonomik sistemin kredi ekonomisine izin verdiğini, diğer sistemlerde faizin yasaklandığına vurgu yaptı. Çetin, İnsanların, sosyal devlet tarafından karşılanamayan ihtiyaçlarını, bankalara başvurarak elde ettiklerini sözlerine ekledi. İnsanların, kredi kartlarıyla veya finans kurumlarından çektikleri krediler sonucunda ödemek zorunda oldukları faizlerin oluşturduğu adaletsizlik ve eşitsizliğin mevcut duruma neden olduğuna dikkat çeken Çetin, günümüzdeki finansal kapitalizmin üretim boyutunu eksikliğinin birçok soruna neden olduğunu, bunlardan en önemlisinin ise gelir adaletsizliğini oluşturduğu bileşenlerden faiz kaleminin olduğunu söyledi.

Çetin'in kullandığı veri setleri ile ulaştığı nihai sonuç gelir dağılımı eşitsizliğine en büyük katkı yapan

gelir türü faiz gelirleridir. Bu durum, iktisadi kriz dönemlerinde daha belirgindir. Faiz gelirleri kendi içindeki dağılımında da en adaletsiz dağılan gelir türü olduğunu ortaya koydu. Faiz, kar ve rant gelirlerinin eşitsizliğe katkıları, ücret ve transfer gelirlerinin katkısından fazladır. Daha genel bir yorum yapılırsa emek gelirlerini içermeyen gelir bileşenleri gelir eşitsizliğine daha fazla etki etmektedir. 2008 küresel krizinin etkileri bir yandan reel sektörde ve sosyal alanda yansımaları bulurken, diğer yandan hane halkalarının elde ettikleri gelir bileşenleri içinde de görece eşitsizliği arttırmıştır. 2001 ve 2008 finansal krizlerinin hemen sonrasındaki yıllar olan 2002 ve 2009 yıllarında faiz gelirlerinin eşitsizliğe etkisi son derece yüksek seviyelerde görünmektedir. Sosyal amacı ağır basan transfer gelirleri ise toplam eşitsizliğe beklenmedik katkı yapmaktadır.

Çetin sunum esnasında şu bilgileri de katılımcılar ile paylaştı. Türkiye'deki sermaye piyasasının işlemlerinin %90'ına yakını bankalar tarafından gerçekleştirilmiştir. Ülkemizde bankacılık sektörünün 2009 yılında 20 milyar lira kar elde etmiştir. Krizden hemen sonrası olmasına rağmen bu rakamın, bu kadar büyük olmasına dikkat çeken bir husus olmuştur. Tüm sektörlerin zarar ettiği bir zamanda bankacılık sektörünün %49 oranında kar elde etmiştir. Ayrıca TCMB verisine göre 2010 yılında kişi başına düşen kredi miktarı 6500TL iken, kişi başına düşen tasarruf miktarının 3300TL civarında olması, kredi ekonomisinin belirgin işareti olmuş ve nüfusun %57'sinin kredi sistemi içerisinde olduğunu göstermiştir.

Çetin, elde edilen bulgulardan ve bu sonuçların ortaya çıkmasından dolayı bazı önerilerde bulundu. Bu önerilerin temel amacını ise eşitsizliğin azaltılması ve hak edenin hak ettiği geliri almasını sağlamak olarak yorumladı. Çetin'e göre emek gelirlerinin, emek içermeyen gelir türlerine nazaran

daha eşit dağıldıkları göz önüne alınarak, istihdam politikalarına daha çok önem verilmelidir. Faiz ve kar gelirlerinin etkili bir biçimde vergilendirilmesi eşitsizliğe en çok katkı yapan gelir türleri olarak faiz ve kar gelirlerini azaltacak ve eşitsizlik üzerinde etkisini azaltacaktır. Bu vergilerin gelirin yeniden dağıtımında etkin olarak kullanılması ise eşitsizliğin giderilmesinde önemli rol oynayacaktır. Ayrıca bazı nedenlerden dolayı transfer gelirlerinin eşitsizliği azaltıcı etkisini engellemektedir. Bu nedenle transfer gelirlerinin toplam eşitsizliğe yaptığı katkıların azalması için sosyal politikalar daha dikkatli tasarlanmalıdır. Türkiye'ye has Türkiye'nin hem demografik hem de sosyoekonomik özelliklerini yansıtan verilerden yararlanarak eşitsizliğin ölçeğinin tahmin edilmesi ve doğru olarak tanımlanmalıdır.

Çetin sunumunda son olarak kapitalizmin itici gücü olan finans kurumları ve bankaların pazarlama stratejilerine örnek olarak yaptıkları reklamlardan derlediği resimler paylaştı. Resimlerin ortak noktası, bankaların insanların kültürel kodlarına göre pazarlama yaparak, kelime oyunları ile gelir eşitsizliğine neden olan faiz gelirlerinin alınmasında insanları nasıl ikna ettiklerini ortaya koymuş oldu.

■ Modern İnsan ve Modern Ritüelleri

İhsan Kutlu, 22.03.2014

Değerlendiren: Cahide Zeynep Enginar

İLEM tez sunumları programı dâhilinde, İhsan Kutlu'nun Uludağ Üniversitesi Sosyoloji bölümünde tamamladığı yüksek lisans tezini sunduğu 'Modern İnsan ve Modern Ritüelleri' başlıklı konuşmasını dinledik. İhsan Kutlu'nun tezi ritüeller açısından modern insanın durumunu ve rasyonalite ile ritüel ilişkisini ele alıyor.

Kutlu, sunumuna modern dönemde rasyonalite ve ritüel karşıtlığının mevcut olduğunu belirterek başladı. Ritüel ayin ve ibadeti; rasyonalite ise *ratio*, akıl ve *logos*u çağrıştırmaktadır. *Ratio*'nun hikayesi Yunan'a dek taşınabilirse de bugüne dek süren asıl kırılma aydınlanmayla, Descartes'in özne nesne ayrımıyla başlamaktadır. İnsanı *ratio* sahibi olarak tanımlayan rasyonalite; din, tanrı, kilise, batıl inanç ve ritüelleri irrasyonel ilan ederek reddetti.

Öte yandan, ritüelin genel bir tanımı yapılacak olursa tekrar edilen davranış, düzene uyma davranışı, herhangi bir biçimde değil belirli bir biçimde yapılan şey denebileceğini söyleyen Kutlu, ritüelin insan için temel bir faaliyet olduğunu belirtti. Mary Douglas'ın deyimiyle sosyal bir hayvan olarak insan bir ritüel varlığıdır. Ritüel, sadece dine ait bir alanda yer almayıp tecrübeci bir hayat ve tecrübeci bir anlam içerisinde kendisine yer bulur, gündelik hayatımız bu anlamda bir ritüel örgüsüdür. Aydınlanmacı akıl ise artık ritüelsiz bir toplum talep edilmesi gerektiğini söyledi. İşte Kutlu'nun tezi, bu tezatı gösteriyor ve bugün geldiğimiz noktada aydınlanmacı aklın da kendi ritüellerini üretmekte olduğunu savunuyor.

Kutlu'nun söylediğine göre rasyonelleşmeyle dine ait ritüellerin terk edilmesinin ardından yeni ritüeller ortaya çıktı. Ritüelin kutsallık, düzen ve anlam ol-

mak üzere üç temel yönünün bulunduğunu belirten Kutlu, çalışmasında Durkheim aracılığıyla kutsallık, Eliade ve Berger aracılığıyla düzen ve sembolik et-kileşimci, gelenek aracılığıyla da anlam yönünün dönüşümünü ele alıyor. Kutsallık açısından, daha önceki birliği sağlayan ritüellerin yerini bugün ulus devlet formunda bayrağa hürmet, marş, milli bayramlar v.b. yeni ritüeller alıyor. Sibel Özbudun'un çalışmasının gösterdiği gibi ayinlerin yerini alan törenler siyasal iktidarın meşruiyetini onaylama aracına dönüşüyor. Ayrıca insan düzen varlığıdır ve ritüel kozmosa katılma davranışıdır. Kutlu'nun verdiği örneğe göre, daha önce insanların çeşitli topluluğa kabul ritüelleri bulunduğu gibi bugün meslekler ve üniversite kurumu genel bir topluma giriş ritüeli yerine geçmektedir. Günümüzde insanların üzerinde taşıdığı marka ve etiketler de bir yandan parayı kutsayan tüketim toplumuna dâhil olma ritüelleri olarak okunabilir. Bugün, doktora tezi yazma sürecini de bilimsel cemaate dâhil olmayı sağlayan bir ritüeldir. Son olarak, ritüel hayatı anlamlandırma ve ona hakim olma çabasını içerir, insanın dünyayla bağını sağlar. Mesela, cenaze ritüeliyle insan, ölüm karşısındaki acizliğini gidermeye çalışır. Ve bu kadim ritüel günümüzde de -bir çalışmanın tespit ettiği yönleriyle- ucuz, hızlı, sıkıcı olmayan ve görsel bir şova dönüşen haliyle devam etmektedir.

Rasyonalitenin ritüeli reddetmesine rağmen yeni ritüeller oluşturduğunu göstermenin ardından, Kutlu, bu ritüellerin hangi mantığa göre oluştuğunu ve bu çelişkili durumun sonuçlarını açıklamaya çalıştı. Rasyonelleşmeyi dünyanın büyüünün bozulması olarak tanımlayan Weber'in tespitine de değinen Kutlu, Ritzer'in onun analizini büyüü bozulmuş dünyanın yeniden büyülendiğini noktasına taşı-

dığını belirtti. Ritzer'e göre modern ritüeller aklın randıman ilkesine göre şekillenmektedir; verimlilik, hesaplanabilirlik, denetim ve öngörülebilirlik özelliklerine sahiptir. Bu durumu benzer bir şekilde Charles Taylor ve Horkheimer'da araçsal akıl kavramsallaştırmasıyla ele alırlar. Taylor'a göre araçsal aklın ritüelleriyle ortaya bireycilik ve anlamın kaybı problemleri çıkmıştır. Horkheimer'a göre de bürokrasinin demir kafesi bizim düşünmeyi kaybetmemizin intikamıdır. Kutlu'ya göre modernite bize çalışmalısın, tüketmelisin, üretmelisin der, fabrikada, üniversitede vb. mesleklerde çalışıyoruz fakat bunun anlamının ne olduğuna, ne için olduğuna dair bir sorgulamaya girmiyoruz. Neil Postman da bu durumu *technopoly* olarak adlandırır, her iş uzmanlara teslim edilmiştir ve verimlilik, teknik hesaplama insani muhakemeden üstündür. Heidegger ise bilim biliyor ama bilim düşünmüyor der. Atom bombasını üreten bilim adamının yaptığı şeyin sonuçlarını düşünmemesi böyle bir anlam kaybıdır.

Sunumun ardından sorulan sorularla Kutlu, bu bakış açısının gündelik hayatımızda neleri sorgulamamıza sebep olabileceğine dair örnekler verdi. Modernitenin etkilerini kendi açımızdan düşünecek olursak, biz de Batı etkisiyle toplumumuzu yeniden şekillendiriyor ve geleneksel ritüellerin yerine yenilerini üretiyoruz. Ve bu durum Berger'in tabiriyle dinin ve kültürün sunduğu kuşatıcı kozmik bütünlüğün bozulmasına yol açıyor; yani düzen, anlam ve bilgi bütünlüğünün. Ve sonuçta doktor hastasını insan değil kadavra, psikolog vaka olarak görür hale gelebiliyor. Öğretmen öğrencisini, imam cemaatini müşteri olarak algılayabiliyor. Oysa öncesinde

İhsan Kutlu

din, insanı bütün bir insan olarak anlamlandıran kozmik bir düzen idi. Modern ritüellerin dininkilerden bir diğer farkı da daha önce tanrı tarafından konulan kurallar geçerliken bugün insanın insana dayatmasıyla verimlilik, kâr güdüsü gibi araçsal akıl ilkeleriyle üzerinde yeterince düşünülmemiş bir iktidar kuruluyor.

Sonuç olarak, Kutlu'nun tezi, insanın ritüel bir varlık olup dünyayı öyle anlamlandırıdığına ve toplumsal hafızanın ritüellerle taşındığına işaret etmesi bakımından önemli. Kutlu'nun tezi, ritüelleri reddetme iddiasında olan rasyonalizmin, aksine, kendi akla dönük ritüellerini ikame ettiğini gösteriyor. Bu durumda ortaya çıkan dinin ve kültürün sunduğu anlamın kaybı, kozmik bütünlüğün bozulması gibi sonuçlar da tezde kendisine yer buluyor. Dolayısıyla tez, modern insanın ritüelle ilişkisini sorgulaması gerektiğini düşündürüyor.

■ Arthur Schopenhauer'de İrade-Ahlak İlişkisi

Ahmet Uğurlu, 05.04.2014

Değerlendiren: Furkan Özkul

Genel anlamda felsefenin arayışı içerisinde olduğu hakikatin ve gerçeğin arayışı farklı coğrafyalarda ve şahıslarda birbirinden değişik yansımalar bulmuştur. Bakış açıları tarihsel süreç içerisinde kırılmalara uğramış, bilimde, siyasette, teknolojiye etkisini hissettirmiş, çağlar açmış çağların kapanmasına zemin hazırlamıştır.

Batı felsefesinin kırılma noktalarından biri de Descartes olmuştur. Klasik dönem filozoflarının çoğunluğunun kabul ettiği- Tanrı yada Aşkın olarak nitelendirilen- hakim kudret düşüncesinin yerini öznenin belirleyici tavrı almıştır. Böylelikle modern dönem olarak adlandırılan dönem başlamış ve etkisini (dönüşümleriyle beraber) günümüze kadar taşımıştır. Descartes'in dışında bu etkiyi güçlendiren İngiliz filozoflar empirik-analitik tarzı benimsemişler ve düşün dünyasına önemli tartışmalar kazandırmışlardır.

Ancak zirve diye adlandırılabilir dönem Aydınlanma dönemi denilebilirse eğer bu dönemin en önemli aydını olarak da Kant gösterilmelidir. Alman Aydınlanmasının bu büyük filozofu, genel hatlarıyla Aydınlanma felsefesinin de sınırlarını belirlediği söylenebilir. Kant sonrası dönemde ise Hegel çıkmış ve Kant'ı da aşarak en son büyük geleneği oluştur-

duğu belirtilmiştir. Bu dönemde daha arka planda kalan Schopenhauer, çok ciddi bir etki de bulunmasa da sonrasında meydana gelecek olan devrim niteliğindeki felsefi düşüncelere temel teşkil edecek bir bakış açısını sistematik olarak temellendirmiştir. En bariz örneğini ise Nietzsche ve ardından gelen post-modernlerde görebiliriz.

Ahmet Uğurlu sunumunda yukarıda zikredilen süreci daha ayrıntılı bir şekilde aktararak genel hatlarıyla Schopenhauer'in dönemi ve etkisi hakkında bilgi verdi. Ancak üzerinde durulması gereken husus daha çok modern dönemde yaşamış bir filozofun çağın ve daha sonraki yılların problemlerini sezmesi ve bu problemlerin çözümüne yönelik temel referans noktalarının doğu felsefesinin önemli değerlerinden olan Hinduizm ve Budizm üzerinden yapmış olmasıdır. Doğudan etkilenen Schopenhauer, felsefesinin metafiziğini ise benzer tarafları olan Platon üzerinden kurmuştur.

Bir soru neticesinde Uğurlu sunumunda, doğu geleneklerinin Schopenhauer üzerindeki etkilerine değinse de irade-ahlak bağlamında biraz daha ayrıntılı bilgiler verilebilirdi. Çünkü dikkatli olarak bakıldığında, Schopenhauer'in felsefesinin temel kavramları, kendisinden çok daha önce doğuda tartışıldığı ve kayda değer bir entelektüel zemine oturduğu söylenebilir. Özellikle acı, acının kabul edilmesi ve acının giderilebilecek bir şey olduğu, asketik yaşam biçiminin yüceltilmesi sanatın, felsefenin önündeki engellerin kaldırılmasında iradenin ön plana çıktığı doğu düşüncelerinin bu yönlerinin farklı izdüşümleri de sunumda üzerine durulabilecek bir noktaydı. Bu şekilde Schopenhauer'in gerek batı düşüncesindeki etkisi gerekse doğu düşüncesinin batıdaki karşılığının nasıl olabileceğinin tecrübesi daha net olarak katılımcıların zihninde yer edinirdi.

■ Sosyal Politika Kurumu Olarak Karz-1 Hasen Ve Sosyal Bankacılık Denemesi

Cengizhan Salih, 12.04.2014

Değerlendiren: Oğuz Karasu

Sosyal politika kurumu olarak karz-1 hasen ve sosyal bankacılık denemesi başlıklı sunumda Cengizhan Salih; faizin ekonomik, sosyal ve psikolojik etkilerine dikkat çekerek bunun alternatifi olarak karz-1 hasen'i temellendirmeye çalıştı.

Faizin çağlar ötesi bir veba olduğunu düşünecek olursak, sosyal bir bankacılık denemesi olarak karz-1 hasen uygulamasının ne kadar değerli olduğunu rahatlıkla görebiliriz. Karz-1 hasen; faizsiz borç vermek ve misliyle geri almaktır. Dolayısıyla ticari olmayan kredilerin haricinde, yoksul ve düşük gelirli olan insanların mikro çaplı yani ihtiyaç kredilerini karşılamak maksadıyla tercih edilmektedir. Mevcut akademik çalışmalar içerisinde ve bankacılık uygulamalarında yer almayan bir konu olması hasebiyle hem teoride hem de pratikte zor bir konu olduğuna dikkat çekmek yerinde olacaktır.

Sosyal devlet anlayışı gereği devletler karz-1 hasen aracılığıyla ihtiyaç sahibi olan kesimin kredi talebini faizsiz bir şekilde karşılama imkânına kavuşabilir. Devlet; karz-1 hasen enstrümanını kullanarak hem bu ihtiyaca cevap verebilir, hem de yoksulluk, gelir dağılımı, işsizlik, üretim ve tüketim gibi parametreler üzerinde ciddi anlamda pozitif etkiler meydana getirerek, sosyal refah seviyesini yükseltme imkânına sahip olabilir.

Modern devlet için tanımlanan en önemli işlev, iktisadî ve sosyal refah seviyesini yükseltmek için gelir dağılımında adaletin sağlanması, fırsat eşitliğinin tanınması ve herkes için yaşanabilir bir ortam hazırlamasıdır. Günümüz dünyasında gelir dağılımını bozan ve adaletsiz hale getiren en önemli faktörlerin başında ise faiz bulunmaktadır. Aynı zamanda mevcut adaletsizliğin önüne geçebilmek için sağlıklı bir toplumsal yapı geliştirmek faizin varlığı-

nı ortadan kaldırmak yahut etkisini azaltmak için en önemli şarttır. Zira fakirlik azalıp, sosyal yapıdaki düzelme ilerledikçe faizler kendiliğinden düşecek ve bir gün gelip ortadan kalkacaktır.

Ticaret, kâr payı ve kiranın faizle karıştırıldığı günümüzde faizin sosyal ve psikolojik zararlarının kesinlikle küçümsenmeyecek bir yapıya sahip olduğunu göz önünde bulundurarak ekonomik zararları karşısında karz-1 hasen uygulamasının pratikteki karşılığına dikkat çekmek gerekmektedir. Özellikle düşük gelire sahip insanların bağış almak yerine çeşitli finansman kuruluşlarından borç almalarını sağlayarak, kendi işlerini kurup çalışarak hayatlarını kazanmalarına olanak veren mikro kredi, düşük gelirli kişiler için oldukça avantajlı bir sistem olarak ifade edilmektedir. Bu sistem yoksulluk sınırının hemen üzerinde bulunan kesim ile tamamen muhtaç olan kesim arasında bulunan insanların faizsiz bir şekilde borçlanarak ihtiyaçlarını karşılayabilme imkânı vermektedir ki bu kesimde bulunan insan

sayısı dünya üzerinde yaklaşık 5 milyar kişiden oluşmaktadır. Bu yapıdaki kredilere ihtiyacı olan insan sayısının fazla olması sistemin işlemeyeceğini yahut büyük zararlara yol açacağını düşündürebilir. Ancak pratik hayattaki uygulama örneklerini inceleyecek olursak; 1970’li yıllarda ortaya çıkan mikro kredi sistemi, 2006 yılı itibarıyla, 111 ülkede 3.133 mikro kredi kuruluşu ile yaklaşık 114 milyon müşteriye ulaşmış durumdadır. Söz konusu mikro kredilere geri dönüş oranı %95-98’dir. Bu oran toplumsal yapı içerisinde yalnızca iktisadi aksaklıkların önüne geçilmesini değil aynı zamanda sosyal ayrışma ve zıtlasma tehlikesini bertaraf etmek için çok basit ama aynı zamanda çok güçlü bir enstrüman olduğunu göstermektedir.

Faiz ve faize dayanan kredileşme sistemi özellikle gelişmemiş ülke ekonomilerinde enflasyonist bir ortam meydana getirmektedir. Enflasyonist ortam ise Sabri Orman hoca’nın deyişiyle ‘enflasyon zenginleri’ ve ‘enflasyon fakirleri’ni ortaya çıkarmaktadır. Toplumsal yapı içerisinde ekonomik olarak gerçekleşen bu kutuplaşma sosyal ayrışmanın da temelini oluşturmaktadır. Faiz gelirini elinde tutan çok küçük bir zümre, elinde bulundurduğu kredi gücü ile çok büyük bir kesimin emeğini ve maddi gücünü kendi zenginliğine bağımlı kılarak daha da güçlenmektedir. Devlet düzeyinde gözetilen makro-

ekonomik politikalar ve piyasa dengesini gözetmek maksadıyla borçlanma talebi de yine kredi gücünü elinde bulunduran sermaye sahibi zümre tarafından karşılanmaktadır. Devletin aldığı bu borcun faiziyle birlikte geri ödenmesi gerektiğinde borç yine toplumun büyük bir kesiminden vergiler aracılığıyla toplanmaktadır. Yani en alt ve orta kesim gelir grubundan sürekli olarak en üst gelir grubuna yani sermayeyi elinde bulunduran ve bunu başka kesimlerle paylaşmak niyetinde olmayan zümreye adaletsiz bir gelir aktarımı güçlenerek sürmektedir.

Karz-ı hasen üzerinden modellemeye çalışılan sosyal bankacılık modeli, üretime yönelik küçük çaplı faizsiz krediyi vermeyi hedef almakla birlikte, yine miktarı otoritelerce belirlenecek olan ihtiyaç/tüketim kredisini de faiz olmadan kullandırmayı hedeflemektedir. Günümüze kadar geçen süre içerisinde, çeşitli finansal uygulamalarını denemiş ve sosyal adalet anlayışında da yeterince tecrübe ve donanım elde etmiş bulunmaktayız. Kendi sosyal dokumuza uygun ve medeniyet birikimimizden ilham alarak; ahlaki değerler ışığında insanlık temelli yeni ekonomik modellere, uygulamalara ihtiyaç duymaktayız. Karz-ı hasene dayalı sosyal bankacılık modelinin yüzünün bu maksada dönük olması hasebiyle, insanlığa sosyo-ekonomik açıdan önemli faydalar sağlayacağına inanılmaktadır.

■ Klasik Fıkıh Usûlünde Bilgi Anlayışı

Adem Yığın, 19.04.2014

Değerlendiren: Nevriye Sümevra Budak

“Klasik Fıkıh Usûlünde Bilgi Anlayışı” başlıklı doktora çalışmasının sunumunu gerçekleştiren Adem Yığın, çalışmasını “tarihi arka plan”, “usulcülerin temel bilgi meselelerine bakışı” ve “bilgi ile bağlantılı temel ilkeler” şeklinde üç başlık altında ortaya koydu. Yığın, bilgi kavramına yönelik felsefi, mantıkî ve tasavvufi açıklamaların yanında özellikle usulcüler-

rin bu açıklamalara vermiş olduğu tepkiler ve bu hususların fıkıh usulünde nasıl ele alındığını ayrıntılı bir şekilde tahlile tabi tuttu.

Bilginin, batıda felsefi olarak tartışılması M.Ö. 5. yy’da başlarken İslam Dünyası’nda İslam felsefesinde Kindî (ö.873) ile başladığını belirten Yığın, felsefe içerisinde mantık bahisleri ve psikoloji içeri-

sinde yapılan tartışmaların, 10. yy'ın ilk yarısından itibaren bu alanın dışında örneğin Maturudî'nin *Te'vilât* isimli eserinin giriş bölümünde de yer almaya başladığına dikkat çekti. Fıkıh usulü eserlerinin telif edilmeye başladığı dönemden itibaren de belli usul eserlerinde bilgi bahislerinin yer almaya başladığına değindi.

Fıkıh usulünde bilgiyle alâkalı kelimî ve felsefî açıdan ortaya konulan çeşitli bahis ve meseleler vardır. Bu mesele ve bahislerin usul eserlerinde yer aldıkları konumlar da bir birinden farklılık arz etmektedir. Bu çerçevede dört yaklaşımın bulunduğu ifade edilebilir:

- 1- Grup, usûlcüler bilgiyi fıkıh usûlüne giriş yapmadan önce ve giriş yaptıktan sonra bilinmesi gerekenler hususunda ele almaktadırlar.
- 2- Grup, bilgiyi, mebadi yani bir ilme başlamadan önce başka bir ilimde ispatlanmış ve ele alınan ilimde gerekli olan ilimler şeklinde ele almaktadır.
- 3- Grup, usûlü tanımlarken geçen ilim ifadelerini bilgi ile açıklamaktadır.
- 4- Grup ise konu içerisinde tartışılacak bahislerde yer alan kelimelerin önceden bilinmesi sadedinde bir terimler sözlüğü gibi bilgiyi açıklamaktadır.

Usulcüler bu bahis ve meseleleri ele alırken bilginin mahiyeti, bilginin kaynağı, bilginin değeri gibi sorulara cevap aramaktadır. Örneğin Razî bilginin tanımlanamayacağını belirtir ve bilginin insanda zarurî olarak var olduğunu kabul eder. Çocukların bilgiyi tanımla öğrenmediklerini de buna en büyük delil olarak sunar. Gazzalî, Cüveynî, Kuşeyrî ise bilginin tanımlanabileceğini belirterek bunun takdir ve temsille olabileceğini ifade etmektedirler. Hanefiler temsil yolunu kullanarak bilgiyi, gözün baktığı şeyi görmesi gibi kalb(akıl)ın incelediği şeyi görmesi şeklinde tanımlamaktadırlar.

Bilginin mahiyeti konusuna gelince, usulcüler ve kelamcıların bilgiyi; Allah'ın bilgisi ve İstidlalî bil-

gi şeklinde bir ayrıma tabi tuttuğu görülmektedir. İstidlalî bilgi, hakkında şüphe ortaya çıkması mümkün olan bilgi olarak tanımlanırken aynı zamanda çaba sonucu elde edilen bilgi olarak da ifade edilmektedir.

Bilginin temel kaynakları olarak usulcüler, duyular, akıl ve haber olmak üzere üç bilgi kaynağı kabul etmektedir. Onlara göre bunların birbirine üstünlüğü yoktur ve birbirlerini desteklemektedirler. Mamafih usulcüler duyulara bilgi kaynağı olarak çok az yer vermektedirler. Ayrıca usulcüler, bütün iç ve dış duyu verilerinin insanda zarurî bilgi ortaya çıkardığı konusunda ittifak halindedir.

Aklı, mükellefiyet yükleyen şey şeklinde tarif eden usulcüler, onun niteliğine değil işleyişine bakmaktadırlar. İbn Hazm ise konuya can alıcı bir noktadan yaklaşmakta "Eğer kişi Allah'ın isteklerine yönelik hareket ediyorsa, o akıllıdır" demektedir. Akıl ise "garizî" yani baştan beri var olan akıl ve "mükteseb" yani sonradan kazanılan akıl şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Usulcüler akılı kullanarak bazen kesin bilgiye, bazen de kesin olmayan bilgiye ulaşılabilirliğini söyleyerek aklın bilginin elde edilmesi noktasındaki yerini göstermektedir. Kelamcılar ise zarurî

bilgilerin kullanılarak nazari bilgilere ulaşılacağını ifade ederek aklın işleyişine vurgu yapmaktadırlar. Eş'ari, her ne kadar akıl olsa da vahyin ve peygamberin zorunlu olduğunu belirtmektedir.

Üçüncü bilgi kaynağı olan haber, doğruya ve yalana muhtemel olan şey olarak tarif edilirken Mütevatir Haber, Meşhur Haber, Haber-i Vahid şeklinde Hanelilere göre bir ayrıma tabi tutulurlar. Cumhuriyet ise haberi, Mütevatir ve Haber-i Vahid şeklinde ayırmaktadır. Haberin doğruluğu kesin olarak bilinenler, Peygamber'in ve vahiyden gelen, zaruri ve iktisabi bilgilere uyan bilgiler şeklinde tarif edilirken; yanlışlığı kesin olarak bilinenler, vahye, zaruri ve iktisabi bilgilere uymayan bilgi şeklinde ifade edilmektedir.

■ Toplumsal Değişme ve Hukuk İlişkisi

Ömer Faruk Ocakoğlu, 30.04.2014

Değerlendiren: Rukiye Şahin

Ömer Faruk Ocakoğlu “*Kodifikasyondan Resepsiyona Aile Hukukundaki Değişmeler ve Toplumsal Etkileri*” başlıklı doktora çalışmasının sunumunu İLEM’de gerçekleştirdi. Sunumun genelinde, toplumsal alan ve hukuki alan arasındaki “merkezi bir kesişme noktası olarak” aile hukukunun Osmanlı son dönemlerinden Cumhuriyet’e kadar geçen sürede yaşadığı değişimlerinin sosyolojik perspektiften incelemesi gerçekleştirildi. Ocakoğlu, Tanzimat sonrasında yaşanan değişimlerin hukuki yapılanma ile ilişkisini ve toplumsal algıdaki seyrini işlediği sunumunu; “toplumsal değişim ve hukuk ilişkisi”, “Osmanlı son dönemlerindeki hukuki değişimlerin kuramsal ve kurumsal seyri” ve “aile hukukundaki değişimler” olarak üç başlık altında gerçekleştirdi.

Öncelikle toplumsal değişimin kavramsal değerlendirmesini yapan Ocakoğlu; toplumsal değişim kavramının 19. yüzyıl öncesi negatif anlamının ve 19. yüzyıl sonrasının pozitif değer yüklü anlamının yanı sıra, zamanla her şeyin iyiye doğru gitme-

Bilginin değeri konusunda; usulcüler ve İslam alimleri, vahyin dikkate alınmadığı ne bilgi teorisi ne de kavramı muteber bir bilgi kaynağı olarak kabul etmemektedirler. Vahiy kavramların üretilmesi ve neticelere varılması konusunda akıl kullanılmıştır. Ancak akla mutlak bir hakimiyet yüklenilmemiştir.

Sunumu sırasında usul dışında diğer alanlara da nüfuz ettiği görülen Yığın, gerek içerik gerek kullanılan kaynakların zenginliği bakımından insanın zihninde oluşan birçok soruya cevap verdi. Ancak insan aklın ve bilginin sınırlarının hâlâ tartışıldığı dönemimizde bu konunun daha farklı alanlarda da konuşulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

değinin anlaşılmasıyla nötr bir kavram olarak da ele alındığını ifade etti. Bunun yanında değişimin dışsal bir aktörün katılımı ile “toplumsal değiştirme” şeklinde de gerçekleştirilebildiğini aktardı. Ocakoğlu’nun “toplumsal değiştirme” olarak kavramsallaştırdığı durum Tanzimat sonrası değişimleri anlayabilmek ve hukuk ile ilişkisini kurmak adına önemli bir referans oluşturmıştır. Ocakoğlu, ardından toplumsal değişim ve hukuk ilişkisini bu alanın önemli aktörlerinin düşünceleri ile ele alarak; Marx’ın sınıf çatışması temelindeki, iktidara sahip olanların yönetim ve manipüle etme amaçlı hukuk okuması ve Durkheim’in aktörlerin arasındaki ilişkiyle hukukun değişen ve toplumu dönüştüren işlevsel okuması ile Weber’in toplumsal yapı ve değişimlerin arkasındaki zihniyet dünyasına referansta bulunan yorumcu toplumsal değişim okumasına değindi. Ocakoğlu, üç okumanın da Batı ekseni olmasına dikkat çekmesiyle birlikte Weber’in özellikle kuruluş dönemleri itibarıyla hukuki üretici olarak

gördüğü “karizma”sını, diğer düşünörlere kıyasla Tanzimat sürecinin yeni bürokratik yapılanmasını anlamak açısından kısmen karşılığı olan bir okuma olarak değerdendirip dönemin toplumsal değışimini de bu perspektiften inceledi.

Osmanlı’nın son dönemlerindeki değışimlerin tarihsel ve hukuksal değerdendirmesinin yapıldığı ikinci başlık altında modern hukuki yapının topluma, kavramlarıyla ve kurumlarıyla nasıl girdiği anlatıldı. Ocakoğlu’nun değerdendirmesine göre, modern öncesinde “devlet”, “hukuk” ve “yasa” üst öste çakışmayan kavramlarken Fransız Devrimi ile devletin merkeziyetçi yapısı, bu üç alanın üst öste gelmesini sağlamıştır. Bu ise devletin hukuk yapma geleneğini arkasına alan bir faaliyet anlamını taşır. Bu sayede devlet yasa yapma merci olarak; mutlak uyulması gereken, diğer bütün hukuk yorumlarını dışlayan bir güce kavuşmuştur. Osmanlı İmparatorluğu da, batılılaşmayı kaçınılmaz bir proje olarak algılaması ile İslam hukukunda karşılığı olmamasına rağmen bu üç alanın üst öste oturduğu bir hukuki değışim sürecinin içerisine girmiştir. Bu noktada Ocakoğlu, geç modernleşmenin ürünü olarak içerisine girilen aceleciliği, sürecin devlet eliyle ve hukuk ile değıştirilmesinin nedeni olarak değerdendirerek, yukarıdan/dışarıdan getirilen hukuki değışimin ise varlığını yasadan alması ile uygulayıcısının da kendisi gibi; karşı konulamaz, sadakat bekleyen tavrına işaret etti. Özellikle bu beklenti noktasında; kendilerine uymamız gereken kodların, kendilerini temellendirdikleri, onlara uymamız gereken şeyi salık verenin ne olduğunu hiçbir zaman anlatmaya yetmeyeceğine dair değerdendirmesi ise hukuki yapının meşruluğunun sorgulanması adına bu bölümde ele alınan önemli analizlerinden biriydi. Genel olarak bu başlık altında Osmanlı’da hukuki değışimin devlet, yasa ve hukuk ayrımının Tanzimat sonrasında adım adım; bir yandan kodifikasyon bir yandan resepsiyon yolu ile nasıl değışime uğratıldığı konuşuldu.

Üçüncü ve son başlığında, Tanzimat’ın hukuki de-

ğışiminin aslında aile hukukunun değışmemesi üzerine kurulu olduğu iddiasıyla yola çıkan Ocakoğlu, aile hukukundaki değışmelerin diğer alanlara kıyasla daha geç bir tarihte ve başlangıçta dolaylı olarak gerçekleştirildiğini aktardı. Bunun arkasında diğer hukuki alanlara kıyasla bu alanındaki değışimlerin çok daha büyük oranda toplumsal dinamiklerle ve dolayısıyla toplumsal tepkilerle karşı karşıya kalması gösterilmiştir. Bu başlık altında aile hukukundaki değışimlere yer verilirken bu değışimlerin uygulamasının toplumsal olarak çeşitli zorluklarla karşılaştığı, toplumdan gelen yasaların değıştirilmesine yönelik isteklerin ise “kesinlikli” olarak kabul edilmediğine ve zaman içerisinde kanunun toplumsal alanda uygulanmamasına rağmen varlığını sürdürmekte irdettiğine dair değerdendirmelerde bulunuldu.

Toplumsal yapıya bağlı olmakla birlikte onu değıştirebilen bir güce sahip olan hukuk, daha önceki hukuki ve toplumsal sahayı dönüştürürken, yeni bir toplumsal düzen de oluşturur. Ömer Faruk Ocakoğlu’nun sunumunu yaptığı tezi, toplumsal değışimin arkasındaki hukuki değışimin işlevini ve bu ilişkiyi göstermesi adına önemlidir. Buna ek olarak içeriğinin zenginliğinin yanı sıra Tanzimat sonrası toplumsal dönüşümlerin hukuk reformları ile ilgisini görmemiz ve bunun üzerine düşünmemizi sağlaması açısından da oldukça verimli bir çalışma olmuştur.

■ Sosyal Düzenin Oluşumunda Tıbbi Söylemin Yeri

Mustafa Caner, 03.05.2014

Değerlendiren: Fidan Sarsılmaz

İLEM Sunumlarında bu hafta “Sosyal Düzenin Oluşumunda Tıbbi Söylemin Yeri” başlıklı sunumu ile Mustafa Caner konuk oldu. Caner, seminerinin sunumunun girişinde bizlerin beden odaklı bir yaşayışa sahip olduğumuzu belirterek, sunumunun bu amacının baskın beden ve tıbbi söyleminin yapı sökümlünü yapmak olduğunu belirtti. Caner, paradigmasını Michel Foucault’un iktidar -söylem bağlamından aldığını ifade ederek iktidarın, bir anlamda insanları besleyen de bir şey olduğunu vurguladı. Modern tıp geliştirdiği söylemle bizler üzerinden iktidar kurmaya gider.

Caner, beden sosyolojisinin, toplumu bir bedenleşme üzerinden okuması durumunda, insan kendi öznelliğini yaratırken beden de bu öznellikte büyük bir yer aldığını ve iktidar söylemleriyle ne kadar etkiliyse beden yoluyla ferdin öznelleşmesine o kadar çok manipülasyona gittiğini belirtti. Beden sosyolojisi, 20. Yüzyılın ortalarından itibaren revaç kazanmıştır. Caner, bunda döneminin söyleminin çok etkisi olduğunu vurguladı.

Caner, beden konusunu semavi dinlerde de konu edildiğini vurguladı. Hristiyanlıkta beden ve ruhun ayrı şeyler olduğu ve ruhun üstün olan beden de yozlaşmanın merkezidir. Antik Yunan da bedenin çok önemli olması ve bunun için olimpiyatların düzenlenmesi bu bağlamda değerlendirilebilir. Caner, Hristiyanlıktaki bu ayrımın günümüzdeki algının da temelini oluşturduğunu vurguladı.

Caner, beden-sunma ilişkisini beden dış yüzeyini bir sunma aracı olarak ele aldı. İnce beden daha makbul bir şey olduğu düşüncesi ve bunun uğruna diyetin ya da başka tekniklerin sunulması ve bunlarında anoreksiya ve bulumiyaya yol açması hastalıklarıyla sonuçlanması örneğiyle açıkladı. Tıp sosyolojisi, B. Turner’in iç beden dış beden ayrımından

yola çıkarak, dış beden sunulmasıyla ilgiliyken; iç beden de asıl tıbbın konusu olmaktadır. Caner, tıbbın sosyal olan ile bağlantısını, tıp sosyolojisinin araştırmasını gerektiren nedenlerden bir tanesi olarak belirtti. Tıbbın evrensel, sosyal olandan etkilenmediği iddiası yapılan tıp sosyolojisi çalışmalarında öyle olmadığını göstermektedir.

Caner’in sunumda üç temel kavrama değindi. “Damga”, etiketleme teorisini temel alan bu kavram, kısaca toplumun Ben’e, Ben’in niteliklerine verdiği tepkileri inceler. “Çatışma” teorisinde de, toplumun uyumlu bir sistem olmadığını, içerisinde çeşitli çıkar gruplarının olduğunu ve bu çıkar gruplarının Güç İstençleri’nin (Nietzsche) birbirleriyle çatışma halinde olduğunu savunur. Caner’in bir diğer kavramı da Weber’den aldığı “Statü” kavramı: bu kavram tıbbın bir uzmanlık alanı olarak nasıl işlediğinin ipuçlarını vermekte, doktor hasta üzerinde lisansının ona verdiği statüyü-yetkiyi başkasıyla paylaşmak istememektedir.

Caner, post yapısalcılık ve tıp sosyolojisinin etkileşimine vurgu yaparak, M. Foucault’un terminolojisi üzerinden gitti: tıbbi bilginin sosyal kontrol ve toplumun ‘düzenleme’ üzerine ilişkisini ele aldı. Foucault’un evrenselci nosyonuna saldırısı, bu gün bir akıl hastasının akıl hastanesinde olması bizce sorgulanmaması gereken evrensel bilginin sonucu iken, aslında bu Foucault’a göre belli tarihsel bir gelişimin ürünü olmak dışında başka da bir muhteviyat taşımamaktadır. Bu bilgi arkeolojisinde ortaya çıkarılan tıp sosyolojisi için önemli bir eleştiri konusu olan tıbbi söylemde hastalığın sosyal yönünün egale edilip hastalığın beden içine yerleştirilmesi-dir (Nereniz ağrıyor?).

Genel olarak bu kavramlarla birlikte ele alınan tıp sosyolojisi şöyle demektedir: “İnsan bedeni, insan

bedenin hastalıkları; kültürün, ekonominin, söylemin ve siyasetin dışında değil; bu sosyal faktörler tarafından belirleniyor”. Foucault’ın devam edecek olursak, “Biyoiktidar kavramı” da iktidar içsel ve dışsal olana çok da dikkat eden iden bir yapılanmada değildir. 17. Yüzyıldan itibaren iktidarın hedefi yaşam olarak-insanın ölümünden ziyade yaşatılması-belirleniyor. Sanayi toplumla beraber ortaya çıkan kapitalizm sağlıklı insanı vazgeçilmez kılmaktadır. Biyoiktidar iki temelde incelenmektedir: Birincisi, tekileştirici insan-bireyselci veya disipline edici iktidar- ikincisi ise insan yığınların üretken kılınması isteyen-düzenleyici iktidar. Modern tıp bu iki iktidarın kesiştiği alanı gösteriyor. Bir taraftan insan bedeninin bir taraftan koruyucu sağlık hizmetlerini, nüfusun iyileştirilmesini bize anlatıyor. Böylece Foucault’a göre bir biyoiktidar çağı başlamış oluyor.

Caner, tıbbi sosyal kontrolün defakto (doktorların adli vakaları bildirmeleri) ve de jure (zenginlerin hastalıklarına daha fazla ehemmiyet gösterilmesi ve farklı bir şekilde adlandırılması) kontrol biçimlerine vurgu yaptı. Biyomedikal model, bedeni bir makine gibi ele alırken hastayla değil de hastalıklarla ilgilenen felsefe üzerinden hareket eder; doktorun bakışı bireyin bedenine bakan bir bakıştır. Bu bakışta Descartes’e geri giden bir anlayış görmekteyiz: Zihin, bedenin ayrımı üzerinden hareket etmektedir bu modelde. Hasta yerine hastanın bedeni onun yerine konuşmakta ve bu ciddi oranda eleştiriyi tabi tutulmaktadır.

Caner, psikiyatrye geçişinde; cadılık söyleminden psikiyatri söylemine geçişi anlattı. Psikiyatrinin engizisyonun bir devamı olduğu noktasındaki yorumları aktardı. Amerika Psikiyatri Derneği yayınladığı el kitabı ile doktorlar hastalarına tanı koymaktadır. Bu el kitabını incelenecek olursa belirli şeylerin hastalık olarak tanımlanmasında politığın içre olduğunu görmek mümkündür. El kitabına göre çalışabilecek olmak, sağlık olarak tanımlanmaktadır. Bu söylem tanımların kapitalizme ne kadar katkı sağladığını göstermektedir.

Mustafa Caner

Caner, tıbbileştirme meselesini şöyle açıkladı: belli fenomenlerin açıklanmasında tıbbi terimlerin kullanılması, önceden tıbbi olmayan bir şeyi tıbbi hale getirmek ki bu da tıbbi söylemi baskın hale getiriyor. Modern tıp, kültürel farklılıkları göz ardı edip tek bir reçete sunmakta. Tıbbileştirme, kavramsal olarak, kuramsal olarak ve etkileşimsel olarak tanımlama olmak üzere üç farklı zeminde tanımlanmaktadır. Caner, aynı şekilde kadının ve kadın bedeninin daha çok tıbbileştigiğine vurgu yaptı. Öncesinde evde doğum yapmanın normal olarak algılanırken şimdilerde hastanede doğumun normal olarak algılanması ve bu durumun arkasında ebe ve doktor arasındaki politik çekişmesin söyleme akması şeklinde değerlendirmek mümkündür. Bu durumu menopoza dair söylemde de görmek mümkündür.

Sonuç olarak Caner, hazırlamış olduğu tezini, Batı kaynaklı teori ve modellerden yola çıkarak anlatmaya çalıştı. Akademik olarak kavramlar, birbirini destekleyici nitelikte olmakla beraber bu kavramların neredeyse tamamının ‘ithal’ olması, bir nevi bu model ve kavramların ülkemiz ve yerelliğimiz ve de bilgi anlayışımız karşısında Batının bir reklamı olmasının dışına çıktığı söylenemez. Bu tür çalışmaların, ‘kendi dilimizi-söylemimizi’ oluşturma noktasında ilim dünyamızı bir adım daha ileriye taşıması yapılan çalışmaları daha anlamlı kılacaktır.

■ Modern Dünyada Toplumsal Hafıza

Faruk Karaarslan, 10.05.2014

Değerlendiren: İhsan Kutlu

Faruk Karaarslan “Modern Dünyada Toplumsal Hafıza” başlıklı sunumuyla; bugüne kadar hakkında çok şey söylenmiş olan bir konuyu -modernlik/modernite/modern dünya konusunu-farklı bir açıdan ele aldı. Karaarslan sunumunda *toplumsal hafıza* perspektifinden modernite okuması gerçekleştirdi ve temel soruyu şöyle ifade etti: *Modernite dediğimiz köklü dönüşümü ve bizim insana, tabiata, evrene bakış açımızda yaşanan dönüşümü gündelik hayatta nasıl karşılıyoruz?* İşte bu minvalde sorulan soruların cevabı için Karaarslan konuyu toplumsal hafıza ile sınırlandırarak yaptığı çalışmayı bizlerle paylaştı.

Faruk Karaarslan

Başlangıcı için kesin bir tarih verilemese de modernite denilen süreç yaklaşık dört asırdan beri hayatımıza pek çok yönden etki etmektedir. Bu noktada Karaarslan, moderniteyi ele alış biçimimizin biraz sakıncalı olduğuna değinerek moderniteyi aşkınlıştırmadan ve metafizikleştirmeden onunla yüzleşmemiz gerektiğini söylüyor. Yani moderniteyi günümüz insanı için bir imtihan alanı olarak görüyor.

Toplumsal hafıza bağlamında öncelikle söylenmesi gereken şey modernitenin unutturucu bir tabiatının

olduğudur. Yaratılan parçalı/rational dünya ve zihinler, unutmayı ve unutturmayı kolaylaştırmıştır. Ayrıca modernite iç içe geçmiş alt süreçlerle -sekülerleşmeyle, iktisadi, teknolojik, bilimsel süreçlerle- bize kendini dayatır. Bizden kendi hedeflerine uymamızı ister. Ancak aydınlanmacı akıl ve modern düşünce bu çabasında ne kadar başarılıdır? Bu soruya kesin bir cevap vermek pek mümkün değil. Çünkü toplumsal hafıza denen şey modernitenin talep ettiğinin dışında yeni/melez hayat formları sunmaktadır.

Modernite; zamanı tabiatan, tabiatı insandan koparmıştır. Zaman bizim için artık dünyanın dönmesine, güneşin hareketlerine, mevsimlere değil; kolumuzdaki saate, cebimizdeki telefona ve hatta çalışma/tatil günlerine, mesai saatlerine bağlı hale gelmiştir. Müslümanlar olarak namaza minarenden okunan ezan sesiyle değil; akıllı telefonlarımızdaki uygulamalarla/alarmlarla kalkıyoruz. Ya da bir başka örnek; evlerimizi, mekânlarımızı tabiatın gereklerine göre değil; tabiatan kopuk biçimde kendi teknolojik-bilimsel-akılcı ideallerimizle ve araçlarımızla inşa ediyoruz. *Dışarıda ister kavurucu bir sıcak ya da dondurucu bir soğuk olsun; önemli değil. Çünkü artık klimalı odalarımız var.*

Günümüz insanının dünyayla kurduğu ilişki de modernliğin hız tutkusu bağlamında değişmiştir. Modern teknoloji ve araçlar bize yüz gün süren yolculuğu bir güne indirme fırsatını verirken; bu süreçte tabiatı tecrübe edişimizi elimizden almıştır. Modernite artık yüz günlük yolu bir günde gidip geri kalan günlerde de kendi kurgusu içinde çalışmamıza; Weber'in ifadesiyle demir kafesine girmemize *imkân tanımaktadır*.

Politik düzende modernite, dört temel bileşen üzerinden toplumsal hafızaya müdahil olmuştur:

mekân, dil, tarih ve beden. Bizler bunlara ilişkin kodlar taşıyoruz. İşte modern politik düzende devlet bunlara müdahale ederek yeni bir millet oluşturmak istemiştir. İdeal durumda insanlar-toplum eski akışından çıkarılacak ve kendine sunulan yeni mecraya girecekti. Ancak tam da bu noktada yukarıda da belirttiğimiz gibi yeni/melez mecralar türemiş ve bir-biri içine geçmiş yeni manzaralarla karşılaşmıştır.

Ülkemizde bahsi geçen alanlara müdahaleler her zaman eşit derecede tepkiyle karşılık bulmamıştır. Yani bir bileşen olarak dile yapılan müdahale ile be-

dene yapılan müdahalenin karşılıkları eşit değildir. Bazı devrimler daha içselleştirilmiş ve kolay kabul edilmişken; bazı devrimler daha güçlü bir dirençle karşılaşmıştır.

Sunumdan hareketle son olarak şunu söyleyebiliriz: metafizik bir şey olarak değil; bir imtihan alanı olarak görülmesi gereken moderniteye karşı ortaya konulan yeni şeyler özgüven vermelidir. Çünkü bu, bize yeni alanlar açma imkânı sunacaktır. Bu anlamda yapılan çalışma ufuk açıcı bir niteliğe sahiptir.

■ Mekan ve İnsaniyla Sivas

Salih Şahin, 24.05.2014

Değerlendiren: Mehmet Yıldırım

Yerel tarih araştırmaları bir yerin veya bölgenin hafızasını canlı tutması bağlamında önemli bir yeri işgal etmektedir. Yerel tarih çalışmaları bir yerde var olan veya var olmuş olan camilerin, kervansarayların, hanların, hamamların, mezarların, medreselerin, kütüphanelerin, caddelerin, sokakların şahitleridir. “Mekan ve İnsaniyla Sivas” çalışması da bu şahitler arasında yer almıştır.

Salih Şahin’in uzun araştırmalar ve büyük bir emeğin neticesinde yayımladığı “**Mekan ve İnsaniyla Sivas**” kitabının serüvenini İLEM Sunumlarında anlattı. İstanbul’un tarihine yönelik bir çok çalışması bulunan Şahin, kitabı ile Sivas’ın 800 yıllık tarihine gittiğini ifade ederek, devlet arşivlerinin araştırmacılara sunulması ile birlikte yerel tarih çalışmalarının kolaylaştığını bunun da yerel tarih çalışmalarının artmasına yardımcı olduğunu ifade etti.

Gerek kitabında gerekse sunumunda Şahin, kuruluşundan bugüne şehrin tarihi, Selçuklulardan 2013 yılına kadar Sivas’ın demografik yapısı, şehrin mahalleleri ve mahallelerin eski isimleri, şehrin haneleri ile birlikte ailelerin isimleri, lakapları, özellikle de 1831 nüfus sayımına ilişkin erkek nüfusun isim-

leri hakkında bilgiler verdi. Şahin, eserinde şehirde görev almış askeri ve devlet erkanına dair bilgilerin, şehrin dini ve ilmi müessesleri ve buralarda görev alana ulemanın bilgilerine de yer verdiğini ifade etti. Şehrin sosyo-ekonomik tarihine ışık tutacak meslek gruplarına da yer veren Şahin, unutulmuş bir çok meslek dalının varlığına işaret etti. Şahin, şehrin 1960 yılına kadar göç aldığını bu tarihten itibaren ise göç vermeye başladığını ifade etti.

Danışmentliler döneminde Türk-İslam hakimiyetine giren Sivas yaklaşık bir asır boyunca Danışmentliler hakimiyetinde kalmıştır. Bu zamandan günümüze değin bir çok eser gelmiştir ve bunlardan en önemlisi olan Camii Kebir'in (Ulu Camii) yapımı bu dönemde başlamış ve Selçuklular döneminde tamamlanmıştır. Danışmentlilerden sonra şehir hakim olan Selçuklular, Anadolu'da ilk tıp medresesi olan şifahiye medresesinin yanı sıra birçok han, hamam, medrese ve kervansaray gibi çeşitli yapılan inşa etmiş ve burayı önemli bir ticari merkez haline getirmişlerdir. Sivas Selçuklulardan sonra İlhanlılar, Eratnalılar ve Kadı Burhanettin hakimiyetleri altına girmiştir. 1399 yılında Osmanlılara teslim edilen şehir 1401'de Timurlu döneminde baştan aşağı yıkılmakla kalmamış binlerce insan katledilmiştir. Bu süreçte Sivas'tan Batıya ve Ege Bölgesine birçok göç vermiştir. 1472'de de Akkoyunlu istilasına uğrayan Sivas, II. Mehmet'in Otlukbeli Savaşı'nın ardından güvenli bir şehir haline gelmiştir.

Çalışması esnasında 100.000 civarında belge incelediğini ifade eden Şahin, bunlardan 15.000 belgeyi temin ederek okuduğunu ve tercüme ettiğini ifade etti. Görsel veriler eşliğinde sunumunu sürdüren Şahin, yanlış ve bilinçsiz şehirleşmenin, Sivas'ın

tarihi ve kültürel yapısına nasıl bir zarar verdiğini gözler önüne serdi.

Tapu Tahrir Defterleri üzerinden Sivas'ın çeşitli dönemlerde sahip olduğu mahalle ve nüfus sayılarını aktaran Şahin, şehrin önde gelenlerin inşa ettirdiği yapıları görsel öğeleri günümüzle karşılaştırmalı olarak katılımcılar ile paylaştı.

Türk-İslam şehirlerinin camii ve mescid çevrelerinde oluşturulduğuna dikkat çeken Şahin, Sivas'ın merkezinde Ulu Camii ve Ulu Camii'nin çevresin camiye açılan mescidlerin bulunduğunu ifade ederek mescidlerin etrafında da mahallelerin teşekkül ettiğini belirtti. Mahallelerin kalbinde mescitler vardır.

Sunumunu örneklemelerle sürdüren Şahin, 1831 Nüfus sayımı sonucunda elde edilen verileri, Sultan Abdülhamid'in Sivas'a yapmış olduğu yatırımları, Sivas'ın önde gelen şahıslarının şehre yapmış olduğu katkıyı ve Cumhuriyet döneminden itibaren yaşanan dönüşümleri örnekleri ile açıkladıktan sonra sunumunu tamamladı. 1831 Nüfus sayımına ilişkin verileri mahalle mahalle, isim isim aktaran Şahin'in eseri hayatta bulunan Sivaslılar için önemli bir eser olmasının yanı sıra şehir tarihi açısından da örnek bir çalışma olmuştur.

■ İbn Sina'nın Sebeplik Anlayışı ve Metafizik İşlevi

M. Fatih Kılıç, 31.05.2014

Değerlendiren: Mervenur Yılmaz

İLEM Tez Sunumlarında Mardin Artuklu Üniversitesi, Felsefe bölümü öğretim görevlisi M. Fatih Kılıç, "İbn-i Sina'nın Sebeplik Anlayışı ve Metafizik İşlevi" başlıklı bir sunum gerçekleştirdi. Sunumunun başında tezin başlığı ile ilgili açıklamalarda bulunan Kılıç, illiyet fikrini en iyi açıklayan kavram olması bakımından, özellikle "sebeplik" kavramını tercih ettiğini belirtti. İbn Sina düşüncesinde illiyet fikrini çalışma sebebini ise, merkezi bir filozofu ve onun düşüncesinde merkezi bir konuyu çalışmanın, ta-

rihsel süreci öncesi ve sonrası ile daha net bir şekilde görme konusunda ve genel olarak çalışılan filozofun düşüncesine vakıf olmada önemli bir role sahip olduğunu dile getirerek açıkladı.

Tezde orijinal sayılabilecek bazı noktalar üzerinde duracağını belirten Kılıç, temel sorularla sunumunu sürdürdü. Öncelikle, İbn Sina'da genel olarak kaç sebepten bahsedebileceğimiz üzerinde duran Kılıç, özellikle İbn Sina'nın ilk metinlerinden olan

“*Hikmetü’l-Aruziye*” ve “*Kitabü’l-Hidaye*” adlı kitaplarında, meşhur olan dört sebebe ilave olarak iki sebebin daha zikredildiğini belirtti. Robert Wisnovsky’nin, bu ilave sebeplerin filozofun ilk eserlerinde müstakil birer sebep olarak bulundukları fikrini savunduğunu söyleyen Kılıç, bu sebeplerin, Yeni Platoncular tarafından, Aristotelesçi sebeplik şemasını metafiziğe açık hale getirmek için ihdas edildiğini belirtti. Kılıç, bu konudaki Yeni Platoncu kaygının ise, Aristotelesçi şemanın varlığa gelişini açıklamadığını düşüncelerinden kaynaklandığını ve Aristotelesçi fail sebebin fizik ve metafizik anlamının birbirinden ayrılmasından dolayı bu tartışmanın gündeme geldiğini dile getirdi. İbn Sina’da bu iki sebebin bulunması durumunda Platonik ideleri kabul etmemiz gerektiğini söyleyen Kılıç, bu açıdan Wisnovsky’nin iddiasının aksine, bu sebeplerin müstakil olarak bulunmadığını düşündüğünü belirtti.

İkinci olarak, gaye sebeple ilgili fizik-metafizik ayrımının olup olmadığını sorusunu soran Kılıç, fail sebeple ilgili olarak bu ayrımın açık bir şekilde yapıldığını, fakat gaye sebeple ilgili bu ayrımın olmadığını söyledi. Bu ayrımın yapılmaması durumunda, Tanrı’ya gaye sebep dememiz ciddi risk taşıyacaktır. Gaye sebebin mahiyeti bakımından diğer sebeplerden önce ve diğer sebeplerin sebebi, varlığı bakımından diğer sebeplerden sonra, diğer sebeplerin sebeplisi durumunda olduğunu söyleyen Kılıç, Tanrı’nın hiçbir şekilde sebepli olması mümkün olmayacak bir şey olduğunu belirtti ve Tanrının gaye sebepliğinin nasıl gerçekleştiğinin açıklanması gerektiğini dile getirdi. Yine Wisnovsky’nin iddiasının aksine, bu ayrımın yapılmasının çok mümkün olmadığını düşündüğünü söyleyen Kılıç, İbn Sina düşüncesinde sebeplerin, nedenlinin varlığına katılan, varlığına katılmayan olarak ikiye ayrıldığını ve bu tasnifin, son dönem eserlerinden biri olan “*İşarat ve’l-Tembihat*” adlı kitabında geliştirildiğini dile getirdi.

Sunumunda, “sebeplik hangi disiplinde temellendirilir” sorusuna da cevap arayan Kılıç, İbn Sina’nın

bu konuyu metafiziğin ispatlamakla mükellef olduğunu ve İbn Sina’ya göre gözlemlerin, bize ancak bir ardışıklığı vermesinden ve sebepliği anlayanın akıl olmasından dolayı, bu konunun ancak metafizikte temellendirilebileceğini söylediğini belirtti. Gazali’nin konu ile ilgili eleştirilerine de değinen Kılıç, sebeplik ile ilgili tartışmaların İbn-i Sina’daki kaynakları hakkında açıklamalarda da bulundu.

Tanrı’nın hangi sebep türü ile anılmaya daha layık olduğu sorusunu da gündeme getiren Kılıç, metafizikçilerin, fizikçilerden farklı olarak varlık veren bir fail ilkeyi kabul ettiklerini söyledi. İbn-i Sina düşüncesinde Tanrı’nın hem fail, hem de gaye sebep olduğunu söyleyen Kılıç, bu konuda Wisnovsky’nin Yeni Platoncu bir bağlam bulduğunu ve bu konuda haksız olmadığını dile getirdi. Tanrının böyle bir öncelik sonralık ilişkisine maruz kalmasının sıkıntı doğurabileceği sorunu etrafında, mana olarak, adet olarak ve kavı olarak bölünebilen zorunlu bir şey olmadığını dile getiren Kılıç, bu durumda “kavramsal düzeyde bir ikilikten söz edebilir miyiz” sorusunu açıklamaya çalıştı.

Son olarak illiyet-sudur ilişkisine değinen Kılıç, İbn Sina düşüncesinde konunun nasıl ele alındığı hakkında açıklamalarda bulundu. Parviz Morevedge adlı yazarın, İbn-i Sina düşüncesinde sudur fikrinin mantığı ile ilgili iki seri halinde yayınlanan makalelerine değinen Kılıç’ın sunumu, sorularla sona erdi.

■ Tarihsel Tecrübelerin Işığında Yeni Bir Sistem/Sosyalizm Mümkün mü?

Sercan Karadoğan, 07.06.2014

Değerlendiren: Adem Levent

İLEM Sunumlarında Bilgi Üniversitesi, Uluslararası Ekonomi Politik bölümünde yüksek lisans tezini tamamlayan Sercan Karadoğan, tez konusu bağlamında “*Tarihsel Tecrübelerin Işığında Yeni Bir Sistem/Sosyalizm Mümkün mü?*” sorusunu tartışmaya açtı. Karadoğan’ın konuşmasında, 20. yüzyılın ilk yarısında piyasa ekonomisi ve planlı ekonomi arasındaki politik ekonomi tartışmalarını içeren ve “hesaplama tartışmaları” olarak bilinen konuyu ele aldı.

Söz konusu tartışmanın başlangıcı, 1917 Ekim Devriminden sonra oluşan sosyalist ekonominin oluşması ve 1930’lu yıllarda ise Avusturya İktisat Okulu takipçilerinin bu duruma karşı geliştirmiş oldukları sosyalizm eleştirileridir. Bu bağlamda sosyalist dünya görüşünü savunanlar, kapitalist sistemin kaynak israfında bulunduğunu ve fakirliğin sebebinin bu olduğunu düşünürken, liberal dünya görüşünü savunanlar ise merkezi planlamaya dayalı sosyalist ekonomilerin piyasayı işlemez kıldığını düşünmesidir.

Karadoğan da bu tartışmanın anlaşılması için konuşmasında adı geçen ideolojilerin kökenlerine giderek 20. yüzyılın ekonomi-politik fotoğrafını çizdi. Böylece yaşadığımız dünyanın politik ve ekonomik renginin anlaşılması adına düşünsel bir çaba gösterilmiş oldu.

Tezinden hareketle üç bölümden oluşan Karadoğan’ın konuşmasının birinci bölümünde, ilgili ideolojilerin tarihsel arka planları verildi. Özellikle sosyalizm hakkında genel bilgiler aktararak Sovyetler Birliği’nin merkezi planlı ekonomisi anlatıldı. Buna ilaveten Avusturya İktisat Okulu ile genel bilgiler verilerek, okulun Ortodoks iktisatla olan ilişkisi işlendi. Karadoğan’ın, 1870’lerde gerçekleşen marjinalist devrimin atlanmaması ve bu devrimin üç kurucu isminden biri olan Carl Menger’in iktisadi bireysel tercihlerin sonucu oluşan bir ekonomik fenomen olarak değerlendiren görüşüne yer vermesi dikkate değerdir. Menger aynı zamanda Avusturya İktisat Okulu’na mensup bir isimdir ve

metodolojik bireycilik yaklaşımının öncü temelleri onun yazılarından takip edilebilir. Menger’den sonra Avusturya İktisat Okulu’ndan Ludvig von Mises ve Friedrich Hayek’in bu bireyciliği ve sübjektiviteyi takip ederek sosyalizm eleştirileri geliştirmeleri, adı geçen “hesaplama tartışmaları”nı ifade etmektedir.

İkinci bölümde, “hesaplama tartışmaları” olarak bilinen Avusturya iktisat Okulu ile dönemin sosyalistleri arasındaki tartışmalara yer verildi. Otto Neurath savaş zamanında planlı (merkezi) ekonominin mümkün olabileceğini söylemektedir. Yani Neurath’a göre, I. ve II. Dünya Savaşları arası planlı ekonomi uygulanmıştır ve dolayısıyla sosyalizm bir ekonomik sistem olarak mümkündür. Ama bu sistemde para ve piyasa yoktur. Mises ise 1920’lerde bir makale ile para ve piyasa yoksa ekonomiden söz edilemeyeceğini vurgulayarak Neurath’a karşı çıkmıştır. Daha sonra Mises 1922’de “Sosyalizm” kitabını yazarak fikirlerini geliştirmiştir. Fakat kitap Almanca yazıldığı için İngilizce konuşulan dünyada ses getirmemiştir. Hayek 1935’te Mises’in bu kitabını İngilizceye çevirerek tartışmaya katılmıştır. Mises ve Hayek özelinde Avusturya Okulunun temel eleştirisi, bilginin merkezileştirilememesi ve aksine bilginin bireysel olarak kalmasıdır. Kimse bir başkasının bilgisini ve tercihini bilemez, sadece bu bilgiler ve tercihler piyasada sergilenir. Bundan dolayı piyasa, ekonomi-politik bir sistem için kaçınılmaz ve gerekli bir platformdur.

Beri taraftan Oskar Lange ise Leon Walras’ın genel denge yaklaşımını merkezi planlamaya uygulayarak sosyalist bir ekonomik modelin olabilirliğini iddia etmiştir. Temel iddiası kaynakların planlanarak israf edilmemesidir. Böylece “hesaplama tartışmaları” Mises-Hayek ile Neurath-Lange arasında/döngüsünde devam etmiştir. Kısacası bu meyanda “hesaplama tartışmaları”, pür matematiksel ekonomik modellerin sözel olarak ifade edilmesidir.

Üçüncü ve son bölümde ise “alternatif bir ekonomi politik sistem mümkün mü?” sorusuna cevap arandı. 1990'lara gelindiğinde Sovyetler Birliği'nin çökmesi sosyalizmi gözden düşürmüştür. Ama aynı zamanda sosyalist ekonominin olabilirliğini savunan birçok yazı ve kitap da kaleme alınmıştır. Bunlardan birincisi, İskoçyalı bilgisayar programcısı Paul Cockshott ve matematikçi Allin Cottrell'in kaleme aldığı “Yeni Bir Sosyalizme Doğru” adlı eserdir. Bu kitabın temel esprisi, bilgi veya telekomünikasyon çağında planlı (merkezi) ekonominin daha kolay uygulanabileceğidir. Çünkü planlama, bu teknolojiyle hem çok kolay hem de kaynakların optimumu için gereklidir. İkincisi, Amerikalı sosyalist iktisatçılar olan Michael Albert ve Robin Hahnel'in “katılımcı demokratik sosyalizm”dir. Bu yaklaşımda planlama temelinde katılımcı bir demokrasinin mümkünatını teorize etmektedir. Üçüncüsü, Latin Amerika tecrübesidir. Bu üç teori içinde en az ses getiren Venezuela özelindeki Latin Amerika teorisisidir.

Sonuç olarak alternatif bir sistem olan sosyalizm

düşüncesinin ütopya bile olsa entelektüel bir canlılık adına önem arz ettiği gözlenmektedir. Fakat yaşadığımız dünyanın sorunlarına yine o dünyadan çıkagelen ideolojilerin ne kadar çözüm olabileceği ise başka bir tartışmanın konusudur. Yine de çeşitli alternatiflerin araştırılması ve hâkim sistemle olan mukayesesinin yapılması entelektüel dinamizm için önemli bir adım olarak görülebilir.

■ Orta Gelir Tuzağı: Türkiye İçin Riskler ve Sakınma Stratejileri

Onur Dündar, 14.06.2014

Değerlendiren: Oğuz Karasu

“İktisadın teorisi politikaya hemen uygulanabilir yerleşmiş bir sonuçlar bütününü kapsamaz. Bu bir doktrinin ötesinde bir metot, aklın sahibini doğru sonuçlara ulaştıracak bir araçtır.” John Maynard Keynes bu sözleri bundan yüz yıl öncesinde dile getirmesine rağmen iktisat bir bilim olarak halen daha aynı özelliğini korumaktadır. Ancak yine de biz iktisatçılar mevcut ilişki ağını açıklarken ‘kara bir bilim’ olarak nitelendirilmesine rağmen iktisadi meseleleri ilginç kavramsallaştırmalarla süslemeye devam etmekten kendimizi alamıyoruz. ‘Orta Gelir Tuzağı’ da anlaşılmanmaya aday kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmakta. Onur Dündar’ın bu ihtimali göze alarak çalışmış olduğu konuyu İLEM Tez Sunumlarında bizlerle paylaşması ile biz de bu tanımın iktisat literatürü içerisindeki mevcudiyetini kavrama imkânına kavuşabildik.

1700’lü yıllara kadar dünya üzerinde bulunan bütün devletler sahip oldukları gelir düzeyleri itibarıyla düşük gelir grubuna ait olduklarını görüyoruz. Dündar, ilk orta gelir seviyesine çıkan ülkenin 19. Yüzyılda görüldüğüne işaret ederek bu ülkede kişi başına milli gelirin 3000 dolar olduğunu ifade etti.

Orta gelir tuzağı kavramı 1960 yılında Dünya Bankası raporunda iktisat yazınına kazandırılmıştır. Gelişen literatür içinde tüm bu hesaplamaların sonuçları iyimser yahut kötümser olarak yorumlanabilmekte olduğunu dikkate alırsak iyimser bir yaklaşımla bir ülkenin 12.000 dolar gelir seviyesine ulaştığında üst orta gelir tuzağından kurtulduğunu savunmaktadır. Orta gelir tuzağı gelişmekte olan ülkeler için kalkınmanın öncü gerekliliklerinden biridir. Bir ülkenin orta gelir tuzağı değerlendirilmesi; iki şekilde ölçülebilmektedir. Alt-orta gelir tuzağı ve üst-orta gelir

Onur Dündar

tuzağı durumlarının ölçülebilmesi; sırasıyla 28 ve 17 yıllık değerlendirilmesi ile mümkündür.

Bir ülkenin orta gelir tuzağını değerlendirirken fiziksel sermayenin birikiminden ziyade beşeri sermaye ile ortaya konulan değerleri dikkate almak gerekir. Zira bu hesap toplam faktör verimliliğini dikkate alarak gerçekleştirmektedir. Bir ülkenin orta gelir tuzağı riskini taşıyıp taşımadığını üretkenlik kazanımları yoluyla finanse edip etmediğini dikkate alarak değerlendirilmektedir. Bu ülkenin büyümesi ihracatındaki ürün çeşitliliği ve yapısal politikalar ile çok ciddi bağlantıları olan bir süreçtir.

Orta gelir tuzağı, günümüzde orta sınıf mensubu sayılabilecek bir kesimin üst kesime öykünmesi gibi de anlaşılabilmektedir. Ancak bu düşünce orta gelir tuzağının yanlış anlaşılması neticesinde ortaya çıkmıştır.

Güney Kore ve Tayland gibi ülkeler orta gelir tuzağına -yani diğer bir ifade ile ekonomik büyümenin durağanlaşması durumuna- girmeksizin kalkınabilmiş nadir ülkelerden bir kaçıdır. Tarih içinde 150-200 yıl boyunca orta gelir tuzağından kurtulamayan ülkeleri dikkate alacak olursak, 17 yıldan fazla bir zamanda örneğin 19-20 yıl sonrasında orta gelir tuzağından kurtulabilmiş bir ülke de bu bağlamda başarısız sayılmamalıdır.

Türkiye özelinde orta gelir tuzağı ile ilgili öne çıkan riskleri ve stratejileri değerlendirmek gerekirse; 2023'e kadar üst orta gelir tuzağına yakalanıp yakalanmayacağı mevcut metodolojiye göre 2005'ten bu yana popüler olarak takip edilmektedir.

Büyümenin temelde toplam faktör verimliliğine bağlı olması gerektiğini dile getirmiştik, biz de üst-orta gelirli bir ülke olarak toplam faktör verimliliğimize baktığımızda 2005'ten 2009'a kadar yükseliş, 2009'dan 2012'ye kadar olan süreçte ise bir düşüşün ardından sonraki dönemde tekrar bir yükseliş olduğunu görmekteyiz. Ancak bu süreçte dikkatimizi çeken nokta; fiziksel sermaye ile ekonomik büyümeyi finanse etmiş olduğumuzu görüyoruz. Yani %10'luk aşırı büyüme orta gelir tuzağının aşılabildiğini göstermemektedir. Zira büyüme oranı 2009 sonrasında tekrar eski seviyesine gerilemiştir. Büyümenin en az dörtte üçünün verimlilikle gerçekleşmesi, yani ithalat-ihracat değişiminden kaynaklanması gerekiyor ki faktör verimliliği sağlam bir temel üzerinde artış gösterebilsin.

Türkiye'nin %7 büyüme ile ancak 2022'de orta gelir tuzağını aşabileceği gerçeğini göz önünde bulundurursak; ülkemizin mevcut büyüme rakamları (ortalama %4) ile bu amacına 2023'te ulaşamayacağı sonucuna açıkça ulaşabiliriz. Aynı zamanda orta gelir tuzağı bir zaman sonra cari açığın kronikleşmesine de yol açmaktadır. Zira emek verimliliği korunduğu için ithalat ile bunu ikame etmeye mecbur kalmaktayız.

Orta gelir tuzağına en büyük sebep olan kesimlerden biri İç ve Orta-Anadolu'dur ve bunun önüne geçebilmek için İtalya'nın uygulamış olduğu kalkınma planı ciddi bir örneklik teşkil edebilir. Üretkenlik kazanımları yalnızca teknolojik verimliliği arttırmak ve yenilikleri ortaya koymak değil aynı zamanda bölgelerin potansiyeli dikkate alınarak kısa vadeli kurumsallaşma ile üretkenlik kazanımlarına kavuşmak da önemsenmelidir. Elbette bu kısa vadeli çözümler yenilikçi çözümler aracılığıyla orta ve uzun vadeye de taşınabilmeli. Endüstriyel kümeleme yahut ekonomik coğrafya örneğinde olduğu gibi mütevazı çözümleri tesis etmenin yolları da aranmalıdır. Elbette bütün bu çabalar orta gelir tuzağından kurtulabilmek için bir orta sınıfın oluşturulmasını mecbur kılmaktadır; bu da ancak geleneğin dönüştürülmesi ile mümkün hale gelmektedir.

bedenin anlamı ve sınırları seminerleri 2

İhtisas Çalışmaları Toplum Çalışma Grubu, 2013 Güz döneminde tartışmaya başladığı “Bedenin Anlamı ve Sınırları” üzerinde konuşmaya devam etti. 2013 Güz döneminde 5, 2014 Bahar döneminde 4 farklı seminer ile “Beden” üzerinde yapılan tartışmalar ele alındı. Nisan ayında düzenlenen Bedenin Anlamı ve Sınırları seminerlerinin ikinci bölümünde Teyfur Erdoğan ‘Özgürlük ve Beden’, Mustafa Tekin ‘Kutsal Ve Sekülerin Egemenlik Savaşında Beden’, Eyüp Süzgün ‘Beden, Ben ve Bilinç: Beyin-Beden İlişkisi ve Öznenliğin İnşası’ ve Murat Beyazyüz ‘Bilgi Çağından Kaygı Çağına: Sağlık, Hastalık ve Beden Algısının Değişimi’ başlıklı konuşmalarını gerçekleştirdiler.

■ Özgürlük ve Beden

Teyfur Erdoğan, 05.04.2014

Değerlendiren: Esra Abaoğlu

Teyfur Erdoğan

Özel olanın politikliği belki de en iyi beden üzerinden okunabilir. Kişisel olan ve mahremiyet teşkil ettiği varsayılan ‘beden’; siyasi, felsefi, sosyolojik, tarihsel anlamlar ihtiva etmekte ve sosyal bilimlerin çeşitli disiplinlerini yakından ilgilendiren birçok tartışmaya konu olmaktadır. Bu tartışmalara bir katkı sağlamak ve perspektif sunmak amacıyla İLEM’in tertip ettiği “Bedenin Anlamı ve Sınırları” seminer dizisinin ikinci bölümü, Teyfur Erdoğan’ın ‘Özgürlük ve Beden’ başlıklı semineriyle başladı.

Konuşmasına, özgürlük ve hürriyetin birbirinden farklı kavramlar olduğunu vurgulayarak başlayan Erdoğan; özgürlüğe getirdiği tarif üzerinden özgürlük ve beden ilişkisini temellendirdi. Erdoğan’a göre özgürlük; özünü gürleştirmek olarak tarif edilirken; “öz” türün değişmeyen özelliklerini ifade etmekte ve *nefs/arzu* gibi türün doğuştan beraberinde getirdiği özellikleri kapsamaktadır.

Üç belirgin özelliği cahillik, zalimlik, bencillik olan ve bütün canlıların özünü teşkil eden nefis; hayvan ve insanlarda; hayatta kalma güdüsü, üreme güdüsü ve kendini inşa etme güdüsü olarak görünür kılındığından özünü gürleştirmek isteyen canlıların

karşılaştığı engellemeler üzerinden inşa edilen bir kamusal alanın varlığı söz konusudur..

Özgürlüğün yüceltildiği toplumsal yapıların, kültürlerin, medeniyetlerin inşa ettiği kamusal alanın temelinde kişinin kendi özüne saldırılmaması için başkalarının özüne saldırmamayı kabul etmesi yatar. Diğer bir ifade ile kişinin kendi özüne saldırılmasından duyduğu korku – çıkar- ; kendisinin “ahlaksal ve adil” bir topluma yol almayı kabul etmesiyle sonuçlanır ve bir “dokunulmazlık alanı” yani kamusal alan kurulur ve bu alanın kurulmasıyla yasama/ yürütme/yargı organları ortaya çıkar. Kendi özünü gürleştirmekten insanı alıkoyan sınırlamalar getiren kamusal alandan kurtulmanın yolu, özel mülkiyetten geçmekte ve özel mülkiyeti genişletebilmek maddi imkânlarla mümkün olmaktadır. Dolayısıyla özünü gürleştirebilmenin özel mülkiyetle ve para ile artan korelasyonu söz konusudur.

Erdoğan, bu medeniyette özgürlük, peşinden koşulması gereken ve elde etmek için uğrunda uğraş verilmesi gereken bir şeydir dedikten sonra “kim özgür olabilir?” “insan ve hayvanın güdülerine cevap verirken farklılaştığı noktalar nerelerdir?” Sorularıyla özünü gürleştirmenin imkânları/şartları üzerinde durdu.

İnsanlardan farklı olarak hayvanlar güdülerine iç-güdülerine ile cevap verirlerken; ne yapacaklarını ve fitratlarına en uygun neyi seçeceklerini içlerinden programlı olarak bilirler. İnsanlar güdülerine; kendi denemelerine ve akıl yürütmelerine başvurarak, başkalarının tecrübelerine dayanarak veya hiç kimşenin denemediği ama üstün kabul edilen bir gücün emirlerine itaat ederek cevap verebilir. Güdülerine cevap verirken ne yapacağı kendisine önceden bildirilmiş olmayan -içgüdüden yoksun olan- insan; bu üç yoldan hangisi ile eyleyeceğini bilmiyor olma

eksikliğini akıl ile telafi etmeye çalışır. Hayvanda güdülerini tatmin etme hissi fiziksel iken insanda hem psişik hem de fizikseldir. Dolayısıyla psişik olarak tatmin olamayan insan bu noksanlığını fetiş nesnelerle doldurmaya çalışır; aşk, hedef, din fetiş nesneler haline getirilebilir. Özgürlüğün yüceltildiği toplumlarda güdülerini tatmin etme yolunda başkalarının tecrübelerine dayanmak yahut üstün kabul edilen bir gücün emirlerine itaat etmek insanın güdülerini tatmin etme yolunda sınırlayıcı yollar olarak görülmektedir.

Hürriyetin özgürlükten farklılığı tam bu noktada daha sarıh bir şekilde açılmış oldu. Hürriyetin, “başkasının kölesi olmamak” ve “kendisinin kölesi olmamak” anlamlarını kapsar. Bu bağlamda; insan, güdülerine cevap verirken, çıkar ilişkisi üzerine kurulmuş bir kamusal alandan ziyade; güdülerini tatmin ederken nefesine hâkim olma üzerinden tanımlanan dolayısıyla ancak kamusal alanda kendisini görünür kılan eylemlerde bulunur. Kamusal alan; yasama/yürütme/yargı’nın oluşum süreçleri, insanlar arası ilişkiler hürriyet bağlamında düşünül-

düğünde özgürlük bağlamında düşünüldüğünden daha farklı kurulur.

Erdoğan, güdülerini tatmin etme yolunda akli yahut toplumsal tecrübeleri ya da ilahi bir gücün emirleri ile ne yapacağına karar verecek olan insanın; eylemlerinin sonuçlarını tahayyül ederken “benim yapacağım nasıl bir toplum meydana getirir?” düşüncesini merkeze alması gerektiğini vurguladı. Erdoğan, dengeli birey ve toplumun hedeflenmesi gerektiğini; nefsin emrettiğini yapmakta aşırıya gitmemek; özünü gürleştirmede bütün ahlaki ve vicdani değerlerden yoksun olmamak gerektiğini de sözlerine ekledi.

Nihai olarak özgürlük, bedeninin noksanlığını gidermek amaçlı güdülerine verilecek cevapları maksimize etmek ile alakalı iken; verilecek cevaplar için kullanılacak yollar muhtelifdir. İnsanın, eylemeden önce dengeli birey ve toplumu hedeflemesi ve eylemlerinin sorumluluğunu hem kendisi hem de içinde bulunduğu toplum adına taşıması gerek, denilebilir.

■ Kutsal ve Sekülerin Egemenlik Savaşında Beden

Mustafa Tekin, 12.04.2014

Değerlendiren: Hale Karaer

Mustafa Tekin, seminerinin başlığında yer alan ‘kutsal’, ‘seküler’, ‘egemenlik’, ‘savaş/çatışma’ ve ‘beden’ kavramlarının her birini ait oldukları zihniyet dünyası ve tarihsel süreçte geçirdikleri değişimle birlikte sistematik bir şekilde ele alarak büyük resmi göstermeye çalışmış, bunu en somut bir şekilde idrak edebileceğimiz bir alan olarak da günümüzdeki beden ile ilgili temel problemlere değinmiştir.

Tekin’e göre “kutsal” ve “seküler” bir dikotominin iki parçasıdır. Temel sorun, Hristiyan dünya içerisinde hakikatleri itibariyle birbirine indirgenmesi asla mümkün olmayan iki parçaya ayrılan kutsal ve

seküler kavramlarından kutsalın “din”e, sekülerin “insan”a denk getirilerek bu ikisinin insan üzerindeki ve beden üzerindeki gerilimleri, egemenlik savaşlarıdır.

Hristiyan Batı dünyasında birbirine indirgenemeyecek şekilde kutsal ve seküler diye ayrılan hakikatin; evren, eşya ve insanla ilgili kaynağın ne olduğunu belirlemede önemli olduğuna değinen Tekin, tarihsel süreçte ilk insandan bu yana tanrı merkezli ve insan merkezli dünya görüşü olmak üzere kabaca iki bakış açısının hâkim olageldiğini ifade etmiş, merkeze alınan tanrı ile merkeze alınan insan ara-

sındaki egemenlik savaşından doğan gerilimin de kutsal ve seküler arasındaki gerileme tekabül ettiğini belirtmiştir. Tekin'e göre insan merkezli, hümanist dünya görüşünün insanı aşan bütün otoriteleri ve öte dünyayı reddetmeye dayanan iki temel karakteristiği vardır. Dolayısı ile modern ve postmodern yaklaşım ve ideolojilerin hepsi hümanist temelli yaklaşımlar, ideolojilerdir ve "içkin" karaktere sahip olup aşkın olmadıkları için projeleri de bu dünya sınırlarını aşamaz ki bu durum sekülerleşmeye tekabül eder. Tanrı merkezli dünya görüşünde ise mutlak varlık olarak tanrı "mümkün" olan evren, eşya, insanın tek kaynağıdır. Tekin'e göre tanrı merkezli dünya görüşünün temelini oluşturan bu ayrıma dayanan tevhid, yalnızca Allah'ın varlığı ve birliği olarak ifade edilip bırakılacak bir kavram değil; dış dünyadaki nesneler, evren ve kâinatla, bizim aramızda kaynağımızın tek olması sebebiyle herhangi bir uyumsuzluğun olmamasıdır. Kaynağımızdaki bu birliğin merkeze alınması insanın aslında bedeninin ve kendisini çevreleyen bütün koşulların çatışma ve gerilimden uzaklaşmasının birinci şartıdır.

Tarihsel sürece dikkatleri çeken Tekin, Batı dünyasının Roma'dan bu yana parçalı bir şekilde gelmesi olmasında yani Roma'da dünyevi olanın hâkimiyeti, ortaçağda tanrı adına ruhban sınıfının hâkimiyeti, modern zamanlara gelindiğinde ise kesin bir biçimde kutsal ve seküler olanın arasının asla bu-

luşturulmayacak bir biçimde ayrılmasındaki ortak noktanın, tevhidin aksine tanrı ile diğerlerinin arasını ayırmak ve tanrıya egemenlik alanlarının bir kısmından el çektilerinde insanın dünyanın yeni egemeni haline gelmesini sağlamak olduğunu iddia etmiştir. Bu ayrımın sonucunda evren, dünya, perspektifler de ikiye ayrılıp parçalanacağından insan ile Allah arasında dikotomik bir alan parçalanması meydana gelir ki Tekin'e göre bunun modern ya da postmodern zamanlarda insan üzerindeki temel tezahürü insanın bir taraftan tanrıyı bir taraftan insanı memnun etmeye çalışırken kimliğinin ve kişiliğinin de parçalanmasıdır. Buna Batının "homo religious, homo economicus..." vb. tanımlarında insanın her bir farklı boyutunun farklı bir insan haline getirilerek tanrısal niteliklerin bu alana aktarılmasını örnek verebilmek mümkündür.

Tekin, bu iki farklı dünya görüşünden yola çıkarak egemenlik savaşının, beden saflarında tanrı merkezli dünya görüşünün mutlak-mümkün ayrımına bağlı olarak "Beden emanettir" hakikatine dayanırken insan merkezli dünya görüşünün "Bedenim benimdir" sloganı üzerinden tanrının sıfatlarını temellük etme yoluna gittiğini iddia etmiştir.

Mutlak- mümkün ayrımına bağlı olarak düşünüldüğünde verili bir dünyada insanın farkında olması gereken gerçeğin "Biz yetersiziz" olduğuna değişen Tekin, vahiy desteğinin de bu yüzden geldiğini, kutsal kitaplarda epistemolojik bir kesinlikle tanrı ile insanın sınırlarının belirlendiğini Kuran'daki ayetler üzerinden örneklemiştir. Haddi aşmak anlamına gelen "tuğyan" kavramını özellikle vurgulayarak bunun sadece tanrılık iddiasında bulunmak anlamına gelmeyip "Allah'a rağmen" duruşu sergilemek olduğunun, bu duruşun da Allah'ın egemenlik alanına saldırı olduğunun altını çizmiştir. Allah'a rağmen duruşunu sergileyen insanların farklı farklı olması ve her birinin farklı taleplerinin olması ise postmodernizmin en büyük çıkmazlarından biri olan "kime göre" problemini doğurmuştur. Tek bir

doğrunun olmaması ise güç ilişkilerini devreye sokmuş, mitolojideki Zeus-Prometheus çatışmasında da rastlanan tanrı-insan kavgası, insan ve onunla ilgili bütün alanları sürekli bir çatışma alanı haline getirmiştir.

Tekin'in en temel iddiasına göre, İslam'ın dışındaki tahrif olmuş dinler ve bütün seküler ideolojiler hakikati parçalayarak insan hayatını sürekli kutsal ve seküler diye dualitelere ayırdığından bunların dünyada çatışmacı olmayan, uyuma dayanan bir ilişki biçimi kurmaları düşünsel imkânları bakımından mümkün değildir. Metafizik bağlantıları kopararak egemenliğini ilan eden Batı dünyası ve insanlık nasıl tanrıyı dünyadan kovmuşsa bundan sonra dünyada hakikatin belirsizliğinden kaynaklanan sorunları sürekli yaşadıkça tanrıyı tekrar yeryüzüne çağırarak tanrının müdahalesini isteyecektir.

Tekin'e göre metafizik dışlandığında bütün ilgi somut üzerine yoğunlaşacağından egemenlik hakkını kendi üzerine alan insanın beden üzerinde uyguladığı projeler de çatışma ve yok etmeye dayanacaktır. Günümüzde Müslümanlar ile feministler arasındaki zina, kürtaj, intihar tartışmalarının temel dayanağı "bedenim emanettir", "bedenim benimdir" ayırımına dayanmaktadır. Tekin, özgürlük söylemi ile bunu temellendiren feministlerin görüşündeki temel problemin kadının bedeninin özgürleştiril-

diği düşünülen bu durumlarda bile netice itibarıyla toplumda belirli güç odaklarıncı kadın bedeninin sürekli kontrol edilmesi ve kullanılması durumu ortaya çıkarak kadın bedeninin metalaştırılması olduğunu belirtmiştir.

Kutsal ve sekülerin çatışma alanında kanaat, tevazu, ihlâs, mahremiyeti yücelten tanrı merkezli dünya görüşünün karşısında belirli beden kalıpları oluşturularak hazdan vazgeçmeden fit kalma; yeni kadın-erkek ilahların tasarlandığı kozmetik ürünler, gittikçe artan beden memnuniyetsizliğine dayanan cerrahi operasyonlar ve beden metalaşarak mahremiyetin ortadan kalktığı sosyal medya üzerinden hayat bulan görünürlük-görüntüye yönelik seküler ideolojilerin beden politikaları yer almaktadır.

Tüm bu politikalar Tekin'in karşılaştırmalı olarak ele aldığı Hristiyanlığın beden kökten mahrumiyetini esas alan "Tutkularını öldür", post/modernliğin tüketim toplumuna ruhunu veren "Tutkularını kışkırt"; İslam'ın ise tevhid inancına bağlı dengeli bir tutum olan "Tutkularını kontrol et" anlayışları ile birlikte değerlendirildiğinde İslam'da bireyin kendini yaratan Allah ve onun yarattığı insan ve tabiat ile uyum halinde düşündüğünden bedenini bir çatışma alanına dönüştürmediği ve bu uyum çerçevesinde kendini geliştirip, imkân ve potansiyellerini beslediği görülecektir.

■ **Beden, Ben ve Bilinç: Beyin Beden İlişkisi ve Öznelliğin İnşası**

Eyüp Süzgün, 19.4.2014

Değerlendiren: Vahide Ulusoy Gökçek

Eyüp Süzgün, Bedenin Anlamı ve Sınırları II seminer dizisi kapsamında "Beden, Ben ve Bilinç: Beyin Beden İlişkisi ve Öznelliğin İnşası" adlı sunumunu bedenın asırlardır birlikte anıldığı ve bazen bir karışıklık içinde sunulduğu ruh, zihin, bilinç, ben, öznellik gibi kavramlar ışığında ele aldı. Öznelliğin menşei soruşturulduğunda, felsefe ve nöroloji ala-

nında, dört kaynağın tartışıldığını ileten Süzgün, bunları ruh, beyin, beden ve çevre olarak ortaya koydu. Böylelikle sorunsalın başlangıcının klasik dönemin ruh-beden düalizmine kadar gittiğini ve zihin-beden ve ardından beyin-beden tartışmalarına evrilerek bugüne kadar varlığını sürdürdüğünü göstermiş oldu.

Problemin etrafında şekillendiği kavramları tanımlamak asıl konuyu anlamak için elzem olduğundan Süzgün öncelikle bu konuya açıklık getirdi. Ona göre, Thomas Nagel'in de verdiği tanımla **öznellik** bir organizma için o organizma olmaklığın kendisidir. Bu yüzden organizma olmak biricik bir şeydir, paylaşamaz. *Bilinç* ise John Searle'ün ele aldığı şekliyle bir takım özel haller (koma, uyku, anestezi... vb) dışında sahip olduğumuz öznel duyarlılık durumudur. *Ben* kavramı Kant'ın ortaya koyduğu şekliyle mümkün deneyimlerin aşkın ön koşuludur. Yani ben bir deneyim konusu değil deneyimi mümkün kılan şeydir. Bütün bilinçli durumlar analiz edildiğinde ortaya çıkan ortak payda bendir.

Eyüp Süzgün

Descartes'ın "Cogito Ergo Sum"u ile başlayan zihnin benliğin kaynağı olduğu ve bedenden bütünüyle ayrı bulunduğu görüşü zihin-beden ikileminin epistemolojik temelini oluşturmuştu. Böylece benin yer aldığı ve öznenliğin kaynağı olan cevher beden değil yalnızca zihindi. Süzgün'e göre Descartes sonrası süreçlerde bu zihin-beden probleminde zihne yoğunlaşıldı. Çünkü bedenin deney yöntemiyle çalışılabileceğine ve kolay çözülebileceğine inanıldı.

Bir diğer açıklama ise materyalist ontolojiden geldi. Süzgün materyalist ontolojiyi üç başlık altında grupladı. İlki zihin-beden düalizmini devam ettiren ve sadece zihni bir beden bölgesiyle özdeşleştiren

beyin-beden yaklaşımıdır. Bu yaklaşım klasik ayırmadan çok da farklı bir açıklama getirmemektedir. Yani öznenliğin, benin bulunduğu töz değişmektedir ve fakat kendi özleri yine gayr-i maddi kalmaktadır.

İkinci yaklaşım beyin ile beden arasındaki ilişkiye odaklanır ve öznenliğin ortaya çıkışında bedenin kilit rol oynadığını savunur. Bu yaklaşıma göre beyin öznenliği üretmek için tek başına yeterli değildir. Bedenden gelen bütün duyular ve uyarılar deneyimleri birlikte oluştururlar. Bu algı güruhu ortadan kalksa öznenlik de kalkar. Bu özdeşlik ilişkisi kişinin kendisini ancak ve ancak bir bedeniyle özdeş kıldığında var gösterebilmesi üzerine temellenmektedir. Böylece bedenin yine merkezi bir yeri olduğunu söylenebilir. Öznenliğin bir ürünü olan bakış açısı da bu soruşturmanın alanına girer. Bu yaklaşıma göre bakış açısı da ancak bir konumlanma ile yani uzayda bir yer kaplama ile mümkündür ve bunu da sağlayan bedendir.

Son yaklaşım ise "beyin ile dünya arasında doğru bir ilişki olabilir mi?" sorusunu sorar. Öznenlik ilişkiseliliğin bir ürünüdür ve çevreyi, yani dünyayı, bu ilişkinin içine koyar. Hatta bilincin ortaya çıkışındaki temel rolü çevreye atfeder. Bu görüş 2000'li yılların başlarında yapılan beyin görüntüleme tekniklerindeki farklı bazı aktiviteleri gözlemlenmesiyle ortaya çıkar. Çünkü bu çalışmalarda beyin başka görevler edinmediği bir sürede düşüncelerini ve analizlerini keline yöneltiyor ve benlik organizasyonu gösteriyordu. Beyin yalnızca tepki göstermekle kalmayıp müdahalede ediyordu. Böylece bedenin öznenliğin mekânı olup olmadığı sorusunu tekrar sormamız gerekti.

Tarihsel süreci göz önünde bulundurulduğunda, insanın kendini anlama serüveninde "Ben neyim?" sorusuna cevap vermeye çalışırken iki şey üzerinde durduğunu görmek mümkün: Bu soruyu ve düşüncüyü üreten aklını mı, yoksa kendisine işaret edilebilmesini ve referans gösterilebilmesini sağlayan bedenini mi temel almalı? Yıllarca zihne atfedilen özellikler önce bedensiz bir şekilde beyine aktarıl-

dı. Daha sonra ise bedensiz bir öznellik açıklaması yapılamayacağı soruşturuldu. Bu gelişmedeki en önemli neden Süzgülün dediği gibi asırlarca bedeni anlamak kolay diye zihin üzerinden yapılan açıklamalar anlamsızlaştı; çünkü aslında bedenin de ne olduğu bilinmiyordu.

Zihinsel üretimi ve elbette bu üretimin kaynağı olan beni ve öznelliği bedenle açıklayanlar hangi bedenden bahsetmektedirler? Gerek nörobilimciler, gerekse fenomenologlar artık bedeni tartışırken çok katmanlı bir yapıdan söz etmektedirler: Beden imajı ve beden şeması. Her ikisi de fiziksel bir varlığı değil bir fenomeni işaret etmektedirler.

Beden imajı bilinçli bir şekilde kişinin kendi bedeni hakkında o bedenin kendisine ait olduğuna dair tüm bilgileridir. Yani yönelimselliği ile kurduğu bir sistemdir. Beden şeması ise “Bir bedene sahip olduğumuzu nereden biliyoruz?” sorusuna cevap veren

katmandır. Bu kez bilinçsiz bir sistemdir söz konusu olan. Bu sistem otomatik davranışlara dayanarak ve bedenin farklı bölümlerinden gelen bilgileri bilinçsiz bir şekilde organize ederek ortaya çıkar. Beden şeması beden imajına kıyasla bilinçsiz fakat çok daha bütünlüklüdür. Beden şeması bedenin hem hareketini hem de duruşunu yöneten bilinç öncesi bir sistemdir.

Bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi bilinç ve beden iç içe kavramlardır. Yapılan nörobilişsel çalışmalar da öznelliği, beni ve bilinci açıklarken bedenin önemini ortaya koymaktadır. Bundan sonraki çalışmaların beden ve zihin şeklinde dilimizde ifade bulan ikilemi ortadan kaldırmaya niyetli olduğunu söylemek mümkündür. Fakat bunu yaparken öznelüğün hâlâ gayr-ı maddi bir töz olarak varlığını sürdürüp sürdürülmesi de problemin daha uzun yıllar boyunca tartışılacağını gösteriyor.

■ Bilgi Çağından Kaygı Çağına Sağlık Hastalık ve Beden Algılarımızın Değişimi

Murat Beyazyüz, 26.04.2014

Değerlendiren: Merve Baykal

“Bedenin Anlamı ve Sınırları” başlıklı seminer dizisinin sonuncusu Murat Beyazyüzün “*Bilgi Çağından Kaygı Çağına Geçişte Sağlık, Hastalık ve Beden Algılarının Değişimi*” başlıklı sunumu gerçekleştirildi.

Beyazyüz, konuşmasının başında sosyal teori ve tıbbın, beden üzerinde nasıl bulunduğunu ve ne şekilde bir araya gelip işbirliği yaptığını anlattı. Tıbbın, bedenle çok fazla haşır neşir olması sonucu bedene artık bir nesne gözüyle bakmaya başladığını ve bu süreç içinde de bedenin sosyal yönünün göz ardı edildiğine dikkat çekti.

Sosyal bilimciler ile tıpçıların beden denildiğinde akıllarına gelen şeylerin farklı olmasından dolayı iki bilim dalından kişiler arasında bir dil sorunu meydana gelmiştir. Kadim zamanda tıpta beden, sosyal alandan izole edilerek inceleniyordu. Sosyal bir bi-

lim olan felsefede ise beden, ruh kavramının karşısına konularak değersizleştirilmiştir. Üstelik kadim anlayıştaki felsefede beden, ruhun hapisanesi olarak algılanmıştır. Günümüze gelindiğinde ise bu algılarda ufak da olsa birtakım değişimler gözlenmeye başlanmıştır. Beden ve kültür birbirinden bağımsız iki olgu olarak görülmemeye bilakis bedenin toplumla interaktif bir ilişkisi olduğu gündeme gelmeye başlamıştır. Örneğin Foucault’ya göre bedenler, sosyal disiplini sağlamanın odak noktasıdır. Çünkü bedende yapılan değişikliklere paralel olarak zihinde de birtakım değişiklikler meydana gelmektedir.

Bu evrilip değişme sürecinde, yalnızca tıptaki uzman kişilerin bakış açıları değil toplumdaki sıradan halkın da bu bilimlere bakışı değişmiştir. Örneğin tıbbın sorgulanamazlığı tabusu yıkılmış ve değiş-

mez tek gerçeklik olarak görülmemeye başlanmıştır. Aslında tıba karşı geliştirilen bu sorgulayıcı bakış, olumlu bir şey olabilecekken insanların hekimlere karşı olan güvensizliğini de beraberinde getirmesi kaygının artmasına yol açmıştır.

Günümüzde sağlık ve beden konusundaki birtakım manipülasyonlar insanları yanlış yönlendirmeye başlamıştır. Bu yönlendirmelerin en bariz örneğini reklamlarda gözlemleyebiliriz. Çünkü reklamlarda ki bilgi, pazarlamacı bir ahlakla sunulmaktadır. Mesela reklamlarda, her yerin mikroplarla dolu olduğu bilgisi verilirken bu mikropların hepsinin zararlı olmadığı yahut insan bedeninin sahip olduğu bağışıklık sisteminin çok güçlü olduğu söylenmez. Bu şekilde manipülasyona uğramış bilgiler de kaygının artmasına yol açmaktadır. Bu kaygı epidemisi (salgın hastalık) sayesinde insanlar olmasa da olur cinsinden ürünlere rağbet göstermeye başlamıştır.

Önceden rahatsızlığın giderilmesi için doktora gidilirken günümüzde tanı konulması için doktorlara gidilmeye başlanmıştır. Beyazyüz, doktorlara karşı olan beklentinin değişmesini, modern zamanda insanların karakterleri ile ön plana çıkmasından ziyade yalnızca bedenleriyle var olma çabasına bağlamıştır. Beyazyüz, konuşmasının devamında şunlardan bahsetmiştir. Artık hastalık gibi arızı durumlar dahi, bedenden ibaret olan insanları sınıflandırmaya sebep olmaktadır. İnsanlar soğuk alımışım demek

yerine faranjitim var demeye başlamıştır. Çünkü herkes soğuk alabilirken, o daha az kişinin söyleyebileceği faranjite yakalanmıştır. Hâlbuki faranjit ve soğuk algınlığı aynı hastalığın isimleridir.

Tanımlarla sınıflandırmaya gidilmesinde toplumun o tanımlara olan bakışı da çok önem arz etmektedir. Gözlük takmak entel ve çalışkan olmanın alameti olarak görüldüğünden kişi rahatlıkla gözlük takabilmektedir. Fakat aynı anlayış işitme cihazı için gösterilmediğinden kişinin işitme cihazını takması o kadar kolay değildir.

Erdemleri ile sosyal ortamda kendini var edemeyenler hastalık gibi arızı durumları dahi sınıflandırmaya sonucunu olarak bir övünme aracı yapmışlardır. Beyazyüz, konuşmasının konusu olan kaygı çağına geçişe sebep olan bir etkenin de Siber Tıp (kolay ulaşılabilen bilginin ortalıkta gezinmesi) olduğunu söyleyip şunları anlattı. Maalesef ki bu bilgi profesyonel bir bilgi olmasının yanı sıra birçok olumsuzluğu beraberinde getirmiştir. Tıpta, “hastalık yoktur hasta vardır” anlayışı hâkimken, Siber Tıpta bunun tam karşıtı olan “hasta yoktur hastalık vardır” anlayışı hâkimdir. Bilginin yanlış yorumlanması sonucu kaygının şiddetini artırıyor. Siber Tıp kişilere sürekli eksik olduğu yalanını aşılamaktadır. Bu durumda insanlarda her durumu medikalize etme eğilimine yol açmıştır. Medikalizeden kasıt her durumu hastalık olarak görme eğilimidir. Örneğin bazı kişilerin saç telleri incidir. Fakat insanlar sürekli kendini eksik hissettiğinden bunun da altında bir hastalık arama kaygısı ile doktorlara başvurmaktadır.

Sağlıklı olmak sosyal psikolojik ve fiziki olarak iyi olma haline denmektedir. Her durumu hastalık olarak görmenin sonucunda birtakım trajikomik şeyler de hayatımıza girmeye başlamıştır. Örneğin hiçbir bilimsel açıklaması olmayan anti-stres yataklardan anti bakteriyel halılara kadar hayatımıza, artan kaygıların doğurduğu ürünler girmiştir. Beyazyüz, katılımcılardan gelen soruları yanıtladıktan sonra sunumunu tamamladı.

Bilginin Nesnelliği Problemi

>> Seminerleri

Felsefe Çalışma Grubu tarafından düzenlenen “Bilginin Nesnelliği Problemi” seminerleri, alanında yetkin hocaları ve bu alanda soruları olan genç araştırmacıları biraraya getirdi. Nisan ve Mayıs aylarında 4 seminer şeklinde düzenlenen programda Tahsin Görgün ‘Bilgi Nedir?’, Kasım Küçükalp ‘Modern ve Postmodern Epistemoloji’, Ayhan Bıçak ‘Kadim Dönemde Bilgi Türleri’ ve Yücel Yüksel ‘Mantık Çeşitleri ve Puslu Mantık (Fuzzy Logic)’ başlıklı sunumlarını gerçekleştirdiler. Bilginin Nesnelliği Problemi seminerleri ile bilginin nesnelliği kavramı farklı tarihsel dönemler çerçevesinde ele alınarak kavramı üreten metodoloji ve bu metodolojinin ürettiği problemlere değinildi.

■ Bilgi Nedir?

Tahsin Görgün, 09.04.2014

Değerlendiren: Yasin Çakmak

Prof. Dr. Tahsin Görgün bilginin nesnelliği problemini, bilginin neliği üzerinden İcî'nin *El-Muvakıt* adlı eserinin ilgili bölümünü tezekkür ve müzakere ederek ufuk açıcı bir sunum gerçekleştirdi.

Platon'un, “Bilgi gerekçelendirilmiş inançtır.” ve İslam mantık geleneğinin, “Bilgi, tasavvur ve tasdik-tir.” tanımlarının sadece insanın nesnelerle, nesne olarak kurduğu bir inanç ilişkisi olarak tanımlamak

olduğunu ve bunun, bilginin en azından eksik bir kavranışı ve eksik bir tanımlaması olduğunu belirten Görgün, bilginin, insani varoluşun bir boyutu olması noktasında konuyu ele alarak bilgiyi, varoluşsal bir bakış ile değerlendirdi.

Bilgi, insani varoluşun bir boyutudur. Varoluşun olgusal bir boyutu olduğu gibi (olan ile irtibat), beklentiler/umutlar ve talepler (olması gereken) ile

irtibatlı bir boyutu da vardır. Aynı şekilde geçmişle irtibatlı olan boyut da, mevcudun geçmişi olarak, buna dâhildir. İnsanın muhtelif boyutlarıyla kurduğu irtibat kadar, mevcudu şekillendirme gücü de, bir farkındalık olarak temayüz etmektedir. Temayüz edeni temyiz, taayyün edeni tayin, tulu' edeni mütalaa, bilme olarak gerçekleşirken, temyiz, tayin ve mütalaa ile ortaya çıkan ikinci “varlığa” bilgi diyoruz.

Temyiz edileni temyiz edenin bir eylemi, mesele bir inancı olarak görmek temyiz edileni inancın fonksiyonu hale getirmektedir. Bu bağlamda pozitif bilimler, insanın algı yapısına bağlı olarak inşa ettiği nesnelerin arasındaki ilişkileri ortaya koyan bilimlerdir. Yani Schopenhauer’ın belirttiği gibi tasavvur edilen bir dünya ortaya çıkmaktadır. Descartes’tan gelip Kant’ta tayin edici olan yaklaşım bu yaklaşımdır. Temyiz edenin ve temyiz edilenin karşılıklı olarak birbirini belirlediği yorumunun da çıkarılabileceği yukarıdaki iki tanımın (Platon ve İslam mantıkçılarının tanımları) bu açıdan peşinden gidilirse Kant’ın bir adım ötesi olan her şeyi sonsuz bir süreç olarak gören ve tarihselcilik açığa çıkar ve Hegel bunu yapmaktadır.

Bilginin belirli bir varoluş tarzının tahakkümü için objektifliğine yapılan eleştiriler ya da gerçekliğe asla ulaşamayacağımız ve ona en fazla yaklaşabi-

leceğimiz şeklinde eleştiriler vuku bulsa da bilgi günümüzde bilimsel bilgi olarak kurumlar aracılığıyla üretilmektedir. Bu üretim formelleşmeye yani bilimsel olana indirgenmiştir. Bu açıdan bilgiye yaklaşılacak çağımızda, bir süre sonra alışkanlık haline gelerek örf ve adetlerin oluşmasına neden olan temyiz formelleştirilerek bir üst dilde ifade edilmesi sosyal bilimlere oluşturur. Böylece sosyal bilim adı altında nesnel ve objektif bilgi oluşur. Bu bilginin nesnelliği gereği toplumdan topluma kolayca aktarılabilirliği düşünülür. Oysa durum hiç de öyle değildir. Bir toplumun hayat tecrübesinin formelleştirilmesi sonucu oluşan hayat tecrübesi farklı bir hayat tecrübesine sahip başka bir topluma uygulanmasında birçok arıza durum ortaya çıkar. Batılılaşma ve modernleşme ilgili durumun en açık örnekleridir. Artık başka toplumların formelleştirdiği hayat tecrübelerinin sonucu olan bilgi ile yaşayamayız ama bu bizim kendi hayatımızı üst bir dile aktararak geliştirmemeyi yani onu ifade etmemizi engellemez. Bunu başardığımız zaman diğer toplumların ortaya çıkardığı formları tercüme etme ve onlarla irtibat kurma imkânını o vakit elde ederiz.

Bilimsel bilginin ilgili üretim tarzı ve tahakkümüne karşın, bilgiyi varoluşsal boyut açısından ikinci varlık olarak ele alacak olursak bilgi, insani varoluşun bir vasfı/sıfatı olarak onun varoluşunu daha farklı bir şekilde, “bilerek” sürdürmesine imkân sağlar. Varoluşu bilerek sürdürme, bilgiyi bir sıfat haline getirirken bilerek sürdürme bir “beceri” haline geldiğinde “bilmek” ile “olmak” özdeşleşmektedir. Bu özdeşleşmeyi sağlayan meleke sahibi insanlarda bilme ve olma aynı şeydir.

Sonuç olarak Görgüne göre birçok açıdan ele alınabilecek olan bilgi nedir sorusunu biz, hayatı, tecrübeyi ve bilimi birbiriyle irtibatlı olarak düşünerek ele almalıyız ve düşünmeliyiz.

■ Modern Ve Postmodern Epistemoloji

Kasım Küçükcalp, 15.04.2014

Değerlendiren: Abuzer Gündüz

Kasım Küçükcalp, modern ve postmodern epistemolojiyi, temsil fikri özelinde ele aldığı seminerine, klasik ve modern düşünce arasındaki farklılığın “hakikat” kavramı bağlamında olduğuna işaret ederek başladı. Küçükcalp’e göre Modern epistemolojide hakikat, teorileştirilebilen veya kendisine ulaşılabilen bir idea iken -bunu deneyimlerle veya doğa yasalarıyla yapabileceğini iddia eder- klasik düşüncede bu insana bahşedilen bir şeydi.

Modern düşüncenin en belirgin özelliğinin subjectivite olduğundan bahseden Küçükcalp’e göre Descartes’ in, modern düşüncenin kurucusu olarak tanımlanmasının nedeni, suje’yi ön plana çıkarmasıdır. Yani hakikat’i insan merkezli tanımlamasıdır. Modern düşünce, özneyi hakikatin merkezine alarak, onu hakikatin bir parçası yapmıştır. Bu özne, hakikatin yegâne kaynağıdır. Yine Küçükcalp’e göre hümanizm, özneye merkezi ve ayrıcalıklı bir yer atfederek kurulduğundan, modern zamanlarda “tözün” yerini “insan” almıştır.

Klasik felsefede teolojik bir evren anlayışı varken (yani aşağıdan yukarıya, yetkinliğe doğru giden bir evren tasavvuru varken) Kopernik’le birlikte bu evren tasavvuru sarsılmıştır. Kopernik’in anlaşılması için Newton’un kütle ve yerçekimi kavramlarına ihtiyaç vardı ve böylelikle evrenin matematikleştirilmesi sağlanabilecekti. Buradan mekanik dünya görüşünün inşa edildiğinden bahseden Küçükcalp, bu durumu, “Tanrı’nın evrenden kovuluşu” olarak tanımladı. Modern düşüncedeki krizin tam da bu noktada, temsil fikrinden çıktığından bahseden Küçükcalp’e göre modern düşüncenin ürettiği bilgi ile hakikat’in bilgisi arasında bir denklik iddiasında bulunması, onu bu krizle karşılaştırmıştır.

Descartes’e ilk yapılan eleştirilerin Alman romantiklerinden geldiğine işaret eden Küçükcalp, Alman romantiklerinin tahayyülü aklın önüne geçirdiklerine

vurgu yaptı. Yine Küçükcalp’e göre modern düşünce, evrensellik gayesiyle daha az gerçekliğe talip olmuştur. Bu düşünceye göre insan akli, eğer kendisine başvurulursa insana, nesnel bilgiyi verebilecekti.

Bu düşüncelere birçok itiraz gelmiştir. Örneğin Wittgenstein’ a göre mantıkçı pozitivizm, salt olgusal, mantıksal bir zemin üzerine sabit bir anlam dünyası kuramaz. Çünkü ona göre, dilimiz bir şehre benzer, geniş ve dar sokakları, eski ve yeni evleri vardır. Böylelikle, sanatın dili, bilimin dili, mitolojinin dili biri ötekinden üstün olmayan birer dil biçimleridir.

Buradan postmodern düşünceye giriş yapan Küçükcalp, bu düşüncede mutlak ve aşkın bir yöntemin olmadığına işaret eder. Ayrıca Derrida’ya değinen Küçükcalp, Derrida’nın, modern düşünceyi tanımlarken, onu logos merkezli bir felsefe olarak kendini gerçekleştirdiği fakat buna karşın anlamın hiçbir zaman sabit kalamayacağına ve nesnel bir anlamın olamayacağına değindiğinden bahsetti.

Son olarak Küçükcalp’e göre postmodern düşüncenin merkezinde, epistemolojiye olan güvensizlik yatar. Fakat ona yapılan en önemli eleştirinin, yıktığının yerine yeni bir şey koyamadığı noktasına geldiğine işaret eder.

■ Kadim Dönemde Bilgi Türleri

Ayhan Bıçak, 24.04.2014

Değerlendiren: Gökhan Şener

Prof. Dr. Ayhan Bıçak, “Kadim Dönemde Bilgi” başlıklı bir semineri ile “Bilginin Nesnelliği Problemi Semineri”nin bu haftaki konuğuydu. Bıçak, seminerinde kadim dönemdeki bilgi anlayışını felsefi bilgi ile karşılaştırmalı bir şekilde ele aldı.

“İnsanın ne olduğu” sorusu ile seminere başlayan Bıçak, insanın düşünen canlı olduğunu söyledi. Düşünmek akılla vücut bulmakta, akıl da bilgi ile temsil edilmektedir. Bıçak’a göre, akıl, bilgi insan olma durumunun gerçekleştirdiği şeydir. Peki, akıl kendisini ne ile temsil ediyor? Bıçak için bu sorunun cevabı, düşünme sonucunda elde edilen bilgidir. Kavramsal olarak Bıçak insanın düşünmesini, bilgi üretmesini “kendilik bilinci” olarak isimlendirmektedir. Buna göre kendilik bilinci, insan olmanın ne olduğunu açıklayan bilgidir. Başka bir deyişle insanın köken bilgisini, gaye bilgisini bilmesidir. İnsana ilişkin bu yorumlara baktığımızda insan, biyolojik olarak diğer canlılardan ayrılmaz. İnsan ile diğer canlılar arasındaki ayrımı “kendilik bilinci” bilgisi sağlar.

Bıçak kendilik bilinci bilgisinin yanında ayrıca pra-

tik bilgi olduğunu da söyledi. İki bilgi arasında bir karşıtlık ya da öncelik ilişkisi kurmayan Bıçak, pratik bilginin daha sonra bilimsel bilgiye dönüştüğünü ifade etti. Bilimsel bilgiyi denetlenebilirlik olarak açıklayan Bıçak, pratik bilginin de denetlenebilir olduğunu söyledi. Buna göre pratik bilgi ve bilimsel bilgi özü itibarıyla denetlenebilirlik olarak aynıdır. Bu noktada kadim dönemdeki pratik bilgi ile bilimsel bilgi denetlenebilirlik olarak aynı iken, yöntem olarak farklılık arz etmektedir. “İnsan kendisini tanımlarken, kendi bilgisini nereden alıyor?” sorusu üzerinden Bıçak, kadim dönem bilgi anlayışını tasnif etmiştir. Kızılderililer, Eskimolar gibi milletlerin evren tasavvuru anlayışlarına değindi.

Bıçak, kendilik bilincini açıklamanın iki tarzı olduğunu belirtmiştir; bilgelik ve felsefi açıklamalar. Bu iki bilgi anlayışı ortak kökenden gelmekle beraber konuyu işleme bakımından ayırdılar. Bıçak’ın açıklamalarına göre bilgelikte, hakikat insana bildirilmiştir. İnançlarımız, geleneklerimiz, örflerimiz hakikattir. Bilgelikteki bilginin doğruluğu inanca dayanır. Çünkü bilgeliklerdeki en önemli temellendirme hakikatin verilmiş olduğudur. Buna göre hakikat ilk ataya, ilk insana ya da dinlerde olduğu gibi peygambere, elçiye bildirilmiştir. İnsanlar da hakikatin bildirildiği kişiye (ilk ataya, peygambere vs.) ne kadar bağlı kalırsa hakikate sadakat göstermiş olur. Bıçak’ın belirttikleri etrafında bilgelikte görev, hakikati anlamak ve ona göre yaşamaktır.

Bıçak, daha sonra bilgeliklerdeki bilginin temelini ahlakın oluşturduğunu belirtmiştir. Ahlakı da Bıçak, içselleştirilmesi zarar vermemek, sorumluluğunu yüklenmek ve iyilik yapmak şeklinde açıklamıştır. Ahlak üzerine yapılan bu tanımlara baktığımızda ahlakın toplumu bir arada tutan bir şey olduğunu

görmekteyiz. Kendilerine bildirilen hakikat etrafında kurulan ahlaka sadık kalındığı sürece toplum iyi bir şekilde varlığını idame ettirecektir.

Bıçak bilgeliğin kaybolmadığını, hala devam ettiğini belirtti ve felsefe üretmemiş medeniyetlerin genelinde bilgelik geçerli olduğunu, aynı zamanda felsefe üreten medeniyetlerde de bilgeliğin etkisini sürdürdüğünü söylemiştir.

Son olarak felsefi bilgiye değinen Ayhan Bıçak, bilgelik ile felsefe arasındaki farkları açıkladı. Buna göre bilgelikte evren manevi bir yapıya sahip, organik bir bütündür. Bu anlayış modern döneme kadar geçerlidir. Bilgelikteki bilgilerin doğruluğu ne kadar var? Bilgeliklerin iddiası hakikate sa-

hip olduğudur. Bu açıdan sahip olunan hakikate inanç doğruluğu sağlar. Ancak felsefede bu durum sorun haline getirilmektedir. Bıçak, bu noktada “hangi bilgiler daha değerlidir?” sorusu etrafında felsefi bilgiyi açıkladı. Felsefi anlayışta şuana kadar öğretilen her şey eksik, hatalı ya da yanlış olduğu anlaşıyor olduğunu söyleyen Bıçak, felsefi bilginin temelini şüphe etmek olduğunu belirtti. Bu çerçevede felsefeye baktığımızda kendisine kadar gelen bilgi karmaşasından, aklıyla bir düşünme biçimi olduğunu görürüz felsefenin. Hakikat felsefede aklın bir ürünü haline gelmiştir. Bıçak’a göre felsefenin bu niteliği insanın evrenin yasalarını keşfederek bilmesine yol açmıştır. Felsefenin bu çabası daha sonra ortaya çıkacak bilimlerin temeli olarak kabul edilebilir.

■ Mantık Çeşitleri ve Puslu Mantık (Fuzzy Logic)

Yücel Yüksel, 02.05.2014

Değerlendiren: Semih Söğüt

“Bilginin Nesnelliği Problemi” seminerlerinin sonuncusu Doç. Dr. Yücel Yüksel’in “**Mantık Çeşitleri ve Puslu Mantık(Fuzzy Logic)**” başlıklı sunumuyla gerçekleşti. İstanbul Üniversitesi Mantık Araştırmaları Merkezinde mantıkla ilgili çalışmalarını yürüten Yüksel, mantık çeşitleri ve bunları tasnif yolları hakkında açıklama yaparak sözlerine başladı. Mantığı formel-informel, önermeler mantığı-nicel mantık, iki değerli mantık-çok değerli mantık vb. şekillerde sınıflandırabileceğimizi belirten Yüksel, bu seminerde anlatacağı “*Puslu Mantık*”ın ortaya çıkışında çok değerli mantık düşüncesinin etkili olduğunu söyledi.

Aristoteles’in derslerinin Organon’la düşünce dünyamıza girip yüzlerce yıl mantıkla ilgili düşüncelerimizi şekillendirdiğini söyleyen Yüksel, özdeşlik ilkesi, üçüncü halin imkansızlığı ve çelişmezlik ilkelerine duyulan inancın bu mantık sisteminin sorulanmamasına yol açtığını düşündüğünü belirtti. Bizim medeniyetimizde Farabi ve İbn-i Sina gibi

düşünürlerin ortaya orijinal fikirler sunduğunun altını çizen Yüksel, Mantık alanında önemli bir gelenğimiz olduğunu bununla beraber geleceğimizi düşünmemiz gerektiğini dile getirdi.

Mantık alanındaki tartışmaların matematikçilerin bu alana girmesiyle yoğunlaştığını belirten Yüksel, matematiksel altyapının Yunan mantığının temelini

oluşturduğunu bu yüzden matematiğin temellerine ilişkin sorunların tartışmaların gelişmesini tetiklediğini ifade etti. Frege'nin, matematiğin temellerinin mantık olduğunu göstermeğe çalışmasına rağmen Öklid'in 5. Postulatı'nın farklı yorumlarıyla ortaya çıkan farklı geometrilerin mantık alanındaki krizi pekiştirdiğini söyledi.

Bu krizden önce hâkim olan anlayışın Aristo mantığının gösterdiği üzere bir önermenin ya doğru ya yanlış olacağı olduğunu fakat daha sonra bazı mantıkçıların reddettiği bazılarının ise mantığa dahil etmeye çalıştığı “*üzerine bir şey söylenemeyen önermeler*”in ortaya çıktığını dile getirdi. Çok değerli mantık çalışmalarının bu noktada aslında bir sistem analisti mühendis olan **Lütfi Askerzade**'nin 1965 yılında yayınladığı “*Puslu Kümeler*” makalesiyle geliştiğini anlatan Yüksel bu makalenin başlangıçta çok yergi görmesine rağmen günümüzde muhtemelen Askerzade'nin bile tahmin edemeyeceği ölçüde etkili olduğunun altını çizdi.

Sosyal bilimlerin, pozitif bilimlere öykünerek matematiksel temele yönelmeleri yüzünden kendi temellerini kuramadıklarını ifade eden Yüksel “Ben dünyayı puslu görmüyorum. Bana göre dünya puslu ve biz, bize dayatılan bilim anlayışına rağmen dünyayı böyle olduğu gibi görebiliriz.” dedi.

Modern bilimin esasının iki temelli mantık olduğunu söyleyen Yüksel bu noktada mantığın doğru ve yanlışın, ana ilişki hayatın ise akıp giden bir süreç

olmasıyla ilgili bir problemin ortaya çıktığını belirtti. Puslu mantıkta da doğru ve yanlış önermeler bulunmasına rağmen bunlarla beraber puslu önermelerin de olduğunu ve esasında puslu önermelerin daha önemli bir yer işgal ettiğini ifade etti.

Puslu Mantığın temelinin puslu kümeler olduğunu göstererek iki değerli mantığın çelişmezlik ilkesine göre bir şeyin hem A hem A değil olamamasının bilimin istisnaları görememesine yol açtığını puslu mantıkta ise bu istisnaların derecelendirme yapılarak hem A hem A Değil olabileceğini belirtti. Russell'ın “*belirsizlik*” dediğimiz şeyin şey'e değil, dile dayandığını belirttiğini dile getiren Yüksel, puslu mantığın bir diğer kavramı olan şüpheliliğin olasılıkla karıştırıldığının altını çizdi. Bulanık mantığın Kuhn'un paradigma kavramında olduğu gibi ciddi bir dönüşüme neden olacağına esas olarak felsefenin dışarıda tutulmuş üvey evlatlarının ne kadar önemli olduğunun anlaşıldığına inandığını söyleyen Yüksel, sözlerini şöyle noktaladı:

“İnanmasam söyleyemem, çünkü akademik ahlak bunu gerektirir. Puslu mantık bize niye yakın? Çünkü biz kolay kolay ötekileştiremiyoruz. Batı bunu çok güzel yapıyor çünkü bu düşünüş tarzından kaynaklanıyor. Oysa Doğu mistisizminde iyinin içinde kötü, kötünün içinde iyi vardır. Bizde de tasavvufta insanı insan olarak almak esastır. Bu mantığın mucidi Askerzade'de bu toprakların insanı olması hasebiyle bunları söyleyebilmiştir.”

Muhalefet seminerleri

İhtisas Çalışmaları Siyaset Çalışma Grubu “Muhalefet” başlıklı bir dizi seminer gerçekleştirdi. Türkiye’de son zamanlarda sıkça konuşulan ancak üzerinde derinlemesine tartışılmayan “Muhalefet” farklı boyutları ile ele alındı. Seminerler kapsamında Besim F. Dellaloğlu ‘*Kavramsal Anlamda Muhalefet*’, Beşir Er-yarsoy ‘*İslam’da Siyasal Muhalefet*’, Ahmet Demirel ‘*Tek Parti Döneminde Muhalefet*’ ve Zeynep Özarslan ‘*Kitle İletişim Aracı ve Sanat Olarak Sinemanın Toplumsal Muhalefet Açısından İşlevi ve Muhalif Sinema*’ başlıklı konuşmalarını gerçekleştirdiler. Muhalefet nedir? İslam’a göre Muhalefet nasıl olmalıdır bunun örnekleri nelerdir ve İslam’da muhalefetin tarihi seyri nasıl olmuştur? Türkiye’de Muhalefet cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar nasıl var olmuştur, nasıl bir yol izlemiştir? Muhalefet sanata özellikle de sinemaya nasıl yansımıştır? Gerçekleştirilen seminer kapsamında yanıt aranan sorular arasındaydı.

■ Kavramsal Anlamda Muhalefet

Besim F. Dellaloğlu, 03.05.2014

Değerlendiren: Eyüp Sami Yavaş

İLEM Siyaset Çalışma Grubu’nun düzenlemiş olduğu Muhalefet Seminerleri dizisinin ilki Besim Dellaloğlu’nun “*Kavramsal Anlamda Muhalefet*” başlıklı konuşmasıyla başladı. Ana hatlarıyla muhalefetin doğuşu, gelişimi, muhalefet odakları ve bugünkü durumuna değinen Besim Dellaloğlu hali hazırdaki mevcut sisteme yönelik eleştirilerde bulundu.

Kadınların nüfusu erkeklerden daha fazla olmasına karşın niçin bu denli cılız bir şekilde mecliste temsil edilmektedir? Yine seçmen kadınların 3’te 2’sinin başörtülü olması ve meclise başörtülü vekillerin henüz girebilmeleri, mecliste işçilerin

nispetince işçilerin, işsizlerin nispetince işsizlerin, Kürtlerin, Alevilerin ve sair unsurların bulunması gerektiğini, tersi durumun ise iktidarın o kısımdaki muhalefet odaklarını görmemesi demek olduğunu belirtti. Bu durumdan da yola çıkılacağı üzere muhalefet algısı ve odakları değişmektedir. İktidara nispeten muhalefet daha önemlidir çünkü iktidar kavramı Adem ve Havva’dan itibaren var olan bir durumdur.

Kavramsal Anlamda Muhalefeti açıklarken gündelik yaşamdan örneklemeler üzerinden sunumunu gerçekleştiren Dellaloğlu’na göre muhalefet çok

yenidir. A.B.D'de 60'lı, 70'li yıllarda zencilerin üniversiteye girememesi, otobüsün arkasında, lokantanın cam kenarı dışındaki yerlere oturması ileri demokrasinin eski olmadığını bize göstermektedir. 12 Eylül Anayasası'nın demokratik bir anayasa olmadığını ama öyle kabul etsek dahi bu anlaşmada, anayasanın kabulünden sonra dünyaya gelen insanların bir onayı olmadığından dolayı haliyle pek de meşru bulunmayacağını, o insanların atalarının oyları üzerinden bu kurallara uyma zorunluluğu olduğunu dile getiren Dellaloğlu devletin de içinde barındırdığı toplum ile bir sözleşmeden meydana geldiğini, sözleşmenin olduğu yerde sözleşmeyi feshetmenin de olabileceğini ama bunun dünyadaki karşılığının birkaç istisnaıyla savaş olduğunu da belirtti.

■ İslam'da Siyasal Muhalefet

Beşir Eryarsoy, 10.05.2014

Değerlendiren: M. İkbâl Durmuş

Muhalefet seminerlerinin kapsamında Beşir Eryarsoy, İslam tarihinde siyasal muhalefetin Hz. Muhammed'den günümüze kadar olan seyrini anlattı. Muhalefetin nasıl anlaşıldığı, kavramın zaman içerisinde geçirdiği değişim muhalefetin pratik boyutları öne çıkarılarak aktarıldı.

Kelime anlamı olarak muhalefetin içinde yaşadığı

Dellaloğlu'na göre iktidarların muhalefete bakışı tarihsel süreçte asimilasyon, entegrasyon ve tanınma şeklinde olmuştur. Buradan hareketle Dellaloğlu Türkiye örneğine değinerek, iktidarın, muhalefeti bir tanımlayış biçimi olarak kullanılan Kürt, Alevi, başörtüsü sorunları ortadan kalkmış, çünkü devlet, bahsi geçen anlaşmaya uygun olarak bu tanımlamadan vazgeçmiş ve daha bütüncül bir devlet olma yolunda adımlar attığını ifade etti. Son olarak hoca, 30 yıl önce Türkiye'deki muhalefet odaklarının çevreden merkeze gelmiş bulunduklarını, Kemalist partinin yönetimi bittikten sonra devlet ve muhalefetin barıştığını da sözlerine ekledi.

Demokrasinin de kendi içerisinde gayet çıkmazlar taşıdığına da değinen Dellaloğlu, şöyle bir örnek verdi. Eğer bir muhalefet partisi demokratik yollarla iktidara geldiğinde demokrasiyi askıya alacağını söylese nasıl bir tutum izlenmelidir? Almanya'da olduğu gibi Nazi ve türevi partilerin yasaklanması o toplumda yaşayan ve bu görüşü benimseyen vatandaşların ülke yönetiminde temsil edilememesi manasına gelmez mi? Diğer türlü demokratlar, demokrasinin askıya alınacağını bildiği halde bu karara boyun eğecekler midir?

Bir müddet daha katılımcıların sorularıyla devam eden program nihayete erdi, böylelikle muhalefet seminerlerinin ilki katılımlı ve ilgili bir şekilde son bulmuş oldu.

gımız zaman dilimi içerisinde anlaşılmasının daha kolay olduğu belirtildi. Muhalefetin kelime anlamı itibarıyla de her şeyiyle karşı koymaya, vakayla örtüşmenin göz ardı edildiği, insanların kendileriyle çelişebildiği bir aykırı olma durumuna tekabül ettiğinden bahsedildi. İşte bu anlamıyla İslam'da siyasal muhalefet olgusunun olmadığından bahisle tarihsel seyre geçildi.

Bu anlamda peygamber toplumunda ihtilaf göz ardı edilen değil, çözüme kavuşturulması gereken bir durumdur. Medine döneminde ihtilaf Mekke dönemindeki gibi dinlerin çatışması olarak değil, beraber yaşam pratiğinin kurulmaya çalışıldığı bir dönemdir. Bu anlamda Medine vesikası inançları, değerleri farklı toplumların bir tür mutabakatıdır.

Raşit halifeler döneminde ise Hz. Ebubekir'den başlamak üzere muhalefetin daha da ciddiyet kazandığını görürüz. Hz. Ebubekir'in halife seçilmesinden sonra muhacirlerin ensara olan muhalefetine, mürtetlerden yakın sahabilere kadar pek çok muhalefet unsuru görürüz. Bu olaylarda ortak olarak görülebilen, karşı tarafın dikkate alınıp anlaşılmasına çalışılması, delillerin iş görmesi ve böylece bir yere varılabilmesidir. Hz. Ömer döneminde de Sevad arazisi gibi ganimetin nasıl tasarruf edileceği gibi ciddi ihtilaflar yaşanmıştır. Hz. Osman dönemi sükûnun devam ettiği bir dönemden sonra şiddetli, kronikleşen bir muhalefetin yer edindiği bir döneme doğru evrilmiştir. Hz. Ali'nin halifeliğiyle beraber günümüze kadar gelecek olan siyasal muhalefet biçimleri ortaya çıkmıştır.

İslam'da, günümüzde görünen şekliyle kronikleşen muhalefetin yer almamasının sigortasından bahsedildi. Bunun boyun eğmek zorunda olunan Kuran ve sünnet olduğu ifade edildi. Kuran ve sünnetin kurumsallaşması ve belli bir hukuk formu kazanması muhalefetin kronikleşmesini engellediği belirtildi. Bunun yerine ihtilaf da olsa Müslümanların işlerinin şura yoluyla halledildiği, istişare mekanizmasının muhalefeti barındırdığı ama sürekli hale getirmediği eklendi.

Emeviler döneminde ise temelde Hz. Ali'den gelen mücadelenin devam ettiğini görüyoruz. Hz. Hasan şart dahilinde halifelikten feragat eder. Yezid'in halifeliği, Hz. Hüseyin'in muhalefeti gibi çatlağı derinleştiren olaylarla devam eder. Abbasiler dönemine geçtiğimizde kurumsallaşmanın yetkinleşmesiyle beraber hilafetin saltanata evrilmesine şahitlik ederiz. Böylece muhalefette, şura kültürü daha geri plana düşer.

Eryarsoy, muhalefet bağlamında İslam tarihi içerisinde siyasal alana dair nasihatlerin, ilkelerin, fıkıhın yer aldığı yazılı kültüre de değindi. El-Ahkamu's-Sultaniyye, Kitabu'l Harac, farklı Siyasetnameler, Nasihatu'l Mülük, şer-i fıkhi siyasete dair kitaplar, Koçi Bey Risalesi, Tunuslu Hayrettin Paşa Risalesi gibi ıslah amacı taşıyan kitaplarla karşılaşıyoruz.

Son dönemde ise İhvan-ı Müslimin, Cemaat-i İslami gibi geniş ölçekli İslami muhalefet hareketleri çıkmıştır. Bu hareketler bulundukları sistemlerin kendisine muhalif olan hareketlerdir. Sadece bulundukları yerel sistemlere karşı çıkmaz, evrensel bir söylem geliştirmeye, ulus-devlet mantığının ötesine geçmeye çalışırlar. Bu hareketler bu inançlarını taşıyacak şekilde kadrolar yetiştirmeye çalışırlar.

Türkiye'ye döndüğümüzde ise çok sistemli muhalefet hareketlerinden ziyade daha bireysel muhalefetlere şahit oluruz. Şeyh Sait'ten Mehmet Akif'e, Mustafa Sabri'den Said Nursi'ye kadar durumun bu şekilde geliştiği belirtildi. Bu isimlerin de geniş, kuşatıcı bir söylem geliştiremedikleri konuşuldu. Hâlbuki İslami muhalefetin İslami söylemin tüm boyutlarını kuşatan bir hal almasının gerekliliğinden, aksi takdirde bu muhalefetin çok uzun vadeli bir geleceğinin olmayacağından bahsedilerek seminer tamamlandı.

■ Tek Parti Döneminde Muhalefet

Ahmet Demirel, 24.05.2014

Değerlendiren: Ahmet Arda Şensoy

İLEM'in düzenlemiş olduğu Muhalefet seminerlerinin üçüncüsü Ahmet Demirel'in "Tek Parti Döneminde Muhalefet" adlı semineriyle gerçekleştirildi. Konuşmasına Türkiye'de muhalefetin nasıl algılandığını tanımlayarak başlayan Demirel, Türkiye'de muhalefetin doğası gereği kötü çağrışımları olan bir kavram olarak anlaşıldığını söyledi. 1926 yılında Cumhuriyet gazetesi başyazarı ve aynı zamanda milletvekili olan Yunus Nadi'nin "Bizde Muhalefet" adlı yazısını örnek gösteren Demirel, bu yazıda geçen: "Bizde vatan hainliğine dönüşmeyen bir muhalefet hareketi yoktur. Bu kişiler ya vatan haini oldukları için muhalefet yaparlar ya da muhalif oldukları için kaçınılmaz olarak zaman içinde vatan haini olurlar." sözlerinin muhalefete bakış açısını göstermesi bakımından önemli olduğunu vurguladı.

Tek parti döneminde farklı gruplar tarafından muhalefet yapıldığını söyleyen Demirel, eski İttihatçıların arasındaki bir grubun Mustafa Kemal'in liderliğine karşı çıkmasıyla bir muhalefet hareketinin oluştuğunu vurguladı. Bu grubun İzmir suikastı sonrasında görülen davayla idamlar ve hapis cezaları sonucu tasfiye edildiğini belirtti.

Bir başka muhalefet grubu olarak I. Meclisteki II. Grubun Türkiye'de benzersiz bir muhalefet tecrübesi olduğunu belirten Demirel, belirli bir liderle özdeşleşmeyen bu grubun Türkiye'deki diğer siyasi hareketlerin aksine fikri temelli bir muhalefet yaptığını savundu. Dönemin olağanüstü şartları altında hızlı karar alınmasını ve eğer her konu mecliste tartışılırsa geç kalınacağını savunan I. Grubun karşısında, tüm konuların mecliste tartışılması ve ortak bir karar alınması gerektiğini savunan II. Grubun bir fikir ayrılığı dolayısıyla ortaya çıktığını söyledi. Bu fikir ayrılığının 3 temel konuda kendisi gösterdiğini vurgulayan Demirel, bunların; bakanların seçimi, İstiklal Mahkemeleri ve Başkomutanlık yetkileri meselesi olduğunu söyledi. II. Grup, yaptığı güçlü muhalefet sonrası 1923 seçimlerinde tasfiye edilmiştir. Bu seçimlerde 287 milletvekilinin 285'i I. Gruptan seçilmiş ve muhalefetsiz bir meclis kurulmuştur.

Ancak bu durumun Lozan görüşmelerinde çıkan fikir ayrılıklarıyla bittiğini savunan Demirel, Musul'un Lozan görüşmelerinde masa başında kaybedilmesi korkusuyla milli mücadelenin önde gelen isimlerinin muhalefet yapmaya başladığını söyledi. Daha sonra bu muhalefetin Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası çatısı altında birleştiğini söyleyen Demirel, bu partinin hükümetin Takrir-i Sükûn kanunuyla sahip olduğu olağanüstü yetkilere karşı çıkmasının en temel fikir ayrılığı olduğunu belirtti. T.C.F'nın kapatılmasıyla bu güçlü muhalefet devrinin bittiğini savunan Demirel, böylece 1945'e kadar tek partili bir düzenin kurulduğunu söyledi. Demirel, son olarak katılımcıların sorularını cevaplayarak konuşmasını sonlandırdı.

■ Kitle İletişim Aracı ve Sanat Olarak Sinemanın Toplumsal Muhalefet Açısından İşlevi ve Muhalif Sinema

Zeynep Özarslan, 07.06.2014

Değerlendiren: Eyüp Al

Muhalefet dizi seminerlerinin sonuncusu Zeynep Özarslan'ın “Kitle İletişim Aracı ve Sanat Olarak Sinemanın Toplumsal Muhalefet Açısından İşlevi ve Muhalif Sinema” başlıklı sunumu ile gerçekleştirildi. Bu başlık altında, var olan toplumsal yapıların ötesinde daha insani bir toplum hayalini destekleyen muhalif sinemaların yarattığı etki, iktidar-toplum etkileşimi bağlamında ve toplumsal sorunların çözümünden gerçekliğin dönüştürülmesine varan bir yelpazede Muhalif Sinema ele alındı. Ancak sonu umutsuz biten filmler bu kategoriye dâhil edilmedi. Sonu umutsuz biten filmlere örnek olarak bazı distopyan filmlerin muhalif sinemaya dâhil edilemeyeceği belirtildi.

Sinema, hem bir sanat olarak hem de endüstri olması nedeniyle bir kitle iletişim aracı olarak, egemen ve muhalif ideolojiler açısından toplumların kültürel yaşamlarında önemli işlevlere sahiptir. İdeolojik yaklaşımlar ise muhalif öğeler barındıran filmleri “toplumsal gerçekçi filmler”, “politik filmler”, “propaganda filmleri”, “devrimci filmler” ya da “militan filmler” olarak adlandırmaktadır. Ancak muhalif öğeler barındıran filmlerin sınıflandırılmasında zaman zaman bu adlandırmalar yeterli olamamaktadır. Bu nedenle bu tarz filmlerin büyük kısmını kapsayan daha geniş bir kavrama gereksinim olduğu inancıyla “muhalif sinemalar” başlığı Özarslan tarafından uygun bulunmuş. Bu bağlamda sunumda “muhalif sinema” kavramı tanımlanmış ve “muhalif sinemalar” sınıflandırılmıştır. Arjantinli yönetmen Solanas'ın ortaya koyduğu 3.Sinema teorisi de bu anlayışın içerisine yerleştirilmiştir. Bir Hollywood filmi de rahatlıkla bu kategorinin içerisine dâhil olabilir.

Var olan toplumsal yapıların ötesinde daha insani bir toplum hayalini desteklemesi muhalif sinemaların en temel özelliklerindendir. Toplumsal sorunların çözülmesi ya da gerçeklerin dönüştürülmesi durumunda yaşanması muhtemel gerçekleri anlatmaktadır, kısacası toplumsal bilinçte farkındalık yaratmaya çalışmaktadır. Daha iyi bir toplum hayali ve eleştirel bakış/ tutum muhalif sinemayı var eden özlerdendir.

Sunumda en temelde iktidar ve muhalefet kavramları ele alındı. Burada Gramsci'nin ‘Hegemonya’ ve Althusser’in ‘devletin ideolojik aygıtları’ kavramsallaştırmalarından bahsedildi. Farklı iktidar biçimlerinin var olduğu gibi farklı muhalif olma biçimlerinin de varlığından bahsedildi. İktidarın var olduğu yerde bir muhalefette var olacaktır. Burada muhalif ideolojiyi oluşturan en temel saik unutturmama’dır. Sinema da bunun en bariz ve popüler bir biçimde gözüktüğü sahadır. Ana akım ve muhalif sinema toplumsal bilinci ve tarihi/anıları değiştirmeye/etkilemeye çalışmaktadır. Her iki sinemasal anla-

yış da kendince bir ideolojiye sahiptir. Bu noktada bazı gazete haberlerinden, fotoğraflardan ve sinema filmlerinden örnekler verildi.

İdeoloji eğer belgesel örnekleminde ele alınacak olursa şöyle bir örnek verilebilir: Belgesel'in içerisinde aslan'ın geyiği yemesinin insanların zihninde oluşturduğu yargı; güçlünün güçsüzü her zaman ve her yerde ezdiği ve bu durumun/anlayışın makulleştiği bir yapıdır. Bu bağlamda korku filmlerine dönülüp bakıldığında ilk Amerikan korku filmlerinde kötü olan aslında Komünist Rusya'dır. Korku filmle-
rindeki kötü canavar figürleri Rusya'yı imler. Daha spesifik bir örnek olarak Hitchcock'un 'Kargalar' filminde aslında kargalar düşmanın her an saldırıya

geçebileceğini ve büyük bir tehdit altında olduğunu Amerikan toplumuna alttan alta söyler. Diğer örnek ise gene Hitchcock'un bir filmi olan 'Sapık'tır. Bu filmde ise düşman içimizden biri olabilir söylemi vardır. Bir iç tehdit algısı ve en beklemediğimiz insanın da tehdit olabileceğine dair bir ipuç.

Son olarak Özarslan, Muhalif sinemanın kendi varlığını iyi olana yöneltmeye çalışan ve eleştirel tutumunu kaybetmeyip seyirciyi bilinçlendirmek gibi temel bir misyona sahip olduğunu açıkladı. Buradan hareketle muhalif sinema dünyanın her yerinde yapılabilecek ve anlamlandırılabilir bir sinema olmaktadır.

TETA Konuşmaları

İLEM İhtisas Programı kapsamında tarih bölümünde lisansüstü çalışmalar yapan ve yapmaya hazırlanan öğrencilere araştırma ve yazım aşamalarında kuram ve uygulama açısından yardımcı olmak amacıyla kurulan Teyfur Erdoğan Tarih Atölyesi, tarih ilmi ve öğretimi bağlamında çeşitli konuşmalara ev sahipliği yaptı. Gültekin Yıldız "Tarihçi ve Belge İlişkisi" Ahmet Şimşek "Tarih Nasıl Öğretilmeli?" seminerleri ile TETA Konuşmaları'nın konugu oldular.

■ Tarihçi ve Belge İlişkisi

Gültekin Yıldız, 08.05.2014

Değerlendiren: Mehmet Yıldırım

Arşivler, kütüphaneler, Üsküdar sahilinde herhangi bir bank veya herhangi bir çalışma ortamı tarihçinin mutfağı ise belgeler de bu mutfağın malzemesidir. Kitabeler, arkeolojik kalıntılar, mimari yapılar, yazılı belgeler... diyerek konuşmasına başladı Gültekin Yıldız. Bu girişten sonra Yıldız, Türkiye'de tarihçi, tarih eğitimi ve tarihçi ile belge arasındaki ilişkisi hakkında konuşmasına devam etti.

Türkiye'de tarih eğitiminde birçok üniversitede tarih metodolojisi veya tarih yazıcılığı hakkında derslerin olmamasının yanı sıra bu alanda açılan derslerde kaynak sıkıntısı söz konusudur. Zira bu alandaki kaynaklar daha çok çeviri olmakla beraber bu alanda Türkçe telif edilmiş ciddi bir literatür boşluğu söz konusudur.

Ancak esas problem yukarıda bahsedilen problem değil, tarihçiliğin 1930'lu yıllardan kalma mantıkla teknik bir iş olarak görülmesinin yanı sıra Almanya'da olduğu gibi manevi ilimlerin veya felse-

fenin bir parçası olarak görülmemesidir. Biz bilimin teknik boyutunu almışız diyen Yıldız, 1930'lu yıllarda yüksek öğretim kurumlarında gelen Alman bilim adamları arasında tarihçi bulunmadığını 'tarih' metoduna dair eserlerin daha çok Fransızcadan çevrildiğine bunun da pozitivist bilim anlayışına sahip olduğunu ifade etti. Buradan hareketle tarih bölümleri tam anlamıyla muhafazakâr bölümler olmuştur yorumunda bulunan Yıldız, bu bölümlerde felsefe, iktisat, sosyoloji, psikoloji, ilahiyat gibi bölümlerden bihaber olarak bütünüyle belge okuma ve yorumlama çabasının içerisine girildiği vurguladı. Yıldız'a göre Türkiye'de tarihçiliğe en faydalı çalışmaları tarih bölümü haricindeki bölümlerden olmuştur. Ancak tarihçinin elindeki malzeme birer gölgedir ışığın kendisi değildi. Tarihçinin belgeden edindiği bilgiler aslında bir yansımadır. Olayın aslı değildir.

Eğer harf inkılabı yapılmamış olsaydı şimdi tarihçiler işsiz kalırdı vurgusu bahsi geçen durumun temel

kaynağıdır. Türkiye’de tarihçiliğin teknik boyutta olması sadece formasyon eksiklikten ziyade belge-ciliğin daha güvenli olmasıdır. Belgeyi yalnızca çevirmemiz ise bizi filolog kılacaktır ve onun ötesine taşımayacaktır. Belgenin yorumlanması ise belli riskleri barındırır.

Yıldız’a göre aslında tarihçi ile belgesi arasında ki ilişkinin antropolojik onun daha da üstünde ontolojik bir anlamı vardır. Dilthey’in ifade ettiği Gadamer’de zirve bulan antropolojik anlam, tarih-

çinin belge ile olan ilişkisi insanın kendisini bulma arayışıdır. Bu anlamda tarihçi belgede enformasyon aramaz kendisini arar yani belge onun için bir aynadır. Bu ayna tarihçiyi şimdiki zamanın çukuruna düşmesini engeller.

Yıldız, yapmış olduğu okumalar sonucunda ontolojik düzeydeki tarihçiliği en güzel Elmalılı Hamdi Yazır’ın üç kitap metaforunun ifade ettiğini belirtti. Ontolojik düzeyde tarihçi ile kaynak arasındaki ilişki; bir kaynak olarak tarihçinin(insanın) kendisini okuması, kainat kitabını okuması ve bundan sonra da kutsal kitabı okumasıdır. Elmalılı, insan ile geçmiş arasında ki daireyi bu üçlü yapı ile arasında kuruyor. Böyle bir tarihçilikte bizim müşdidimiz tarih yöntemi kitaplarımızda iç tenkit dış tenkit değil, Şeyh Galip, Mevlana, Elmalılı, Babanzade olabilir. Tabi bu üst düzeyde bir tarihçiliktir.

Her belgenin bir retorik bir de pratik değerinin varlığına işaret eden Yıldız, belgeler hakikatin ne kadarını söyler sorusun Türkiye özelinde tarihçi ve belge ilişkisinin somut örnekleriyle açıklamalar getirerek sunumunu tamamladı.

■ Tarih Nasıl Öğretilme-meli?

Ahmet Şimşek, 27.05.2014

Değerlendiren: Zeynep Çavuşoğlu

Teyfur Erdoğan Tarih Atölyesi konuşmaları kapsamında İLEM’e konuk olan Sakarya Üniversitesi, Öğretim Görevlisi Ahmet Şimşek, “Tarih Nasıl Öğretilme-meli?” başlıklı konuşmasına, tarihin salt bir geçmişin bilgisiyle ilgilenme eğilimi değil aynı zamanda bir insan eylemi olduğunu, çünkü insan eliyle yazıldığını söyleyerek başladı. Şimşek’in ilk tartışması olan “Tarih iktidarın retoriğidir” de bu düşünce sonucu ortaya çıktı.

Böyle bir söylem, aslında her halükarda iktidarın elinde ya da iktidarla şekillenen bir tarih oluşacağı için tarih yazıcılığının kendisinin en başından prob-

lematik olduğunu iddia etmek anlamına geliyordu ki bunu bilerek tarihçilik yapmaya çalışmak bile aslında çok mühim bir başlangıç oluyor. Burada ilginç olan argüman ise iktidardan bağımsız ortaya çıkacak tarihin de iktidara karşı yazıldığı düşünülürse aslında “bağımsız” bir tarih olamayacağı fikriydi. Şimşek, bu noktada sadece günümüz tarih yazıcılığı olarak değil tarihsel metinleri yazan kişilerin de iktidardan bağımsız ol(a)mayarak metinlerini yazdığını ifade ederek, iktidarların “resmi tarih” hazırlatma girişimleri üzerine değindi. Bu durum akıllara 16.yy’ın ikinci yarısında Osmanlı, Safevi ve Babürlü devletlerinin yöneticilerinin ya da dev-

let adamlarının hamiliği sayesinde altın devirlerini yaşayan resimli tarih kitapları, kronikler gibi kaynakların iktidar söyleminin nasıl bir parçası olduğu ve meşruiyetin güçlü sembolleri olma amacıyla hazırlatıldıkları meselesini getirdi. Zaten kendisi de bu mesele ile ilgili Halil İnalcık'ın "Şair ve Patron" isimli temel kitabını tartışmaya katkı olarak örnek verdi. Şimşek'in bu hususta vardığı sonuç ise; tarih iktidardan bağımsız değildir, ne kavram olarak ne de çalışma alanı olarak.

Tarih yazımında ya da tarih anlayışımızdaki temel sorunların başında "idealleştirme eğilimleri" nin geldiği üzerinde örneklerle duran Şimşek, özellikle Türk tarih yazıcılığında bunun aşılması gereken bir sorun olduğundan bahsetti. Genellemelere kurban gitmesi, çıkarımların çok yüzeysel ve bağlamdan bağımsız yapılması gibi sorunlara değinirken bir taraftan da tarihin diğer akademik çalışma alanlarından farklı olarak gündelik hayatta, gündelik söylemin büyük bir parçası olup ve özellikle Türkiye gibi bir ülkede kimlik oluşturma üzerinde oldukça etkili olmasından bahsetti. Bu durum aslında bir yandan tarihin önemini arttırması bakımından önemliyen diğer bir yandan tarihi yanlış algılamak, idealleştirmek ya da kolay tüketmek gibi eğilimlere sebep olması hasebiyle sıkıntılı olduğu üzerinde durdu.

Bir başka husus ise tarihin, tarihi öğreten kişi ile de ilgili olması idi. Çünkü ideolojik söylem öğretenin tarih anlatısının içine girdiği zaman kaçınılmaz olarak farklı yerlerde farklı öğrenciler kendilerine tarih anlatan insanların ideolojileri üzerinden bir tarih algısı oluşturmak durumunda kalıyorlar. İdeoloji dışında bir başka sorun ise tarihin öğrencilere sunulma şekli olarak görülüyor. Yöntemdeki yanlışlık, onu ilginç, kafa kurcalayıcı, çekici birşey olmaktan çıkarıp katlanılmaz, gereksiz ve ezberlenecek birşeye dönüştürüyor. Bu mesele tarihi bağlamdan bağımsız sadece kronolojik anlamda tarih anlatısı ile öğrenen ve bir devamlılık kuramayan öğrenci için yersiz bir sürü bilgi ezberleme çilesi oluyor ve asıl zihni harekete geçirecek olan kurgusalılığı tamamen engelliyor.

Şimşek, tarih yazımı ya da yazıcılığı üzerine özellikle ülkemizde yapılan çalışmaların eksikliğinden bahsetmeden de geçemedi. Çünkü baktığımızda bu mesele aslında olayın özünü ve konuşma sonrasında sorulan birçok sorunun da cevabını oluşturuyor. Ülkemizde tarihin algılanma şekli ve tarihe atfedildiği düşünülen önemin çarpıklığı, tarihin öğretilme şeklinden ileri geliyor ki bu da devletin resmi tarih öğretme politikası bir yana, öğrencilere daha karşılaştırma yapabilecekleri, bakış açısı ve fikir olarak çeşitliliği sağlayabilecek bir tarihin öğretilmesi ülkedeki tarih yazıcılığının zaten halihazırda yeterince güçlü olmasından mütevellit pek de mümkün olamıyor.

Şimşek, soru-cevap kısmı ile toplamda birbuçuk saatlik bir süre içinde temel problemlerin mümkün olan hepsine kısa bir giriş şeklinde değindi ki bu mesele bağlamında ortada olan ve ortaya çıkabilecek akademik tartışmaların büyüklüğünü canlandırmaya yetecek bir süreydi. Konuşma sonunda her ne kadar herkes tarihin nasıl öğretilmemesi hakkında fikir sahibi olsa da, bu meselenin asıl tartışma zemininin daha akademik olması gerekliliği bir kez daha ortaya kondu. Çünkü hâlihazırda gündelik hayatın parçası olan konular üzerinden, yine kendi tecrübelerimizle konuşurken argümanlarımızı akademik bir söylemle doldurmayınca sonuç ya da çözüm yolunda söylediklerimiz bugünle ve kendimizle sınırlı kalıyor.

İLEM İleri Düzey Eğitimler

İlmi Etüdler Derneği, akademisyen ve lisansüstü çalışmalar yapan araştırmacıların düşünce dünyalarına katkı sunan eğitimlerin yanı sıra araştırma ve yazma sürecindeki teknik konulara katkı sunabilmek amacıyla 2013-2014 eğitim döneminden itibaren İleri Düzey Eğitimler sunmaya başlamıştır. Daha verimli akademik çalışmalar yapılmasına katkı sağlamak, özgün akademik üretim sorununu aşmaya yönelik kuşatıcı yaklaşımları teşvik etmek amacıyla bahar döneminde sekiz farklı başlık altında eğitim düzenleyerek Türkiye'deki lisansüstü çalışmaların niteliğinin artırılmasına katkı sağlamayı hedeflemiştir.

Eleştirel Okuma Eğitimi

Hakan Erdem – 11 Ocak 2014

11 Ocak 2014 tarihinde, Y. Hakan Erdem'in tarih bilgisi içeren eserlerden yola çıkarak elde ettiği çarpıcı incelemelerinden yararlanmak, metinlere bir münekkid edasıyla yaklaşarak eleştirel okuma alışkanlığı kazanmak ve tarih metinlerinde üretilen sorunları mercek altına almak amacıyla İLEM'de 2 saatlik "Eleştirel Okuma Yöntemleri" başlıklı eğitim düzenlenmiştir. Yoğun katılımın bulunduğu eğitimde Erdem'in tecrübelerinden ve Tarih-Lenk kitabından hareketle eleştirel okumanın nasıl mümkün olabileceği ve eleştirel okumada dikkat edilmesi gereken noktalara değinilmiştir.

Nicel Araştırma Yöntemleri

Mustafa Otrar – 08-23 Şubat 2014

08-09, 15-16 ve 22-23 Şubat 2014 tarihleri arasında Cumartesi ve Pazar günleri, Mustafa Otrar yürütücülüğünde Nicel Araştırma Yöntemleri Eğitimi düzenlenmiştir. Akademisyen ve lisansüstü öğrencilerin araştırma yöntem ve teknikleri ile ilgili bilgi birikimlerinin ve deneyimlerinin geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilen 30 saatlik eğitimde katılımcılara temel ve ileri seviye olmak üzere iki aşamalı eğitim imkanı sunulmuştur. 18 saatlik temel seviye ve 12 saatlik ileri seviye şeklinde gerçekleştirilen eğitim neticesinde katılımcılara "Katılım Sertifikası" takdim edilmiştir.

Temel Excel Eğitimi

Ümit Güneş – 08 Mart 2014

Teknolojik dönemde veri yoğunluğu sebebiyle bilgilerin sınıflandırılması, hesaplanması ve kıyaslanması konusunda sıkıntı yaşayan araştırmacıların üretim sürecini hızlandırmak ve kolaylaştırmak amacıyla “Temel Excel Eğitimi” düzenlenmiştir. Eğitim çerçevesinde Excel konusunda temel düzeyde bilgilendirme yanı sıra Excel’de tablo oluşturabilme, biçimlendirme, grafik oluşturma ve temel hesaplama işlemleri hakkında katılımcılara 8 Mart tarihinde 3 saatlik uygulamalı eğitim sunulmuştur.

Akademik Proje Geliştirme ve Yazma Eğitimi

Lütfi Sunar - Taha Eğri - İbrahim Taşdemir - 15-16 ve 22 Mart 2014

15-16 ve 23 Mart’ta “Akademik Proje Geliştirme ve Yazma Eğitimi” düzenlenerek ulusal proje çağrılarına yönelik proje yazma süreci, bu süreçte yer alan bilimsel yaklaşımlar, proje yönetimi, bütçeleme ve değerlendirme aşamasında göz önünde bulundurulması gereken hususlarla ilgili eğitimler verilmiştir. Lütfi Sunar ve Taha Eğri yürütücülüğünde 10 saat teorik eğitimde ihtiyaç ve sorun analizi, literatür taraması, yöntem ve risk analizleri, bütçeleme ve proje finansmanının yanı sıra İbrahim Taşdemir’le gerçekleştirilen 5 saat uygulamalı eğitimle akademik düzeyde bilimsel araştırma projesi hazırlama becerilerinin geliştirilmesi sağlanmıştır. Eğitim sonunda katılımcılara “Katılım Sertifikası” takdim edilmiştir.

Nitel Araştırma Yöntemleri Eğitimi

Elif Kuş Saillard – 12-13 ve 19-20 Nisan 2014

12-13 ve 19-20 Nisan tarihleri arasında gerçekleştirilen Nitel Araştırma Yöntemleri Eğitimi araştırmacıların kendi alanlarındaki çalışmalarını nitel araştırma paradigmalarına uygun olarak sürdürebilme; yazılı, işitsel, görsel dosyaları rahatça işleyebilme, şekillendirebilme ve yorumlayabilmeleri amacıyla düzenlenmiştir. Elif Kuş Saillard yürütücülüğünde gerçekleştirilen eğitimde sosyal bilimlerin birçok alanında yaygın bir şekilde kullanılmakta olan nitel araştırma yöntemleri hakkında katılımcılara teorik ve uygulamalı eğitim imkanı sunulmuştur. Eğitim sonunda katılımcılara “Katılım Sertifikası” takdim edilmiştir.

Akademik Veri Tabanı Eğitimi

Cenk Esiner – 12 Nisan 2014

Akademik çalışmalar yapan araştırmacılara, kaynaklara hızlı bir şekilde ulaşmalarını sağlamak, kaynakları daha etkin kullanabilmek ve bibliyografya çalışmalarını kolaylaştırmak amacıyla 12 Nisan 2014 tarihinde Cenk Esiner yürütücülüğünde “Akademik Veri Tabanları Eğitimi” düzenlenmiştir. “Bilgisayar ve interneti akademik çalışmalarımızda nasıl daha etkili şekilde kullanırız” sorusu etrafında şekillenen eğitimde, katılımcılara akademik amaçlı online veri tabanları başta olmak üzere, online kaynaklara rahatça erişim ve bu kaynakları etkili şekilde kullanabilme becerisi kazanmaları sağlanmıştır. Mendeley ve Zotero yazılımlarını kullanarak çalışmalarına ait kaynakçalarını düzenleyip, organize edebilme imkânının sunulduğu eğitimde, akademik veri programlarıyla tez ya da makale yazma süreçlerini önemli ölçüde hızlandırılması imkânı sağlanmıştır.

Etkili Sunum Teknikleri Eğitimi

Dilek Tokay -10 Mayıs 2014

Dilek Tokay yürütücülüğünde 10 Mayıs 2014 tarihinde gerçekleştirilen “Etkili Sunum Teknikleri Eğitimi” ile sunumların okuma, yazma, konuşma ve araştırma becerilerinin tümünü içererek, akademik ve profesyonel bir amaca yönelik, sözel veya sayısal, işitsel, görsel, bedensel ve düşünsel etkileşimin önemi üzerine odaklanılmıştır. Araştırma ve bulguların; net bir hedef, eylem planı, içerik, açık bir mantık çizgisi ve ikna gücü içerisinde sunmaya hazırlamanın yanı sıra belirli bir yer ve zamanda etkili bilgi paylaşımı yöntemlerine dair bilgi verilmiştir. Sunum teknikleri hakkında katılımcılara 3 saatlik teorik ve uygulamalı eğitim imkânı sunulmuştur.

Araştırma ve Yazma Yöntemleri Eğitimi

İlhan Süzgül – 24-25 Mayıs 2014

Araştırma ve Yazma Yöntemleri Eğitimi araştırmacılara akademik metin yazma ve araştırma yöntemlerinin kazandırılması amacıyla referans sistemlerine bağlı kalarak akademik yazı yazma sürecinde MLA yönteminin kullanımı, tez ve makale yazımı (konu tespit aşamaları, alıntılama teknikleri, içerik ve düzenleme öğeleri) gibi konuların yanı sıra değişik metin türlerini inceleme ve çözümleme çalışmalarıyla teorik ve uygulamalı 4 saatlik eğitim imkânı sunulmuştur.

III. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Sakarya'da Gerçekleştirildi

Türkiye'deki akademik çalışmaların disiplinlerarası bir ortamda paylaşılmasına imkân sağlayan Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi'nin (TLÇK) 3'üncüsü 15-18 Mayıs tarihlerinde Sakarya'da gerçekleştirildi. YÖK Başkanı Gökhan Çetinsaya kongrenin açılış konferansında konuştu.

Her alanda gelişen ve değişen Türkiye’de son yıllarda birçok yeni üniversitenin açılmasıyla birlikte, akademik dünya hızla büyümeye başlamış ve akademide üretim son yıllarda büyük bir artış göstermiştir. Büyümenin kalıcı, üretimin ise nitelikli olması akademi dünyasının en büyük hedefi haline gelmiştir. Bu problemi aşmaya çalışan nitelikli, özgün, kuşatıcı ve faydalı bir ilmi amaçlayan İlmi Etüdler Derneği (İLEM), bu hedefe ulaşmak gayesiyle çalışmaları arasına eklediği Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresini (TLÇK) bu yıl üçüncü kez düzenleyerek kalıcılığını ve bu hedefteki kararlılığını bir kez daha ortaya koydu.

Bu yıl üçüncüsü düzenlenen Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Sakarya Üniversitesinde gerçekleştirildi. İlmi Etüdler Derneği (İLEM) ve Sakarya Üniversitesinin iş birliği ile gerçekleştirilen ve TÜBİTAK ile Sardivan Fikir Sanat Akademisi’nin desteklediği kongrede, 11 farklı disiplinden toplam 122 tebliğ sunuldu. TLÇK’nin ilk günü Tertip Heye-

ti Başkanı Bünyamin Bezci, Serdivan Belediye Başkanı Yusuf Alemdar, İlmi Etüdler Derneği Başkanı Lütfi Sunar ve Sakarya Üniversitesi Rektörü Muzaffer Elmas’ın açılış konuşmalarıyla başladı.

Açılış ve selamlama konuşmalarının ardından kürsüye çıkan Yüksek Öğretim Kurulu Başkanı Gökhan Çetinsaya “Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası” başlıklı raporunun detaylarını paylaştı.

Çetinsaya, yükseköğretimin yeniden yapılandırılması çalışmalarına ışık tutması amacıyla hazırlanan raporda, yüksek öğretim sistemindeki yeniden yapılandırmanın kalkış noktası olması temennisinde bulunarak, bu yapılandırmayı sağlamak için sistemin iyi analiz edilmesi gerektiğini kaydetti.

Gelecek 10 yılda odaklanılması ve politika geliştirilmesi gereken 3 temel stratejik alan üzerinde durulduğunu anlatan Çetinsaya, raporunu “Nicel Büyümeden Nitelikli Büyümeye”, “Akademik İnsan Kaynağının

Geliştirilmesi” ve “Yükseköğretimde Uluslararasılaşma” başlıklarıyla hazırladığını ifade etti.

Akademisyenlerin Özlük Hakları

Türkiye’de her yıl 4 bin 500 doktora mezunu verildiğini, bu rakamın dünya genelinde çok geride olduğunu aktaran Çetinsaya, doktora eğitiminin niceliğinin ve niteliğinin artırılması için çalışmalar yapılması gerektiğini dile getirdi.

“Türkiye’de akademisyenlerin özlük hakları son derece dezavantajlı durumda” diyen Çetinsaya, “Türkiye’nin önümüzdeki 10 yılında yükseköğretim sistemimizin ileriye yönelik yürüyüşünü devam ettirmek, en nitelikli beyinleri ülkemize kazandırmak ve bu çarkı döndürmek istiyorsak, özlük hakları meselesine cevap bulmamız lazım” şeklinde konuştu.

“Yüksek lisans tezlerindeki kalite standartlarından taviz verilmemeli”

Üniversitelerde çeşitliliğe de önem verilmesi gerektiğine değinen Çetinsaya, sağlık bilimleri, beşeri ilimler ve mühendislik bilimleri arasında gerek lisansüstü, gerekse eğitim öğretim politikalarında çeşitliğin korunması gerektiğini söyledi.

30 yıl önce üniversitelerde lisansüstü çalışmaların çok farklı algılayışla yürütüldüğünü ifade eden Çetinsaya, “Tezler çok önemsenirdi ancak şu an lisansüstü tezlerin önemi giderek azalıyor. Her türlü anlayış değişiyor. Kalite standartlarından taviz verilmemesi gerekiyor” değerlendirmesinde bulundu.

Çetinsaya’nın ardından Nihat Erdoğan, Bekir Gür ve Yusuf Alpaydın Türkiye’de Lisansüstü Eğitimin Durumu ve Geleceği başlıklı panelde konuştular.

Panelde ilk sunumu gerçekleştiren Bekir Gür, Türkiye’de doktora seviyesinde öğrenci sayısının gitgide arttığına dikkat çekerek niceliksel büyümenin kalite açısından da önemine vurgu yaptı.

“Fakat öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısına bakıldığında zaman durum pek parlak değil” diye konuşan Gür, “Türkiye önümüzdeki yıllarda yükseköğretime kadro teşviki uygularsa 2020’li yıllara oldukça hazır bir şekilde varacaktır.” dedi.

Bekir Gür’den sonra söz alan Nihat Erdoğan, Türkiye’de sosyal bilimler öğrenci ve araştırma görevlilerinin doğa ve mühendislik alanlarından daha fazla olduğunu belirtti.

Erdoğan sunumunda, önümüzdeki dönemlerde akademik kurumlarda içsel motivasyonu sağlamaya yönelik çalışmalar yapılması gerektiğine de dikkat çekti. Erdoğan sunumunda ayrıca akademik dünyada talep ve arz arasındaki dengenin sağlanması gerekliliği üzerinde de durdu.

Lisansüstü mezun çıktıları ve ekonomiye katkıları konusunda konuşan Yusuf Alpaydın ise, Türkiye’de lisansüstü öğrenci sayısının artmasına rağmen mezun sayısının azaldığına dikkat çekti.

Sakarya Üniversitesi Rektörü Muzaffer Elmas’ın oturum başkanlığında gerçekleşen panelin sonunda Elmas panele dair değerlendirmelerde bulundu. “Artık bilgi-eğitim atmosferi değişiyor, bilgi aktarmak yerine bilgi-beceriye değerlendirebilmek öne çıkıyor.” şeklinde konuşan Elmas, bireysel çalışmaya yönelik teşvikin artırılması ve etik değerlerin yükseköğretimin en önemli öğelerinden biri olması gerektiğini belirtti.

Muzaffer Elmas’ın yapmış olduğu değerlendirmenin ardından soru cevap bölümünde geçildi ve panele katılan çeşitli alanlarda çalışmalar yürüten akademisyenler ile konu derinlemesine irdelendi.

Kongrenin ilk gününün sonunda YÖK Başkanı Gökhan Çetinsaya’nın 100 kadar akademisyenle bulunduğu bir forum düzenlendi ve burada Türkiye akademisi ve yükseköğretime dair çeşitli problem ve öneriler paylaşılarak fikir alışverişinde bulunuldu.

III. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi’nin ikinci ve üçüncü günlerinde ise 11 farklı disiplininde 32 oturum gerçekleştirildi. Oturumlarda Türkiye’nin çeşitli üniversitelerinden gelen yüksek lisans ve doktora öğrencileri tarafından 122 bildiri sunuldu. Kongre kapsamında ayrıca İLEM Eğitim Programı’nı tamamlayan lisans düzeyindeki katılımcıların sunumlarına ayrılan iki oturum gerçekleştirildi.

Kongrenin son günü olan 18 Mayıs’ta mimari ve doğal güzelliğin iç içe geçtiği Taraklı’ya yapılan geziyle lisansüstü öğrenciler ve akademisyenler bir yandan sosyal bağlarını kuvvetlendirirken, diğer yandan kültürel mirasımız içerisinde yeri olan Taraklı’yı tanıma imkanı elde etmiş oldular.

Araştırma Projeleri

SOSYAL BİLİMLERDE ELEŞTİREL YAKLAŞIMLAR ÇALIŞTAYLARI - I

AVRUPAMERKEZCİLİĞİN ÖTESİ

Yeni Bir Sosyal Bilim İçin Başlangıçlar

İlmi Etüdler Derneği (İLEM), Selçuk Üniversitesi iş birliği ve Konya Büyükşehir Belediyesi'nin desteğiyle, *Sosyal Bilimlerde Eleştirel Yaklaşımlar Çalıştayı*'nın birincisi "*Avrupamerkezciliğin Ötesi: Yeni Bir Sosyal Bilim İçin Başlangıçlar*" başlığı altında 25-26 Ocak 2014 tarihlerinde Konya'da gerçekleştirildi.

Dünyanın çeşitli üniversitelerinde sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinde çalışan akademisyenleri bir araya getiren çalıştayın temel hedefi, sosyal bilimlerde Avrupamerkezciliği aşmanın mümkün olup olmadığı sorusuna cevap bulmaktır. Bu çerçevede, çalıştay boyunca farklı sosyal bilim alanlarında Avrupamerkezciliğin etkileri analiz edildi.

Avrupamerkezciliğin olumlu veya olumsuz etkileri tartışılarak sosyal bilimlerin geleceğine ilişkin yeni düşünce ve perspektifler ortaya konulmaya çalışıldı. İki gün boyunca tartışmacıların yorumları ile canlı bir müzakere ortamında birbirinden değerli tebliğler sunuldu. Nihayetinde, Avrupamerkezci yaklaşımı aşmak ve Avrupamerkezci olmayan bir sosyal bilim perspektifinin imkanları üzerine görüşler serdedildi.

“Bilimin Avrupa’ya mahsus bir fenomen olması eleştirilmeli.”

Selçuk Üniversitesi Tarih bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Mustafa Demirci’nin çalıştayın Türkiye’deki entelektüel çalışmalardan farkını vurguladığı açılış konuşması ile başlayan çalıştay, İLEM başkanı Yrd. Doç. Dr. Lütfi Sunar’ın selamlama konuş-

ması ile devam etti. Sunar konuşmasında bilimin Avrupa’ya mahsus bir fenomen olmasının eleştirilmesi gerektiğini vurguladı. Çalıştayın Avrupamerkezciliğin kalıcı olarak sökülüp atılmasında bir adım olduğunu belirtti. Selçuk Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Mustafa Şahin ise yaptığı selamlama konuşmasında, “Batı merkezli bir dili değiştirmek, Batının hakimiyetini kabul etmemek açısından önemlidir.” dedi. Son selamlama konuşmasını yapan Aksaray Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mustafa Acar, “Schumpeter’in VII.-XIII. yüzyıl arasındaki dönemi ‘büyük boşluk’ olarak nitelendirmesi, dünyayı Avrupa’dan ibaret saymanın göstergesidir” diyerek önemli bir noktaya dikkat çekti.

“Yerelin önemini reddetmeksizin evrensel söz söylemek”

Açılış ve selamlama konuşmalarının ardından, birinci oturum Khosrow Bagheri Noaparst'ın *'Avrupa-merkezcilik: İki Yönlü Bir İhmal, İki Yönlü Bir Şiddet'* başlıklı tebliği ile başladı. Noaparst modern bilim- de yerelin önemini reddetmeksizin evrensel bir söz söylemenin önemini, genel geçer bilginin saygıdeğerliğini vurguladı. Tebliğde Avrupamerkezcilik bilginin genelliği ve belirliliğine karşı açıklanırken, bütüncül perspektif bakış açısı ve bilginin farklı dereceleri ve derecelerde birleşimi eleştirel ve sorgulayıcı bir şekilde değerlendirildi.

Ardından Mustafa Demirci, *'Avrupa Merkezci Tarih Aynasında İslam'ın Tarih ve Medeniyet Manzarası'* başlıklı tebliğini sundu. Demirci, konuşmasını Avrupamerkezci tarih algısının, kavram, kategori, kuram olmak üzere üç temel aygıtı üzerine ördü.

İkinci oturum Singapur Üniversitesi'nden Syed Farid Alatas'ın *"Kavramsallaştırma Problemleri: Av-*

rupamerkezciliği 'Din' Kavramıyla Aşmak" başlıklı tebliğiyle başladı. İslam ile Batı arasındaki ilişkileri incelediği konuşmasında "Avrupa Merkezcilik" bağlamında bu ilişkiyi açıklamaya çalışan Alatas, "Batı kendi diniyle benzerliklerini kabul etmesine rağmen İslam'ı her zaman kendi medeniyetinin dışında tutar" diye konuştu.

Alatas'ın ardından Lütfi Sunar, *"Avrupamerkezci Modernitenin Ortaya Çıkışı ve 'Öteki'nin Değişen Konumu"* başlıklı tebliğini sundu. Sunar'a göre "Modern olanın tanımlanabilmesi onun dışında kalanların belirlenmesi ile mümkün hale gelmiştir". Bu bağlamda Newton'un mekanizmi ile şekillenen ve Descartes'ın tamamladığı Tanrının müdahalelerinden azade değişmeyen doğaya sahip bir tabiat fikri ile kartezyen felsefenin, modernitenin getirdiği epistemolojik dönüşümlerin iki önemli ayağını teşkil ettiğini belirtti.

“Avrupamerkezcilik, kendisinin kendi için bir pornografimerkezcilik olduğu gerçeğini ıskalar”

Birinci günün son oturumunda, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji Bölümü doktora öğrencisi Süheyb Ögüt ilk konuşmacıydı. Ögüt, “Avrupamerkezcilik Olarak Sekülermerkezcilik ve Pornografimerkezcilik Olarak Sekülermerkezcilik” başlıklı sunumunda, “Sekülerizm tesettürü (mahremiyeti) reddettiğinde kaçınılmaz olarak pornografinin (toplama kampının) ortaya çıkmasına yol açar. Şu anda Guantanoma’da beden mahrem değil. Avrupamerkezcilik, kendisinin kendi için bir pornografimerkezcilik olduğu gerçeğini ıskalar” diye konuştu.

Günün son konuşmacısı Seyed Javad Miri, “Avrupamerkezciliğin Ötesinde: Allame Caferi’nin Epistemolojik Denemeleri Üzerine Bir Araştırma” başlıklı tebliğini sundu. Konuşmasında Avrupamerkezcilik bir düşünce olarak eleştirilirse ona bir alternatif sunmanın mümkün olmayacağını, Allame Caferi’nin alternatif bilgi türleri üretme üzerine düşünmüş olduğunu ve bu yolda bizlere yardım edebilecek, disiplinler modellerin dışında fikirler ürettiğini dile getirdi. Bu çerçevede “Bir konudaki bilginin sadece bilimsel yönüne eğilip, felsefi ve etik yönlerini göz ardı etmek bilginin tamamlanmasına engel olacaktır” vurgusunda bulundu.

Çalıştayın dördüncü oturumu, Sari Hanafi’nin “Akademik Düzlemde Arap Ayaklanmaları: Oluş Sınırları ve Alternatif Bağımlılık” başlıklı tebliğiyle başladı. Hanafi, Arap Baharı konusunda çalışma yapanların %80’inin siyaset bilimcilerden oluştuğunu fakat bunun sadece onlara bırakılamayacak bir mesele olduğunu belirtti. Arap Baharına dair yapılan çalışmalarda referans gösterilen makalelerin sa-

dece %10’unun Arapça, genelinin İngilizce bazen de Fransızca olduğunu sözlerine ekleyen Hanafi, bunun her zaman teknik sebeplerden kaynaklanmadığını, çoğu zaman tercih meselesi olduğunu söyledi ve bunun sosyal bilimlerde Avrupamerkezciliği gösteren net bir durum olduğuna dikkat çekti.

“Yahya Kemal’in gerek yenilikçi gerekse klasik yönü, Batı şiirine doğrudan atıflara gerek kalmadan da anlaşılabilir”

Bu oturumun ikinci konuşmacısı, Şehir Üniversitesi’nden Alphan Akgül, “Türk Edebiyatında Avrupamerkezci Edebiyat Eleştirisi: Başka Bir Yol Mümkün mü?” başlıklı tebliğinde, modern Türk edebiyatının kuruluşunda Batı şiirinin etkili olduğunu, hatta ilk modernlerin kendi meşruiyetlerini Batı edebiyatında aradıklarını vurguladı. Akgül, Yahya Kemal’in, Mallarmé’nin şiirinden çok farklı bir üsluba sahip olduğu hâlde, kendi meşruiyetini bu şairin cümlelerinde aradığını öne sürdü. Yahya Kemal’in Divan şiirine yönelişinde dahi bu Fransız şairi hakkında bilinen bir anekdotun payı olduğunu belirtti. Mallarmé, “Fransız gençler şiir sanatını öğrenmek istiyorlarsa Verlaine’in Fetes Galantes’ını ezberlesinler” demiştir. Bu kitapta Verlaine 18. asır saray eğlencelerini, âşıkların zarif sohbetlerini anlatan şiirler yazmıştır. Böylece Yahya Kemal de Divan şiirine, özellikle Lale Devri temalı şiirlere yönelir. Oysa Akgül’e göre Yahya Kemal’in gerek yenilikçi gerekse klasik yönü, Batı şiirine doğrudan atıflara gerek kalmadan da anlaşılabilir.

Beşinci oturum Bekir Gür, Coskun Taştan, Zafer Çelik ve Murat Öztürk’ün Yükseköğretimde Avrupamerkezcilik üzerine ortak çalışmalarıyla başladı.

Coşkun Taştan, “Yükseköğretimde Avrupamerkezcilik: Eğitim Sosyolojisi ve Ders Kitaplarında Yerellik ve Evrensellik” başlıklı sunumunda, Eğitimdeki Avrupamerkezciliği değiştirmenin ancak yükseköğretimdeki eğitimde yapılacak değişikliklerle mümkün olduğuna dikkat çekti.

Çalıştayın altıncı oturumu Uludağ Üniversitesi İktisat Bölümü’nden Feridun Yılmaz’ın sunumu ile başladı. Yılmaz, “Ekonominin Değişen Karakteri: Amerikan Tarzı Neoklasizm’in Yükselişi” başlıklı tebliğinde, “Avrupamerkezcilik tartışmalarında Batı düşüncesinin temeline yönelik, köktenci bir eleştiri getirilmediğini atlamamak gerekir. Avrupamerkezcilik ilerde Amerikamerkezciliğe, Çinmerkezciliğe, İslammerkezciliğe dönerse bugünkü derdimize bir çare bulunmuş olmayacaktır.” dedi.

Avrupamerkezciliğin Ötesi Çalıştay’ında son sunum Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden Necati Anaz tarafından

gerçekleştirildi. Ortak bir çalışma olan “Kafkasya-Merkezli Bir Dünyada “Sınır Bölgesi Üçgeni” Doğrultusunda AB’nin Çözümlemesi: Seçenekler ve Manialar” başlıklı tebliğ Mehmet Özkan tarafından tamamlandı.

Altıncı oturumun ardından çalıştay ile ilgili değerlendirmelerin yapıldığı, katılımcıların yorum ve önerilerini paylaştığı kapanış oturumuna geçildi. Tebliğci ve müzakereci olarak çalıştaya katılan akademisyenler, iki günlük programı ve sunumları değerlendirdiler ve Avrupamerkezciliğin Ötesi Çalıştayları’nın sonraki adımları için önerilerde bulundular.

Çalıştay vesilesiyle sosyal bilimlerde Avrupamerkezcilik konusuna kesin bir biçimde eğilimin gerekliğine dikkat çekildi. Atölye çalışmasına katılan akademisyenlerce, sosyal bilimlerde Avrupamerkezciliği aşmanın mümkün olup olmadığı sorusuna cevap arandı.

Araştırma Projeleri

II. İSLAM İKTİSADI ATÖLYESİ

İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği, İlmi Etüdler Derneği (İLEM), Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği (İGİAD) 2013 yılında bir araya gelerek İslam iktisadının temel meselelerini ele alan bir atölye başlattılar. İlk olarak 2-3 Mart 2013 tarihinde “Temel Kavramlar ve Fikirler” konusu etrafında İstanbul’da gerçekleştirilen İslam İktisadi Atölyesi’nin ikincisi 5-6 Nisan 2014 tarihinde İstanbul Şehir Üniversitesi’nin ev sahipliğinde İstanbul’da düzenlendi. “İslam İktisadi ve Piyasa” başlığı altında gerçekleştirilen bu ikinci Atölyede İslam iktisadında piyasanın yeri, anlamı ve işlevi tartışıldı. Atölyeye daha adil ve paylaşımcı bir dünya için piyasanın teorik ve uygulamalı olarak İslam iktisadi perspektifinden ele alınması gerektiğine vurgu yapıldı.

İki gün boyunca toplam beş oturumda gerçekleştirilen programda, İslam iktisadi alanında çalışmalar yapan ilim adamlarının sunduğu bildiriler sunuldu. Ayrıca sunulan her tebliğin sonunda müzakereciler bildirileri farklı boyutlarıyla değerlendirdi.

Atölyeye, içinde yaşadığımız çağa hâkim olan ka-

pitalist ekonominin İslam dünyasında ortaya çıkardığı kurum ve kuruluşların, sürekli bir biçimde Müslümanların gündemini meşgul etmekte olduğu ve buna alternatif sistem arayışları söz konusu olduğunda doğal olarak “İslam iktisadi”nın doğduğu ifade edildi ve bunun temelinde de dinî hassasiyetlerin olduğu ayrıca vurgulandı.

Katılımcılara göre, İslam iktisadi, günümüzde mevcut iktisadi sistemle mukayese edildiğinde kendine ait ayırıcı vasıflara sahip bir sistem olduğu için bu sistemin temel referans çerçevesini dinin ana kaynakları ve Müslüman toplumların İslam’ın ilk döneminden itibaren ortaya koydukları tecrübe belirlemektedir. Özellikle İslam’ın ilk dönemlerinde Müslümanların başka kültür ve medeniyetlerin sahip olduğu bilgi ve tecrübe karşısında ortaya koydukları tavır günümüze de ışık tutacak niteliktedir.

Atölyede, ekonomik ihtiyaçlar ve piyasa şartları sürekli değiştiği için İslam’a göre şekillenen bir piyasanın nihai bir nokta değil, devam edecek olan bir süreç olduğu belirtilerek İslami değerlere dayalı olarak

geliştirilen tek bir piyasa modelinden ziyade farklı modellerden bahsedilebileceği öngörüldü.

İslam iktisadında serbestliğin esas olduğu göz önünde bulundurulduğunda “Eşyada aslolan ibahadır” şeklindeki fıkıh kaidesi ile ifade edilen ilke gereğince İslam’ın piyasa ile ilgili temel prensibinin mübahlık olduğu söylenerek, serbestlik alanının Kur’an ve Sünnet gibi dinin temel kaynakları ile bunlardan elde edilen prensiplere aykırı olmayacak şekilde düzenlenmesi gerektiği katılımcılarca vurgulandı. Özellikle hile, aldatma, belirsizlik, faiz, kumar gibi

İslam iktisadının pratik uygulamalarında müstakil bir sistem olarak kendi kurum ve kavramlarını üretebilecek bir potansiyele sahip olduğu unutulmayarak, özellikle İslami finans alanında geleneksel iktisadi sisteme eklemleme arayışlarının sonlandırılması gerektiği belirtildi. İslam iktisadının teorik ve tarihsel birikiminden faydalanarak özgün uygulama ve sistemlerin üretilmesine yönelik çalışmalar yapılması gerektiği önemle vurgulandı.

İslam’ın hak, adalet, denge, ahlak gibi değerleri sürekli gündeme getirilmekle birlikte bunların nasıl uygulanacağı önemli bir sorun olarak mevcudiyeti-

olumsuzlukların piyasada hakim olmamasının esas alınması gerektiği de savunuldu.

İslami değer ve kurallara göre kurulan bir iktisadi düzen içinde kaynak paylaşımı, gelir dağılımı, sosyal adalet ve kişiliğin korunması için daha fazla fırsat bulunduğu, toplumun genel refahını artırmak ve dünya barışını tesis etmek için İslam iktisadının temel prensiplerinden daha fazla faydalanılabileceği de atölyede görüşülen konulardan biri oldu.

ni korumaktadır. İslami kural ve değerlerin ekonomik sistemde nasıl uygulanacağını teorik ve tarihsel tecrübe göz önünde bulundurularak daha somut hâle getirilmesi ve bununla ilgili araştırmaların desteklenmesi temenni edildi. Sonraki programlarda derinlemesine ele alınacak yeni konuların tartışılmasıyla son bulan İslam İktisadı Atölyesinde, üniversitelerin, araştırma merkezlerinin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının konuya daha yakın bir ilgi göstermesi gerektiğine dikkat çekildi.

İslam düşüncesi içerisinde disiplin tarafından tartışıl原因mış konulardan birisi “ahlak” meselesidir. Gerek dini gerekse de felsefi bilim dallarında kendisine yer bulmuş bu alan, mâtuf olduğu gaye ve ortaya çıkan problemler nispetinde farklı cihetlerden ele alınmıştır. Bu sebeple İslam düşüncesiyle irtibat halinde olan insanların hangi ilim dalıyla ilgileniyor olursa olsunlar ahlak ilminin konularına bigane kalması düşünülemez. Ahlak alanının tüm disiplinler açısından ele alınma zorunluluğu İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği ve İlmi Etüdler Derneği (İLEM) tarafından 2013’te başlatılan “İslam Ahlak Düşüncesi Projesi”ni ortaya çıkarmıştır. Koordinatörlüğünü Doç. Dr. Ömer Türker’in yürüttüğü projenin temel amacı, ahlak alanında telif edilmiş çalışmaların belli bir sistematik dahilinde ortaya konularak, nitelikli ilmi çalışmalar yapılmasına imkan sağlanması ve bu süreçte ahlak çalışan bir zümrenin yetiştirilmesidir.

İslam Ahlak Düşüncesi Projesi, tahkik, tercüme, kataloglama, telif, atölye çalışmaları, yuvarlak masa toplantıları, ahlak felsefesi okumaları ve konferanslar olmak üzere sekiz başlık altında yürütülmektedir.

Proje kapsamında çeşitli başlıklar altında düzenlenen konferanslardan ilki “Ahlakın Sorunu Kaynağı” meselesinin tartışıldığı “Ahlakın Temeli Üzerine Konuşmalar” dizisidir. Bu konferans dizisi, Tahsin Görgün, İhsan Fazlıoğlu, Ekrem Demirli, Hakan Poyraz, Cafer Sadık Yaran, Hümeysra Özturan, Ömer Türker, Zeynep Direk ve Ayhan Çitil’in konuşmalarıyla tamamlanmıştır.

AHLÂKIN TEMELİ ÜZERİNE KONUŞMALAR-6

■ Ahlâk ve Farklılık

Zeynep Direk, 19. 02. 2014 / İSAM

Değerlendiren: Melek Yıldız Güneş

“İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi” kapsamında gerçekleştirilen “Ahlâkın Temeli Üzerine Konuşmalar” serisinin altıncısı Galatasaray Üniversitesi’nden Prof. Dr. Zeynep Direk’in “Ahlâk ve Farklılık” başlıklı sunumuyla gerçekleştirildi.

Konuşmacı, ahlâk hakkında genel bilgilendirme ve ahlâkın temellendiriliş biçimi üzerine şekilleneceğini belirttiği konuşmasında, öncelikli olarak ahlâkın temeli dendiğinde ne anlaşıldığı meselesi üzerinde durdu. Buna binaen varlığı anlamlandırma çabamızın ahlâktan bağımsız olarak düşünülüp düşünülmeyeceğini sorguladı. Bu minval üzere ahlâkî karar alma biçiminin salt kurallara uymak olmadığını belirterek, felsefi düşüncüyü askıya alması sebebiyle ahlâkın teolojiye indirgenmesi meselesini yadırgadığını söyleyen konuşmacı, buna karşın bir ahlâkî sistem içerisinde Tanrı’ya yer verilebileceğini ve Kant’ın da buna örneklik teşkil ettiğini belirtti.

Ahlâkî varlık anlayışı içerisinde anlayabileceğimizi düşünen Heidegger’in doğru bir strateji izlediğini belirten Direk, ahlâkî tartışmanın ima ettiği “neyi bilebileceğimiz” ve “nasıl bilebileceğimiz” soruları ile her şey birden temellendirildiğinde ahlâkın da temellendirilmiş olacağını ifade etti. Ayrıca, ahlâkın insanların davranışları ile ilgili normları ve daha da fazlasını belirlemek olduğunu ortaya koyan Direk, ahlâkın ilahiyatın temel meseleleri üzerinde tekrar tekrar düşündüğü ve bunun neticesinde de ahlâka vahyi referans olarak gören yaklaşımı tartışmaya açan bir durumun ortaya çıkacağını ifade etti.

Metaetik, uygulamalı etik, değerler kuramı gibi kuramların insanların ahlâkî karar alma mekanizmalarını tükettiğini belirterek, somut olarak bu kuramların geçerli olup olmadıklarını sorgulayan

konuşmacı, bu durumu iki örnek mukayesesi ile göstermeye çalıştı; frenleri kontrolden çıkmış bir trende bulunan biz, güzergâh üzerindeki raylarda beş ve alternatif olarak beliren raylarda da bir kişinin bulunduğu trene müdahale ederek bir kişiyi öldürmek suretiyle utilityen ahlâkçı gibi davranmış olacağımızı ancak köprüünün üzerinde gözlediğimiz olası kazada beş kişiyi kurtarmak için yanımızda duran şişman adamı kazayı önlemek için aşağıya at-mama kararı aldığımızda da Kant’ın ahlâk kuramına sadık kaldığımız belirterek karşılaştığımız ahlâkî tercihlerde ahlâkî hüküm verirken salt bir kurama göre karar vermediğimizi ortaya koydu. Bu örneği güncelleştirmek için organ bekleyen birkaç kişi için bir insanın feda edilmesi gösterilerek bizlerin Kant-çı davranarak kişiye saygı ve rızayı önemseydiğimiz tespitinde bulundu.

Zizek’in “Büyük öteki” kavramına değinerek iki insan arasında ilişki meydana geldiğinde araya giren üçüncüye temas eden Zeynep Direk, bu noktada

sembolik yasalara tâbî olduğumuz bulgusuna yer vererek yasaların özneyi belirleyen olduğu, böylece de ontolojik bir sorunsalı meydana getirdiğini belirtti.

Ahlâkın temeli olarak nasıl bir ahlâk seçilebileceği sorusu ile Darvinci olmayan evrimci bakış ile ilk olarak insanın evrilerek kendisini sonra çevresini günümüzde ise doğal varlıkları değiştirebildiği tespitini ortaya koyan Direk'e göre, insanın klonlamadan gen değişimine kadar birçok şeyi yapabildiği bu şartlarda bunların ahlâkî olarak yapılıp yapılamayacağını sorgulama hususunda Kant'ın kuramının bize yardımcı olup olamayacağını sorguladı ve bu noktada "fark" kavramını öne sürdü. "Aynı" ile "başka" arasında ilişki kurmanın ahlâk için önemli olduğu ve ahlâk ile ontolojiyi ayıramamamızın bir tezahürü olduğunu ileri süren konuşmacı burada da "eşitlik" kavramını öne çıkardı. Etikte daha çok sayıdaki insan için mutluluk hedeflendiğinden kimsenin kimseye önem önceliği olmadığı ve Kant'ta da herkesin eşit saygıyı hak ettiğini belirterek gerçekte adalet ve eşitlik olup olmadığını sorguladı. Burada devreye giren "beyaz adam"ın bu görevi üzerine aldığı ve kendisinden farklı olanlara da bunu öğretme

görevini deruhte ettiği ve sömürüyü meydana getirdiğini söyleyen Direk, etik tarihinin evrenselciliğin peşinde olan ve kimsenin aleyhine çalışmayan bir ideal olarak kalırken; vakıanın farklılık arz ettiğini gözler önüne serdi ve bir aynılaştırma kalıbı içine girmek için bazılarının farklılıklarını inkâr etmek durumunda kalmasının adalete aykırı bir durum olarak ortaya çıktığını belirtti. Ona göre burada tezahür eden soru "fark"ın ahlâkî bir kategori olup olmadığı ve bu açıdan nasıl ele alınabileceği hususudur. Etiğin temelinde eleştirel düşüncenin bulunmasının gerekliliğini esas alarak eşitlik ve adalet sağlayıcı bir ahlâk sisteminin farklılıkların birbirine tahakküm ettirilmediği iktidarın da buna hizmet ettiği bir ahlâkî ufuk hedef olduğunu söyledi. Bundan hareketle de sembolik üstünlüğünü ikincil unsurlar üzerinden korumaya çalışan değil; gerçekten ona sahip olan bir iktidarın gerçekliğini vurgulayan Direk, farklılıkların inkâr edilmediği ve herkesin farklılıklarıyla var olabildiği ve bu sorumluluğun ahlâkî davranışa sahip bireylere emanet edildiği bir ahlâk diyerek konuşmasını merak uyandıran kısımlar hakkında sorulan soruları cevaplandırmak suretiyle devam ettirdi.

AHLÂKIN TEMELİ ÜZERİNE KONUŞMALAR-7

■ Ahlâkî Önergelerin Kaynağı Olarak Akıl

Hümeýra Özturan, 19. 03. 2014 / İSAM

Değerlendiren: Kübra Bilgin

"İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi" kapsamında düzenlenen "Ahlâkın Temeli Üzerine Konuşmalar" serisinin yedincisi "Ahlâkî Önergelerin Kaynağı Olarak Akıl" başlığıyla Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe Tarihi Bölümü'nden Yrd. Doç. Dr. Hümeýra Özturan'ın sunumuyla gerçekleştirildi.

Ahlâk alanının çok farklı disiplinlerden beslendiğini söyleyerek sunumuna başlayan Özturan, bunun söz konusu alan için bir zenginlik olmakla birlikte;

aynı zamanda onun felsefi zeminden kayarak, ahlâk felsefesi dilinden uzak bir şekilde ele alınmasına sebep olduğunu belirtti. Modern dönemde felsefenin dil analizine indirildiğini, ahlâk felsefesi alanının da bu durumdan nasibini aldığını söyleyen Özturan, kendisinin felsefi ahlâk derken böyle bir anlamı kastetmediğinin özellikle altını çizdi. Günümüzde ahlâk felsefesinin analitik, normatif ve uygulamalı ahlâk olmak üzere üç temel alana ayrıldığını

belirten konuşmacı, ahlâk nedir sorusu üzerinden ahlâkın kaynağı meselesi ele alınacağı zaman, normatif ahlâka bakılması gerektiğini, zira analitik/metaetik alanın böyle bir soruyla ilgilenmediğini ifade etti.

Günlük hayat içerisinde kullanılan önermelerin fizikî, mantıkî ve ahlâkî olmak üzere üçe ayrıldığını söyleyen Özturan'a göre, bunların büyük çoğunluğunu ahlâkî önermeler oluşturmaktadır. Dolayısıyla ahlâkın temeli soruşturmasında araştırılacak şey, bu tarz cümlelerin nereye dayandığı hususudur. Bunların da biri "hırsızlık kötüdür" gibi tümel; "Ali kötüdür" gibi tikel yargılar olarak ikiye ayrıldığını söyleyen Özturan, herhangi bir tikel yargıya ulaşmamız için öncelikle tümel yargıyı bulmamız gerektiğini ifade etti. Bu esasında şöyle bir soruda karşılık bulunmaktadır: İnsanlık adaletin iyi; zulmün kötü olduğu sonucuna nasıl ulaştı?

Bu hususta kendi yaklaşımını ortaya koymadan önce, ahlâk felsefesinde daha önce verilen cevapları ve onları neden benimsemediğini anlatacağını söyleyen Özturan, ilk olarak faydacılığı ele aldı. Konuşmacıya göre ahlâkın kaynağına dair verilen bu cevapta bir hata bulunmaktadır. Kaynak olarak ifade edilen haz ve fayda, bir kaynaktan ziyade kriter olarak durmaktadır. Burada olgu-değer yanlışlığı bulunduğunu söyleyen Özturan, bir şeyin haz verici olmasının bizâtihi bir norm olarak sunulamayacağını ifade etti.

Özturan, ahlâkın kaynağının sezgi olarak kabul edilmesinin ise muğlaklık taşıdığını belirtti. Bu cevabın ahlâkın kaynağını açıklamadığının, sezgi kavramı irdelendiğinde ortaya çıktığını söyleyen konuşmacı, sözkonusu görüşü kabul eden Moore'un "Sarı rengini görünce tanıdığımız gibi ahlâkî olanı da öyle sezeriz" demesinin bunun bir örneği olduğuna işaret etti.

Ahlâkî doğrulara ilişkin yargıların duygu kaynaklı olduğunu söyleyen bir diğer görüşe göre, insanın bir

şeyi beğenmesi veya ondan tiksinişmesi "iyi"yi belirler. Bunun indirgemeci bir cevap olduğunu söyleyen Özturan, erdemlerin tamamının bu şekilde oluşmasının mümkün olmadığını ifade etti. Ahlâkın kaynağının toplum olarak kabul edildiği durumda toplumdaki topluma değişen ahlâkîliklerin ortaya çıkacağını belirten Özturan'a göre, burada herhangi bir toplumun kendi yapısına göre dayattığı bir normatif alan belirecektir.

Ahlâkın kaynağının Tanrı/din/ilâhi vahiy olarak da düşünülebileceğini söyleyen konuşmacı, burada iyi ve kötü olan şeyi belirleyen Tanrı olduğunun kabul edildiğini söylemektedir. Felsefe tarihinde buna karşı geliştirilmiş argüman ise, ateist olup da ahlâklı olan insanların varlığıdır. Dinin ahlâk hususunda çok önemli bir motivasyon kaynağı olduğunu fakat akıl kadar belirgin olmadığını söyleyen Özturan, kendi çözüm teklifinin aklî gelişimle birlikte ahlâkî gelişimin de artacağı yönünde olduğunu belirtti. Konuşmacıya göre, ahlâkın kesin bir kaynağı olan akıl; vahiy, toplum v.s herhangi bir unsur olmaksızın tek başına adaletin iyi; zulmün ise kötü olduğu bilgisini vermektedir. Tümel olanın bilgisinin akıl kaynaklı olduğunun kabul edilmesinin ardından, bunun tikellere nasıl aktarılacağı sorusunun geldi-

ğini söyleyen Özturan, tikel yargılar sözkonusu olduğunda işin içine başka şeylerin girdiğini belirtti. Zira tikel yarıya ulaşmak için gözlem ve tecrübeye ihtiyaç bulunmaktadır. Tikel yargıya varmak için yapılması gereken şeyin gözlem yaparak anlık kıyasla bulunmak olduğunu söyleyen konuşmacı, mevcut şartların değerlendirildiği noktanın bu ikinci önerme olduğunu ifade etti. Ahlâk hakkındaki farklılıkların da esasen tikel bir form taşıyan bu ikinci önermede ortaya çıktığını söyleyen Özturan, anlık kıyaslar kurarak yapılacak eylemlerin birbirinden farklılaştığını belirtti.

Hümeysra Özturan, ahlâkın kaynağı olarak tek başına aklın kabul edilmesinin yeterli olmadığını da ifade etti. Çünkü akıl; fedâkarlık, özveri gibi duygular olmadan ahlâkî eylemler için yeterli motivasyonu sağlamamaktadır. Aklın asgari ve zorunlu olan adaleti tesis ettiğini; merhamet ve fedâkarlık gibi umdelerin ise din ve duygu kaynaklı olduğunu ve aklın buralardan beslenmesi gerektiğini söyleyen Özturan, tüm bu hususiyetlerin akıl dışı değil, akıl temelli bir yapının üstüne eklendiğini ifade ederek konuşmasını sonlandırdı. Sunum, soru-cevap kısmıyla devam etti.

AHLÂKIN TEMELİ ÜZERİNE KONUŞMALAR-8

■ Var Olma Çabası Olarak Ahlâk

Ömer Türker, 16. 04. 2014 / İSAM

Değerlendiren: Elif Yıldırım

“İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi” kapsamında düzenlenen “Ahlâkın Temelleri Üzerine Konuşmalar” serisinin sekizincisi “Var Olma Çabası Olarak Ahlâk” başlığı ile 16 Nisan Çarşamba 18.00’de İSAM Konferans Salonu’nda gerçekleştirildi. Sunum, çalışmanın koordinatörü olan Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Felsefesi Bölümü öğretim görevlisi Doç. Dr. Ömer Türker tarafından yapıldı.

Sunumuna “insanın ahlaklı davranmasını mümkün hatta zorunlu kılan nedir?” sorusuyla başlayan Türker, bu soruya cevap verebilmek için bir bütün halinde insan kuvvelerine başvurmak gerektiğini söyledi. Bunun birincisi idrak gücü ikincisi ise akletme veya düşünme gücüdür. Böylece bu kuvvelerle birlikte insanın birleştirme, ayrıştırma ve tercih etme işlemlerini gerçekleştirmesi mümkün olabilir. Sonuç olarak insan fiillerinin ahlakî sıfatıyla nitelenmesini sağlayan şeyin, kuvveler bütünü olarak bizzat insanın kendisi olduğunu ortaya koyan Türker, sırasıyla; duyuların, insanın aklı

bir varlık oluşunun, toplumun ve doğa ile uyum içinde yaşamının ahlaklı olmayı zorunlu kılacak sebepler olmadığını delillendirerek açıkladı. Bir sonraki aşamada tercih edişin mahiyeti üzerine duran Türker, tercihi ahlâkla ilişkilendiren sebebin, tercihin yönelişlerine insanın değişik duyularının kaynaklık etmesi olarak gördüğünü belirtti. Burada “ihtiyâr” kelimesinin, birini diğerine nispetle iyi bulmak anlamında olduğundan hareketle bu edimin mutlak bir var oluşa tekabül ettiği ve nihayetinde onu fiili bir oluşa ulaştırdığı sonucuna ulaştırdığını söyledi.

Ahlâkın var oluş anlamında temellendirilmesinden sonra kuvveden fiile dönüşmesi açısından ne ifade ettiğinden bahseden konuşmacı, bir var olma çabası olarak nitelenen ahlâkın, aynı zamanda iyinin gerçekleşmesi, bir gayeye ulaşması sonucu olduğunun da ortaya çıktığını söyledi.

Ahlâkın temelini oluşturan şeyin insan olmanın bir zorunluluğu olduğunu yineleyen Türker, bu zo-

runluluğun insanın özgür bir varlık oluşunun zorunluluğuna dayandığını söyledi. Buradan geldiği nokta ise, insanın tercihlerle inşa ettiği özgür varlık alanının yönünü belirleyen varlığın mutlaklığa yaklaşma gayesidir. Buna yetkinleşme deriz. Böylece konuşmacı ahlâkî iyi ve kötünün ölçütünün insanın yetkinliği olduğu sonucuna varmaktadır. İnsanda kuvve halinde bulunan varlık anlamı, tahakkuk ettirilip yetkinleştirildiğinde iyilik, aksi halde kötülükle nitelenir. Burada Türker, söz konusu yetkinliğin tecrübi anlamda dört aşamasından bahsetmektedir. Birincisi, kendinden kendine bakış olarak ahlâktır. Bu, ahlâkın ilkel halidir. Ahlâkî tecrübeler vehim kaynaklı olmalarından ötürü tutkularla karışmıştır. İkincisi, kendinden başkasına ve başkasından kendine bakış olarak ahlâktır. Bu aşamada kişinin kendisini ve başkasını tanıma tecrübesi yer alır. Öznel farkındalık nesnel farkındalığa evrilir. En nihayetinde ötekinin dolaylımsız kavranması aşamasına ulaşılabilen aşamadır. Üçüncüsü, kendinde oluş olarak ahlâktır. Ahlâkın temelini bu tecrübe oluşturur. İnsanda bulunan fakat sonradan farkına varılan tecrübelerdir. Şuur hali olarak nitelenebilecek olan bu tecrübe de, varlık kendi olmakla özdeş hale gelir diğer bir ifadeyle yüklem olmaktan çıkıp bilinen öznenin kendisine dönüşür. Dördüncüsü, bir olma hali olarak ahlâktır. Bu tecrübe, mutlaklığın dolaylımsız bir idrakidir. Fakat bu mutlaklık, varlığın, varlığı ancak

Ömer Türker

kendinden olan Tanrı'ya ait olduğunu ve insanın bilgi ve davranış adına yaptığı her şeyin bir çabadan ibaret olduğunu idrak etmek anlamındadır.

Sonuç olarak idrak ve tercih eden bir özne olmadığı sürece varlık tecrübesi ve bilgisinin, ahlâkî bilgi ve tecrübeye dönüşemeyeceğini söyleyen Türker, idrak ve tercih edebilen ve nihayetinde özgür fiiller alanına sahip insanın kendisine ilişkin farkındalığını ve imkanlarını keşfetmesi gerektiği vurgusunu yaptı. Türker, insanın ister seküler ister dini bir dünya görüşüne sahip olması onu ahlâkî tercihlerden soyutlamaz diyerek konuşmasını nihayete erdirdi.

AHLÂKIN TEMELİ ÜZERİNE KONUŞMALAR-9

■ Cennetten Veryüzüne İnme Ayetleri İtibarıyla Ahlâk Tecrübesinin Kuruluşu

Ayhan Çitil, 22. 05. 2014 / İSAM

Değerlendiren: Melek Yıldız Güneş

“İslâm Ahlâk Düşüncesi Projesi” kapsamında gerçekleşen “Ahlâkın Temeli Üzerine Konuşmalar” serisinin dokuzuncu ve aynı zamanda sonuncusu İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Felsefe Bölümü öğretim üyelerinden Doç. Dr. Ayhan Çitil’in “Cennetten

Veryüzüne İnme Ayetleri İtibarıyla Ahlâk Tecrübesinin Kuruluşu” konulu sunumu ile gerçekleşti.

Konuşma ister bugün Batı’nın ahlâkî temellendiriş biçimi olsun ister metafizik temellendirmenin elenmediği dönemlerdeki ahlâkî temellendirme biçimi

olsun, ortaya konan ahlâkı temellendiriş biçimlerinin İslam açısından kabul edilemeyeceği görüşü etrafında şekillendi. İlk insan ve peygamber olan Hz. Âdem'in ve Hz. Havva'nın cennetten yeryüzüne indirilmesi ile ilgili ayetlerin insanın tecrübesini anlamak açısından bu sorun etrafında yorumlanması gerektiği konuşmacı tarafından ifade edildi.

Çitil, insanlar anlasın ve ibret alsınlar diye var olan; varlıksal ve bilgisel statüleri önem arz eden ayetlerin beşeri olmaması yönüyle her devirde ve mekânda muhataplarının mevcut tecrübeleri içinde anlamlı olduğunu söyledi. Buna göre yalnızca dilsel olarak ele alınamayacak olan ayetlerin insan tecrübesinin tamamını ifade eden anlamıyla sahneyi faille kuran olduğunu ve varlığı dile getirdiğini vurguladı. Böylelikle insanın söz konusu sahneyi, sınırlarını görek fark edebileceğini ve bir ayetin anlaşılmasının, kurulmasına vesile olduğu sahnenin anlaşılmasını sağlayacağını ifade etti.

İnsanın deneyimlemesi olarak tecrübenin, fiziksel olarak açıklanamayacağı ve tecrübeye bulunan unsurlarla anlaşılıp kuşatılamayacağını belirten Çitil, tecrübeye ortaya çıkmayan ancak tecrübeyi mümkün kılan unsurlar olan melekelerin dilsel olarak aynı kökten gelen melekler olduğunu ifade etti. Tecrübesi içerisinde insanın bireyselleştirerek ve birleyerek adlandırması bunun için ruhun melekelere/meleklerine başvurması ancak bunun meleklerce kuşatılamamasının önemli noktalardan biri olarak yeryüzüne iniş ayetlerini anlamada anahtar olduğunu da ayrıca belirtti.

Mana olarak aynı anlamları ifade eden başka ayetlerle birlikte Bakara Suresi'nde Allah'ın Adem (as)'e isimleri öğretmesini, meleklerin isimleri bilmesi cihetiyle Adem (as)'in üstünlüğünü kabul edişlerini yalnızca Şeytan'ın ona secde etmeyişi, Allah'ın Adem (as)'a yasak ağaca yaklaşmamasını nasihat edişini, Şeytan'ın Adem (as)'i kandırması-

nı ve Adem (as)'in yasak meyveden yiyerek avret yerlerinin görünmesini bu yüzden örtünmeye çalışmaları ve bu suretle Allah'ın onları birbirlerine düşman olarak yeryüzüne indirmesini ve Rabbinden öğrendiği kelimelerle O'na yakarmalarını anlatan 31-37. ayetleri okuyan konuşmacı, bu ayetlerin ahlâkın temellendirilmesinde nerede durduklarını sırasıyla ifade etti.

Buna göre Adem (as)'ın cennetten kovulmadan önce bir dil, yasak meyveyi yediğinde başka bir dil ve yeryüzüne indikten sonra Rabbinden öğrendiği kelimelerle ona yakarmasıyla başka dil katmanlarının olduğunu ileri süren Çitil, melekelerin/meleklerin isimlendirme yetilerinin olmadığını bunun yalnızca insanda olduğunu belirtilerek Şeytan'ın da bunu bildiği halde inkar etmesi üzerine kafirlerden olduğunu ortaya koydu. Konuşmacı, insanın meleklerden/meleklerden üstün olmasının yine onlarla kurulana da üstün olması demek olduğunu dile getirilerek buna Casiye Suresi 13. ayette yer alan göklerde ve yerde olanların insana musahhar kılındığını belirten ayeti delil gösterdi.

Acıkmak ve susamak gibi hallerin olmadığı, insanın irade sahibi ve kendisi dışındaki nesnelere arzusunun yönlendirebildiği bir aşamada olduğu, dünyadan farklı bir yer olan, meleke/meleklerin işlediği ve Rabbi ile bağının sürdüğü bir ortam olan cennette insanın buradaki tecrübesini yalnız yaşayamayacağını belirtti. Arzunun nesneleri ile bağlantı kurmanın eril ve dişil olmak üzere iki boyutundan söz etti. Çitil, arzusunun nesnesinin arzu edende mevcut olması durumunun söz konusu nesnenin dışallaşmaması anlamına gelmekle beraber birey olarak insanın nesnenin farkına varmasının nesnenin dışarı atılması anlamına geldiğini ve zamana yayılan bir edimle ortaya çıkmasının zamanı nesnelleştirmesi olduğunu ortaya koydu. Bu bağlamda zamanın olmadığı yer olarak, ahiret hayatının ebediliğini be-

lirten ayetlerden de anlaşıldığı üzere cennetin işaret edildiğini söyledi ve cennetten kovulmayı, insanın nesnesini dışına atması ve zamanı nesneleştirilmesi olarak yorumlandı.

Rabbin, insanı ağaca yaklaşmaması ve koyulan sınırı geçmemesi yönünde nasihatte bulunduğunu ve bundan sonra şeytanın insanı meyveden yediğinde ebedilik elde etmek vaadiyle kandırması sonucunda şeytanın insan tecrübesini kuran ancak tecrübeye ortaya çıkmayan bir melek olduğunu belirten Çitil, söz konusu ağacın, Kuran'daki başka ayetlerde de buyrulan temsillerden de anlaşılacağı üzere "söz ve sözün ifade ettiği şey" olarak ortaya çıkmakta ve Adem (as)'a ebediliği sunan bir unsur olarak görüldüğünü söyledi. Adem (as)'ın nesneye taalluk eden sözün, o nesne yok olsa dahi kalacağını fark etmesiyle zamana tabi olmayan söz aracılığıyla ebediliğin peşine düştüğünü ifade eden konuşmacı, insanın gerçek ebediliğinin cennette ve Rabbi ile olmak olduğunu unuttuğunu ve burada ölümsüz olanla temas ettiği zannına kapıldığını belirtti. Buna bağlı olarak Adem (as)'ın meyveyi yemesi ile ortaya çıkan nesnellik eşliğinde kendisi gibi gören ve aynı zamanda kendisini de fark eden birisini fark etmesiyle çıplaklığının farkına varıp haya duyarak üzerlerini örtmeye çalışmalarının nesnelliğini dışa atma meselesi ile irtibat kuran Çitil, başka ayetlerde bu çıplaklığın giderilmesi için insana elbiseler verildiği ancak elbiselerin en hayırlısının takva elbisesi olduğunu, takvanın da sakınma ve sınırlara dikkat etme olarak ele alındığında bunun, cennetteki yasak meyvenin yenmeden öncesine dönüşü temsil ettiğini belirtti.

İnsanın daima Rabbinin huzurunda olması ve içinde bulunduğu ahlâkını meydana getiren sahneyi terk etmemesi cihetiyle yalnızca bir beşer olarak algılanamayacağını ve bu nedenle doğalcı yaklaşımların bir değeri olamayacağını ifade eden Çitil,

içinde bulunulan sahneyi kuran kelamın beşeri olmamasını ve rasyonellikle çatışsa dahi natüralist zeminde kalınamayacağını dile getirdi. Bunun yanında zamanın nesneleştiği hiçbir durumda mutluluk olmayacağını mutluluğun ise zamansallığın dışına çıkılarak olabileceğini belirten konuşmacı, ahlâkın mutluluk ve hazla temellendirilmesinin de İslâmî bir temellendirme biçimi olamayacağını ve başkasını esas alarak kurulmaya çalışılan ahlâk yaklaşımlarının da hasım olan insan için mümkün olmayacağını ortaya koydu.

Ahlâkın içinde bulunulan ve içinde kurulan sahnenin içerdiği sınırların farkında olmanın ve bu sınırlara dikkat ederek yaşamanın bir ifadesi olan "incelik" üzerine temellendirileceğini belirten Çitil, sözlerini Hz. Muhammed (sav)'in içinde bulunduğu sahneyi en iyi fark eden ve fark ettiği inceliklere en güzel biçimde uyan; güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderilmiş son peygamber olduğunu belirterek sözlerini hitama erdirdi.

TAŞKÖPRİZÂDE'NİN AHLÂK DÜŞÜNCESİ ATÖLYESİ

■ İslam Ahlâk Düşüncesi Taşköprizâde'nin Ahlâk Düşüncesi Atölyesi

27.06.2014

Değerlendiren: Kübra Bilgin

İlmi Etüdler Derneği ve İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği'nin birlikte yürüttüğü İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi kapsamında 27 Haziran 2014'te Taşköprizâde'nin Ahlâk Düşüncesi başlıklı bir atölye çalışması gerçekleştirildi. İLKE'de proje çalışmalarını yürüten araştırmacılar ve konuyla alakalı akademisyenlerin katılımıyla gerçekleştirilen çalışma "Bir İlim Olarak Ahlâk: İlimler Arasındaki Yeri, Konusu, Mebâdisi ve Terminolojisi başlıklı birinci oturumun ardından "Erdemler ve Reziletler Meselesi: Kavramsal Boyutları ve Türkçe Karşılıkları"nın tartışıldığı ikinci oturumla devam etti.

Taşköprizâde'nin Adüddîn el-İcî'nin Ahlâkı Adüdiyye adlı eserine yazdığı şerhin tercümesini gerçekleştiren İstanbul Üniversitesi İslam Felsefesi Bölümü Öğretim Görevlisi Mustakim Arıcı'nın moderatörlüğünde gerçekleşen atölye çalışmasında Arıcı öncelikle ahlâkın ilim olması ve bu hususa müteallik konularla alakalı bir sunum yaptı. Konuşmasında Taşköprizâde'nin yazdığı metnin bu konudaki hususiyetlerine de temas eden Arıcı, müellifin Miftâhu's-Saâde adlı eserinde de görüleceği üzere ahlâkı aslî ve tâlî ilimler olarak ikiye ayırdığını belirtti. Buna göre aslî ilimler ahlâk, ev yönetimi ve siyaset; tâlî ilimler hükümdarlık, vezirlik, muhtesiplik ve askerlik ile alakalı konuların ele alındığı kısımlardır. Şerhu Ahlâkı Adüdiyye'de de bu yaklaşımın tezahürlerinin görüldüğünü belirten konuşmacı, tâlî ilimlerden her birinin esasında ayrı ayrı literatürde yer aldığını, Taşköprizâde'ninse bunu sistemli olacak bir şekilde ahlâk tasnifinin altına yerleştirdiğini söyledi.

Ahlâkın aklî ya da naklî ilimlerden hangisine dâhil edilmesi gerektiği sorununa da temas edildiğini belirten Arıcı'ya göre Taşköprizâde, nazarî ahlâkı Adüdiyye şerhinde; nakil temelli bir ahlâkı ise Miftâhu's-Sâade

adlı eserinde vermektedir. Ahlâkî önermelerin kaynağı meselesinin ahlâkın mebâdisi başlığı altında incelendiğini belirten konuşmacı bu husustaki yaklaşımları ortaya koymasının ardından Taşköprizâde'nin konu hakkındaki görüşlerini değerlendirdi. Ahlâkî önermelerin kaynağının nebevî şeraitler ve ilâhî yasalar olduğunu söyleyen Taşköprizâde, bu hususta aynı zamanda makbul ve müsellem öncüllerden yardım alındığını söylemektedir.

Taşköprizâde'nin mezkûr konu kapsamındaki görüşlerinin ele alınıp tartışılmasının ardından atölye çalışmasında, ahlâk teorisindeki erdemler ve reziletlerin kavramsal olarak incelenip Türkçe terminolojinin tartışılacağı ikinci oturuma geçildi.

Erdem ve reziletlerin ele alınmasından önce ifrat-tefrit ve itidal kavramları üzerinde durulması gerektiğini belirten konuşmacı, dairesel olarak kademeli bir itidal anlayışının olduğunu ifade etti. Esasında tek bir noktada bulunan itidale ulaşan dairelerin her birinde itidale yakın olan yerler bulunmakta; aralarında da reziletler yer almaktadır. Bu itibarla itidal anlamında teşkik bulunduğu belirten Arıcı, söz konusu duruma paralel olacak şekilde erdem ve erdemsizliklerin anlamlarının da bu husus göz önüne alınarak belirlenmesi gerektiğini ifade etti. Ahlâk teorisinde yer alan erdemlerin ve reziletlerin Türkçe karşılıklarına ve anlamlarının analizine geçilmesinin ardından proje kapsamında Ahlâkı Adüdiyye'nin diğer şerhlerini çeviren katılımcılar bu konuda kendi çevirdikleri eserlerdeki yaklaşımları da dâhil ederek müzakerede bulunarak şerhlerdeki ortak kavramsal karşılıkların nasıl olması gerektiğine dair fikir yürüttüler. Kavramsal karşılık ve içeriklerinin tartışılmasının ardından atölye çalışması sona erdi.

AHLÂK DÜŞÜNCESİ YUVARLAK MASA TOPLANTILARI

■ Kelam-Ahlâk Teorisi

Osman Demir, 05.02.2014

Değerlendiren: Kübra Bilgin

Ahlâk projesi yuvarlak masa toplantılarının yedinci 5 Şubat Çarşamba 2014'te Osman Demir'in yaptığı "Kelam-Ahlâk Teorisi" başlıklı sunumla İLKE'de gerçekleştirildi.

Kelamî açıdan ahlâkı, ontolojik-epistemolojik ve insânî açıdan olmak üzere iki temel yaklaşım üzerinden ele alacağını söyleyen Demir, kelâmın varlığına dair olan boyutunun Tanrı-insan ilişkisinde ortaya çıkan bir süreçte açıklanması gerektiğini belirtti. Bu bağlamda ahlâkî değerlerin neliği, niteliği, kaynağı, ilâhî ve beşerî fiillerle olan ilişkisi, akıl-vahiy ilişkisi ile bunların şer'î hükümleri bilmede etkisi, insanın tanımı, unsurları, ruh-beden bütünlüğü; davranışın ruhî ve bedenî kaynakları; ruh, nefis ve hayat kelimelerine verilen anlamlar; teklîfın kaynağı, mahiyeti ve unsurları; kader ve insan özgürlüğü meselesi, fiil tasnifleri, ahlâkî bir model olarak Peygamber'in örnekliği, ahirete inancının değerlere etkisi; bilgi-iman ile bilgi-eylem ilişkisi vb konuların ele alınması gerektiğinin altını çizdi. Kelamda tartışılan problemlerin hangi sebeple ortaya çıktığının irdelendiği zaman ahlâk ile irtibatının da net bir şekilde çizileceğini söyleyen Demir'e göre bir kelam-ahlâk teorisinden bahsedilebilmesi için öncelikle onun hangi temeller üzerine inşa edileceğine dikkat çekilmesi gerektiğini söyledi.

Kelam-ahlâk teorisi nefsin kuvvelerine bağlı bir ilişkide ortaya çıkmadığını söyleyen Demir'e göre, kelâmın ahlâk anlayışının hangi yaklaşım etrafında ele alınacağı bir problem olarak önümüzde durmakta-

dır. Kelâmın kendi içerisinde tutarlı ve sistemli bir disiplin olduğunu söyleyen Demir, kelâmın ahlâk görüşünün de nereye referansla kurulacağı üzerine ayrıca düşünülmesi gerektiğini söyledi. Kelamda ahlâk düşüncesi çalışıldığı zaman insan fiilleri, oradan daha aşağı inildiği zaman fiillerin ahlâkî değerlerini ifade eden hüsn-kubuha geçilebilmektedir. Hüsn- kubuh tartışmasının bir problemin neticesini göstermesi anlamında önemli bir faktör olduğunu fakat onu doğru anlamak için arka planına bakmak gerektiğini söyleyen Demir'e göre, bu esasında varlık ve bilgi teorisine bağlı bir değer problemidir.

Kelam-ahlâk teorisinin mahiyetine dair meseleye farklı bir açıdan bakıldığında karşımıza ilahî fiil-beşerî fiil ayrımının çıkacağını söyleyen Demir, bu ilişkinin aynı paralelde ele alınması gerektiğini belirtti. Zira ona göre kelamda ilk dönemden itibaren

yapılan insan tanımlarına bakılmaksızın ahlâkî yar-gıların durduğu yer tespit edilememektedir. Bu bağ-lamda Kadı Abdülcebbar'ın konu hakkındaki yak-laşımın oldukça önemli olduğunu söyleyen Demir, mezkûr ayırım bağlamında onun “kesb teorisi”ne olan yaklaşımını değerlendirdi. Buna göre, kesb an-layışı kabul edildiğinde faillerin karıştığını düşünen Kadı Abdülcebbar'ın yaklaşımı çerçevesinden Eş-a-rilerin bu görüşüyle Cebriyye arasında netice itiba-riyle fark bulunmamaktadır. Çünkü kulların “kâsib” olarak kabul edildiği bir durumda dahi özgürlük ve teklif alanı belirsizleşmektedir. Ahlâka dair görüş-

lerini “devâî” kavramını merkeze alarak ortaya ko-yan Kadı Abdülcebbar'a göre, kişinin iradeli olarak eyleme yönelmesi “devâî”; eylemden uzaklaşması ise “savârîf” anlamına gelmektedir. Bu kavramlar “teklif”le irtibatlı olup, eylemin ne şekilde gerçek-leştiğine dair açıklamalara zemin teşkil etmektedir. Osman Demir sunumunu, Kadı Abdülcebbar'ın in-sanın irade özgürlüğü ve eylem sorumluluğu bağ-lamında ortaya koyduğu yaklaşımının, kelamın ahlâka dair görüşlerinin anlaşılması noktasında daha ayrıntılı değerlendirmelere tabi tutulması ge-rektiğini söyleyerek konuşmasını sonlandırdı.

■ Tasavvufu Önceleyen Dönemde Ahlâk Literatürü

Hacı Bayram Başer, 15.03.2014

Değerlendiren: Selime Çınar

İslâm Ahlâk Düşüncesi Projesi kapsamında düzen-lenen Yuvarlak Masa Toplantıları'nın sekizincisi, 15 Mart 2014 Cumartesi günü İLKE'de, Doç. Dr. Ömer Türker'in sunumunun ardından Hacı Bayram Başer'in “Tasavvufu Önceleyen Dönemde Ahlâk Li-teratürü: Kitâbü’z-zühd’ler” başlıklı konuşmasıyla gerçekleştirildi.

Hacı Bayram Başer sunumuna ‘zühd’ kavramının modern çalışmalarda konu edilirken uğradığı anlam değişimlerine değinerek başladı. Bu çerçevede özel-likle oryantalist çalışmaların ve bunları Türkiye’de takip eden pek çok araştırmancın, tasavvufun geli-şimini ele alırken bahsettikleri zühd dönemi-ta-savvuf dönemi ayırımının sorgulanması gerektiğini belirtti. Ona göre bu ayırım, asketizm-mistisizm ayırımında olduğu üzere Hristiyanlık tarihi dikkate alındığında geçerli olabilecek bir ayırım iken İslâm’a uyarlandığında tam olarak gerçeği yansıtmaz. Bu itibarla zühd, İslâm dindarlığının temel karakteri sayılmalıdır ve Müslümanların bu kavramı nasıl an-ladıklarını görebilmek için Kitâbü’z-zühd edebiyatı

incelenmelidir. Başer, hicrî IV. yüzyıla kadar kale-me alınmış belli başlı zühd literatürünü incelemesi neticesinde şu kanaate varmıştır: Zühd, tasavvufun teşekkülünden önce toplumun küçük bir kısmı ta-rafından takip edilen bir yöntem olmaktan ziyade, ‘dindar ve iyi ahlâk sahibi’ olmayı ifade etmesi ba-kımından, Müslüman toplumun her bir ferdini ya-kından ilgilendiren bir içeriğe sahiptir. Bu itibarla zühd, tasavvufun gelişimi tarihlendirilirken onu önceleyen mümeyyiz bir dönemin ismi olmaya el-verişli değildir.

Bu tespitin ardından neden bir zühd literatürünün ortaya çıktığı sorusuna eğilen Başer, cevabın İslâm ilimlerinin gelişim süreciyle yakından ilgili oldu-ğunu ifade etti. Ona göre dîni ilimlerin teşekkül sü-recinde ‘ahlâk’ alanının görece sahipsiz kalması, bu alanı dolduran bir faaliyetin varlığını gerektirmiş olmalıdır ve bu faaliyetin bir yönü de büyük hadis derlemelerinin bir bölümü olan ‘zühd’ kitapları ya da türevlerinin artık müstakil olarak derlenme sü-recidir. Başer’e göre ‘kesinlikle’ bir ahlâk literatürü

olan zühd eserlerinin en büyük sorunu, bir ‘ahlâk ilmi’nin ihtiyaçlarına tam olarak cevap verememesidir. Çünkü rivayetlerin sıralandığı bu eserlerde tasnif yöntemi dışında, eser sahibinin ahlâk anlayışını çözebileceğimiz herhangi bir teoriye rastlamak güçtür. Başer’e göre bu sorun, tasavvuf klasiklerinin yazılmaya başlanmasıyla çözüm sürecine girmiş görünmektedir. Aynı amaç ve işleve sahip olması bakımından tasavvuf literatürü, zühd edebiyatından tevarüs ettiği konu ve tartışmalara sistematik bir yapı kazandırarak gelişim göstermiştir. Dolayısıyla Başer, zühd literatüründeki dağınık malzemeyi belli tasniflerle tekrar işleyen tasavvuf eserlerinin, konu, söylem ve terminoloji açısından zühd edebiyatından etkilendiğini ve bu anlamda tasavvufun gelişiminde de bir ‘süreklilik’ tespit edilebileceğini öne sürmektedir.

Başer son olarak sûfîler için Hz. Peygamber’e bağlanmak kadar önemli olan bir diğer hususun sahabe ve tabiin nesline bağlanmak olduğunu ve bu irtibatın zühd literatüründen de takip edildiğini belirtti. Ona göre hem erken dönem Müslümanlarının anladığı şekliyle zühd kavramının kapsamı, hem bu kapsama istinaden teşekkül edebilmiş geniş bir ahlâk literatürü ve bu literatürü nazari olarak işleyen sonraki dönem mutasavvıf yazarlarının düşünceleri, İslâm’da “denenmiş ancak netice alınamamış bir yöntem olarak zühd ve ondan sonra ortaya çıkan tasavvuf” biçiminde bir yaklaşımı geçersiz kılmaktadır.

Sunumun ardından katılımcılar konuyu çeşitli vec-heleriyle müzakere ettiler.

1960-1980 Dönemi İslamcı Dergiler Projesi

Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi başından beri üzerine çokça yazılan ve farklı yönleriyle konuşulan bir konu olmasına rağmen bu düşüncenin üretildiği, tartışıldığı ve bir anlamda kayıt altına alındığı yayınlar fazlasıyla ele alınmamıştır. Özellikle İslamcı düşüncenin üretildiği zemin olarak önemli bir işleve sahip olan dergiler, yapılan çalışmaların en zayıf halkalarından birini oluşturmaktadır. Bu yayınların incelenmesi Türkiye’de İslamcılık düşüncesi bağlamında tartışılan konuları, kavramları ve özneleri derli toplu bir şekilde ortaya çıkaracağı gibi, Türkiye’de İslamcılık Düşüncesinin gelişim ve seyrini ortaya koyması anlamında da önemli kapıları aralayacaktır.

İlmi Etüdler Derneği (İLEM) bu proje ile Türkiye İslamcılık düşüncesinin bir asırlık tecrübesini, dergiler üzerinden ele almayı hedeflemektedir. Proje 1908-1923, 1923-1960, 1960-1980, 1980-2008 arası 4 farklı döneme ayrılarak bu dönemlerde İslamcı düşüncenin üretildiği ve tartışıldığı İslamcı dergiler ayrıntılı olarak incelenmektedir.

Projenin hedefleri:

- Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi alanında çalışma yapan araştırmacıların birinci elden kaynaklara ulaşmasını sağlamak,
- Düşüncenin gelişimini ve üretimini görünür hale getirerek, menfi ve müspet yaklaşımların etkisi altında kalmış İslamcılık düşüncesini yeniden anlamak isteyenler için önemli bir fırsat doğurmak,
- Dergilerin incelenmesi ve arşivlenmesi ile ilgili kişi ve kurumlar için önemli bir kaynak oluşturmak,
- Kişi, kavram ve tarihsel süreçler üzerine yoğunlaşan biyografi, monografi vb. çalışmalar yapan düşünce tarihi araştırmacıları için önemli bir kaynak oluşturmak.

Projenin İçeriği:

1960-1980 Dönemi İslamcı Dergiler Projesi 6 başlık altında yürütülmektedir.

1- Dergilerin Dijitalleştirilmesi

Beyazıt Devlet Kütüphanesinde ve özel kütüphanelerde bulunan dönem içerisinde yayımlanan dergiler özel protokoller dahilinde dijitalleştirilecektir. Dijitalleştirme süreci profesyonel olarak profesyonel bir ekip tarafından bu işe özel ekipmanlar kullanılarak gerçekleştirilecektir. Projenin neticesinde 100 yıllık bir süreç içindeki İslami dergiler tekrardan rahat ve kolay erişilebilir bir duruma gelecektir. Projenin 2014 yılındaki ilk aşamasında 1960-1980 arasında çıkan 50 kadar dergi dijitalleştirilecektir. Dijitalleştirme sürecinde ayrıca dergiler tasnif edilecek ve işlenebilir versiyonda muhafaza edilecektir.

2- 1960-1980 İslamcı Dergilerin Tasnifi ve İncelenmesi

Proje ekibi dergileri paylaşarak kataloglayıp inceleyecek ve her hafta bir araya gelip sunumlar yapacaktır. Böylece toplamda o dönem çıkan 50 kadar dergi taranarak detaylı bir künye bilgisine ulaşılabilecektir.

3- 1960-1980 İslamcı Dergi Yayımcıları İle Sohbetler

O dönemlerin dergilerini çıkaran İslamcı dergilerin yayımcısı 6-8 isim ile bir araya gelinecek ve birinci elden bilgi alışverişi sağlanmış olacaktır.

4- 1960-1980 Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi Çalıştayı

Dergilerin genel inceleme süreci bittikten sonra dönemin İslamcılık Düşüncesinin ele alınacağı 3 gün sürecek bir çalıştay tertip edilecektir.

5- 1960-1980 İslamcı Dergiler Sempozyumu

Üç gün sürecek sempozyumda projenin neticeleri ilmi kamuoyu ile paylaşılacaktır. Bu sempozyumda İslamcı dergiler etrafında İslamcılığın temel konuları gündeme alınacaktır.

6- 1960-1980 İslamcı Dergiler Kitabı

Proje neticesinde her bir dönemle ilgili birer derleme kitap hazırlanacaktır. İncelenen dergilerden elde edilen görsel malzemelerle zenginleştirilecek bu kitapların İslamcılık incelemelerinde önemli bir dönüm noktası teşkil edeceği öngörülmektedir.

Araştırma Projeleri

1960-1980 KUŞAĞI DERGİCİLİĞİ

Atasoy Müftüoğlu

“İslamcı Dergiler Projesi” başlığı altında İlmi Etüdler Derneği (İLEM) tarafından bir dizi çalışma başlatılmıştır. Vahdettin Işık ve Ahmet Köroğlu’nun koordinatörlüğünde yürütülen bu proje içerisinde, dergilerin dijitalleştirilmesi, tasnifi ve incelenmesi, İslamcı dergi yayıncıları ile sohbetler, Türkiye’de İslamcılık düşüncesi çalıştay ve İslamcı dergiler

sempozyumu yer almakta ve her bir çalışmanın çıktılarının yayınlanması hedeflenmektedir.

İslamcı dergiler incelenerek Türkiye’de İslamcılık düşüncesi üzerinde çalışılması amaçlanan projede, dergi yayıncılarının izlenimlerinden istifade etmek amacıyla İslamcı dergi yayıncıları ile bir dizi sohbet düzenlenmektedir. Bu sohbetlerin ilki 10 Mayıs

2014 tarihinde İLEM dernek merkezinde Atasoy Müftüoğlu ile gerçekleştirildi.

Konuşmasına “geleneksel toplumlarda yenilenme ve değişme çok ciddi bir sorundur. 1960-80 kuşağı içinde bulunduğu şartlara, felsefi akımlara, düşünce biçimlerine ve bilgi üretme yöntemlerine karşı sağlıklı bilinç oluşturamamıştır” sözleriyle başlayan Atasoy Müftüoğlu, toplantı kapsamında gündem olarak belirlenen 1960-80 kuşağı dergiciliğini anlattı. Konuşmasında büyük ölçüde bu kuşağın fikri yapısına dikkat çekti ve ne tür hatalar yaptıklarını, işlerinde nasıl eksiklikler bulunduğunu ifade etti. Atasoy Müftüoğlu’na göre bu kuşak bu tür değişimleri bir sapkınlık olarak değerlendirir ve geleceğe tam olarak bağlı kalmayı tercih eder. Müftüoğlu kendisini de bu kuşağın içersine dahil ederek; “bizler bu statükonun içinde kaldık ve her şeye bu sınırlar içinden baktık” ifadelerine yer verdi. Bu durumun tezahürü kölelik algısının değişmesinde gerçekleşti. Atasoy Müftüoğlu’nun ifadelerine göre fiziksel kölelik yerini fikirsel köleliğe bıraktı. Bu yeni tip köleliğin referansları Aydınlanma düşüncelerinde kendisine yer bulmuştur ve küresel çapta kölelik yöntemi uygulanmaya başlanmıştır.

Atasoy Müftüoğlu sohbet kapsamında gündeme getirilen 1960-1980 dönemi dergilerinin maalesef gerekli tarihsel sorgulamayı yapamadığını ve tarihe tanıklık görevini yerine getiremediğini belirtti. Müftüoğlu bu dönem dergilerinin birçoğunun döneme ait somut katkılar yapamadığını ve nostalji-romantizm sınırları içerisinde kaldığını, tepkilerin yalnızca duygusal tepkiler olduğunu ifade etti. “Bizlerin de içinde bulunduğu dergicilik kuşağı, bugüne ışık tutacak biçimde gerçeklik algısını geliştiremedi.” sözleri ile sadece dışarıdan bir eleştiri

ri yapmayı bir kenara bırakarak öz eleştiriye tercih ettiğini belirtti. Atasoy Müftüoğluna göre üzerine konuşulan 1960-80 arası İslamcı kuşak aydınlanma terörünü gerektiği gibi sorgulayamadı.

Müftüoğlu söz konusu olan aydınlanma kavram-sallaştırmasının ırkçı, politik sömürgeleştirme aracı olduğunu ifade ederek sömürgeleştirilmek istenen topluma, onların zihinlerini kontrol etme yoluyla ulaşılabileceğini belirtti. Bu yüzden zihinlerin sömürgeleştirilmesinin, yakın geçmişteki fiziksel sömürgeleştirmeden daha önemli ve etkili bir yol olduğunu söyledi.

Atasoy Müftüoğluna göre halâ bu sömürü hali aşılamamakta. Yakın geçmişimizde önemli bir duruş sergilemiş olsak da bu duruşu destekleyecek bilgileri üretilmedi. Müftüoğlu bu yüzden öncelikle akademik bilgiyi üretmek, bu bilgi üretme yollarını belirlemek durumda olduğumuzu ifade ederek hiçbir ideolojinin gerçek anlamıyla karşılığının gerçek hayatta olmadığını, bu ideolojileri destekleyen bilgi biçimlerine ihtiyaç duyduğumuzu ifade etti.

Ona göre bir diğer önemli husus Avrupamerkezci tarih yazımında ortaya çıkmaktadır. Müftüoğlu tarihyazımının insanların tarihinin oluşturulması bakımından, her kavim, ulus, millet için son derece önemli olduğunu, bir kavmin tarihi nasıl yazılırsa bundan sonraki hayatının da o şekilde devam edeceğini ifade etti.

Müftüoğlu bir anlamıyla güzel, iyi insanlar olmanın yanında iyi ayakkabı ustası olmanın gerekliliğini açıkladı. Bu dönem kuşağının, özellikle dergicilerinin, çok temiz, iyi müslümanlar olduğunu fakat birçoğunun iyi ayakkabı ustası ol(a)madığını belirterek, akademik bilgi üretmeyi ve bu bilgiyi pratik hayatta kullanmamız gerektiğini açıkladı.

İlmi Etüdler Derneği (İLEM)'nin temel gayesi, geleneğin inşasında önemli rol üstlenecek olan nitelikli ilim adamlarının yetişmesine zemin oluşturarak, ulusal veya küresel düzeyde ortaya çıkan sorunların çözülmesi için çalışmalar yapmaktır. Bu gayenin gerçekleştirilmesine yönelik İLEM bünyesinde çalışan araştırmacılar Türkiye ve Dünya meselelerine dair politikalar üretilmesine imkân ve zaman sağlayacak çalışmalar yapmaktadır. İLEM Politika Notları bu çalışmaların neticelerinin kamuoyu ile paylaşılması amacıyla başlatılmış bir dizidir.

Şimdiye kadar *Ahmedinejad Sonrası Türkiye-İran İlişkileri* ve *30 Mart 2014 Seçimleri: Yerelin Kentsel Dilini Okuyamamak* başlıklarını taşıyan iki politika notu yayınlandı. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Süleyman Elik'in kaleme aldığı Politika Notları dizisinin ilki *Ahmedinejad Sonrası Türkiye-İran İlişkileri* başlığını taşıyor. Elik, çalışmasında Ahmedinejad döneminin sona ermesi ve İran'ın kaotik siyasetine rasyonellik ölçüsü getireceği vaatleri neticesinde seçilen Hasan Ruhani'nin göreve gelmesi ile birlikte yaşanan gelişmeler ışığında Türkiye İran ilişkilerinin muhtemel biçimini ve seyrini tartışıyor.

Sakarya Üniversitesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Mustafa Kömürcüoğlu ise *30 Mart 2014 Seçimleri: Yerelin Kentsel Dilini Okuyamamak* başlıklı ikinci politika notunda, yerel seçimler öncesinde yerelin kentsel dilini analiz ediyor. Yerel yönetimin ve siyasetin seçim dilinden hareketle kentlerin geleceğine ışık tutan bu kapsamlı analiz, farklı partilerin birbirine benzeşen yapısına dair de önemli ipuçları sunuyor.

İlmi Etüdler Derneği'nin kamuoyuna yönelik bilgi ve politika önerilerinin paylaşıldığı İLEM Politika Notları, Son Dönem Eğitim Politikaları ve Kentsel Dönüşüm-Kentleşme başlıklarıyla yayınlanmaya devam ediyor.

İLEM Fikir Meclisi

İLEM bünyesindeki genç araştırmacıların ve akademisyenlerin karşılıklı tartışma imkânı bulduğu İLEM Fikir Meclisi, ortak duygu ve heyecana sahip İLEM mensuplarının ortak bir fikrî zeminde de buluşmalarını sağlıyor. Aynı çatı altında eğitim alan, araştırma yapan ve fikir üreten genç ilim adamlarının karşılıklı paylaşım ve diyalogunu artırmakta olan İLEM Fikir Meclisi, içeride İLEM'in nabzını tutuyor ve dinamizmini besliyor. Belirlenen özel gündem etrafında gerçekleştirilen beyin fırtınası katılımcıların birikimleri ile birleşerek zevkli ve derinlikli oturumlara can veriyor.

Bu çerçevede İLEM Fikir Meclisi'nin ilk iki toplantısı "İktidar ve İlim Adamı" başlığıyla gerçekleştirildi. Çeşitli üniversitelerden katılımcıların bulunduğu toplantıda genel itibariyle akademi-toplum ve entelektüel-iktidar münasebetleri ele alındı. Katılımcılar konuyu kendi birikim ve uzmanlık alanlarından yola çıkarak değerlendirdi.

Toplantılar kapsamında, iktidar kavramı, bilgi üretiminin iktidar odaklarına göre konumu, ilim adamının toplumdaki yeri, akademisyen ve siyasetçi kavramları konuşmaların seyri itibariyle çeşitli düzeylerde tartışıldı.

Artık Âlim-Tacir-Emir geleneksel üçlemesi bağlamında ele alınamayacak kadar karmaşıklaşan geniş beşeri alanda, bu münasebetlerin nasıl kurulması gerektiği; hangi kuramsal kabul ve kurumsal yapıların yine hangi ilkeler etrafında ihdas edilmesinin

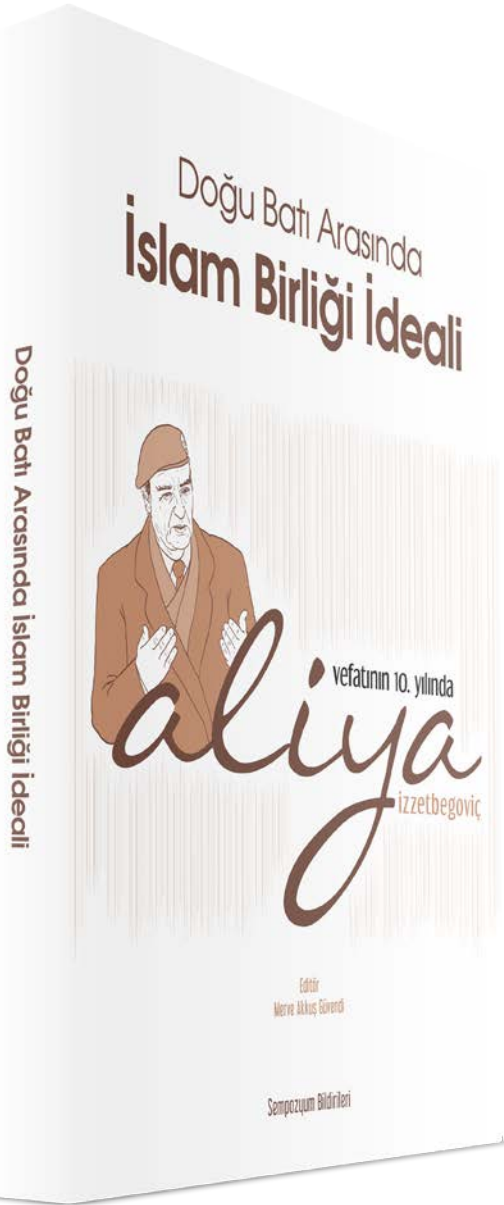
zaruri olduğuna dair meseleler müzakere edildi.

Modern döneme kadar mahiyet itibariyle ortak ve taraflarının belli olduğu bir zeminde varlık bulan âlim/ilim adamı-iktidar ilişkisinin, moderniteyle birlikte özellikle iktidarın mahiyet değiştirmesi ve farklı biçimlerde tezahür etmeye başlaması ile farklı bir mecraya intikal ettiğine değinildi. Bu noktada, her ne kadar iktidar denildiğinde büyük oranda siyasi mekanizmalar akla gelse de ilmi çalışmalar üzerinde belirleyici olan/olmaya çalışan farklı ve hatta siyasi iktidardan daha kuşatıcı iktidar biçimlerinin varlığına dikkat çekildi.

İlim adamı- iktidar ilişkisinde esas olanın ilim adamının konumu olduğu vurgulanarak; ilim adamının muhalif duruşunun mahiyetini ve zeminini iyi oturtmasının gerekli olduğuna dikkat çekildi.

Buradan hareketle, tarihsel süreci de içine alacak şekilde Türkiye toplumunda ulemanın, ilim adamının rolü ve konumu, ideal ilim adamı prototipi ve buna dair toplumsal beklentiler üzerine odaklanacak bir müzakere ortamının oluşturulması, zikredilen hususlarla bütünlük oluşturacak şekilde, Müslüman ilim adamının özellikleri ve ideal yetiştirme/yetiştirilme biçimlerinin müzakere edilmesinin gerekliliği daha sonraki fikir meclisi toplantılarında tartışılması planlanan konular arasında yer alıyor.

Doğu Batı Arasında İslam Birliği İdeali: Vefatının 10. Yılında Aliya İzzetbegoviç

Son yüzyılın önemli Müslüman düşünürü ve büyük devlet adamı Aliya İzzetbegoviç, on yıl önce İslam toplumlarına önemli idealler bırakarak aramızdan ayrıldı. Dostları ve Aliya'nın düşünceleri üzerine çalışma yapan uzmanlar vefatının onuncu yılında onu anmak ve İslam birliği ideali etrafındaki düşüncelerini tartışmak için İlmi Etüdler Derneği ve Üsküdar Belediyesi'nin birlikte düzenlediği "Doğu-Batı Arasında İslam Birliği İdeali" başlıklı uluslararası bir sempozyumda bir araya geldi. Bu sempozyumda sunulan tebliğler, yazarları tarafından gözden geçirilerek okuyucuların istifadesine sunulmak üzere bir kitaba dönüştü. Aliya'nın mücadelesi ve düşünceleri merkeze alınarak hazırlanan makaleler "İslam Birliği İdeali" çerçevesinde yeni çözümler üretebilme amacı taşıyor.

Bosna'nın geçirdiği zor günlerde yaşananlara seyirci kalmayarak eleştirilerini sert ve sivri bir üslupla çe-

şitli dergi ve köşe yazılarında dile getiren Amina Siljak Jesenkovic makalesinde İslam birliği idealini bir ideolojinin ötesinde bir yaşam tarzı haline getiren Genç Müslümanlar Örgütünün kuruluşu, fikri yönelimleri, kadın kollarının çalışmaları, maruz kaldığı engellemeler ve cezalandırmalarla birlikte değerlendirdi. Aliya İzzetbegoviç'in düşünceleri üzerine çalışmaları bulunan Faruk Karaaslan, son yıllarda özellikle Müslüman sosyal bilimciler tarafından sıklıkla gündeme getirilen; medeniyet tartışmalarına, Aliya İzzetbegoviç'in metinleri ve siyasal pratikleri üzerinden nasıl bir perspektif geliştirilebileceği konusunu sorunsallaştırıyor. Karaaslan bu bağlamda, makalesinde medeniyet-kültür ve medeniyet-teknik gerilimlerinde İzzetbegoviç'in nasıl bir konum aldığı ve bu konumun siyasi konjonktüre bağımlı olarak son yıllarda gündeme gelen medeniyetin ihyası/inşası söylemlerinin neresinde kaldığı ile ilgili analizlerde bulunuyor. İslami hareketlerin yapıları üzerine derinlemesine ve nitelikli çalışmaları bulunan Alev Erkilet ise İslamcı bir dilin zemini olarak Aliya'nın İslamcı düşüncüyü temellendirmekte kullandığı bütüncü(l) yaklaşımı ontolojik ve epistemolojik boyutlarıyla ele alıyor. Erkilet, Aliya'nın Batı felsefesine içkin olan dikotomilerle nasıl hesaplaştığı, bu çerçeveden hareketle İslami düşüncüyü nasıl temellendirdiği ve bu düşüncüyü İslamcı mücadelenin temelini nasıl yerleştirdiğini çözümlemeye çalışıyor. Mustafa Aydın, Aliya İzzetbegoviç'in düşüncesini ütopya ve dram matriksleri üzerinden değerlendiriyor.

Aliya'nın düşüncesi, inancı ve pratiği ile İslam'ın kurucusu olduğu bir siyaset felsefesinin yeniden gündeme gelmesine ve imkanlarının tartışılmasına önemli katkılarda bulunduğunu düşünen Mustafa Aydın, makalesinde Aliya İzzetbegoviç'in siyaset

felsefesinde “olan” ile “olması gereken”, “araç” ile “amaç” arasındaki ilişkiyi ahlaki bir temelde yeniden tartışıyor. Aliya İzzetbegoviç'in siyasi projesi olan Demokratik Hareket Partisi (SDA) üzerine çalışmalarda bulunan Tarkan Tek ise makalesinde kuruluşundan günümüze kadar Bosna-Hersek yönetiminde kesintisiz olarak bulunan ve önemli roller oynamış bir siyasal parti olarak SDA'nın çalışmalarına yer veriyor. Cihangir İslam ise İzzetbegoviç'in ahlakı, kaderi ve teslimiyetini analiz ederken çağrısının Batı kültürü ve özellikle yıllarca materyalist dayatma altında kalmış Müslüman topluma ve aynı zamanda bütün insanlara yapılan bir çağrı olduğunu dikkat çekiyor.

Aliya'nın İslam dünyasına bakışını değerlendiren Kazım Hacımeçliç, insanlığın krizine çıkış yolu olarak Aliya'nın öngördüğü İslami orta yolu değerlendiriyor. Aliye Çınar Köysüren “Aliya'nın düşüncesinde din ve İslam” başlıklı yazısında batıda yaşamış, Doğu ve Batı sentezini harmanlayan ve gözlemleyen yaşamıyla adeta, Doğu ve Batı arasındaki kırılmalara, geçişlere, sentezlere ve dışlamalara şahit olan Aliya'nın din, ideolojiler, rejimler ve İslam'ı konumlandırışına yer veriyor. H. Ramazan Yılmaz ve Yusuf Ziya Gökçek ise Aida Begic sinemasını Aliya'nın sanat anlayışı ekseninde değerlendiriyorlar. Makalede “Üçüncü yol” yaklaşımı doğrultusunda bir sinema pratiğine yaklaşan Begic'in teori ve pratik ile sanatı yaşadıkları coğrafyaya hakim olan faydacı tutumlar karşısında var olma sürecini vurgulanıyor.

On makaleden oluşan bu kitap ile Aliya İzzetbegoviç'in fikri ve fiili mücadelesini anlamak, onun “Doğu ile Batı arasında İslam birliği ideali”ni yeniden düşünmek ve günümüzde bu bağlamda yapılan çalışmalara temel oluşturmak hedefleniyor.

İslam İktisadı Atölyesi'nin İlk Kitabı: İslam İktisadını Yeniden Düşünmek

Günümüzde İslam iktisadı adı altında yapılan çalışmaların geldiği nokta sadece ülkemizde değil dünyanın birçok yerinde temelinden uzaklaşmış bir şekilde gerçekleşmektedir. 1970’li yıllardan bugüne kadar uzanan İslam iktisadı çalışmaları gün geçtikçe mevcut iktisadi sisteme eklemlenmiş ve sadece finansal işlemlerden ibaret kalarak büyük bir ölçüde sınırlandırılmıştır. Buna rağmen Müslüman iktisatçılar bu konu hakkında değerli çalışmalarını sürdürmektedir. Ferdî düzeyde gerçekleştirilen bu değerli çalışmalar da bir araya getirilmediği müddetçe bugün hissedilen ihtiyaç ile görülüyor ki kalıcı bir zemin oluşturmak pek de mümkün değildir. Özellikle son on yılda dünya çapında, ülkelerin iktisadi ve daha çok finansal sistemleri içerisinde yer vermeye başladıkları İslam iktisadı örnekleri ile bu alanda canlanmaya başlayan çalışmalar olsa da, gün geçtikçe özgün ve sadr’a şifa olacak çalışmalar daha çok aranmaktadır.

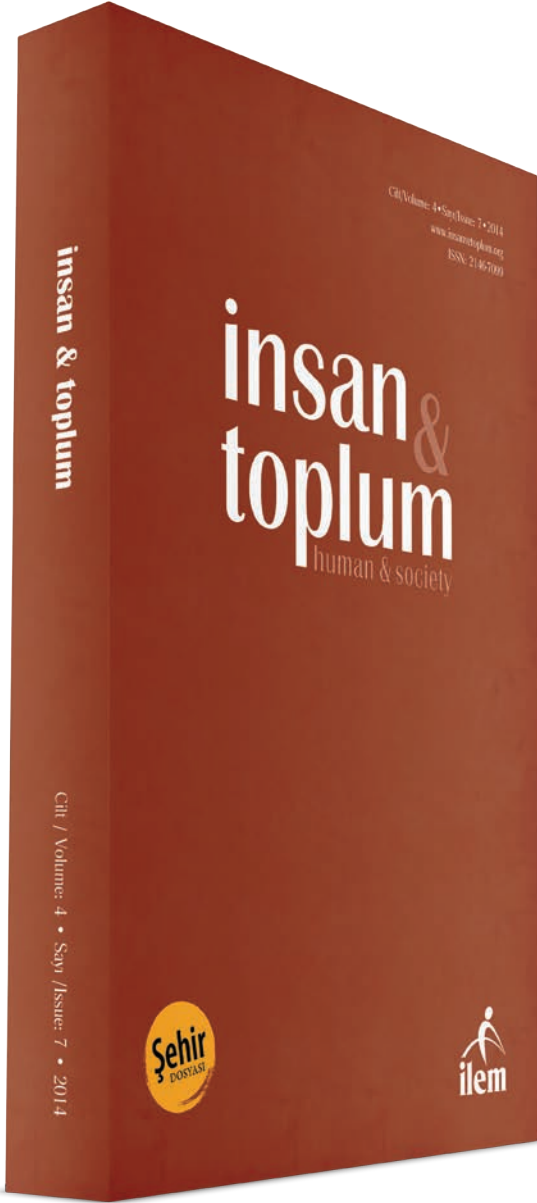
Bugün “İslam iktisadı”, “İslami iktisat”, “İslami ekonomi”, “İslami finans” vb. birçok farklı kavramsal-laştırma ile sıklıkla karşılaşılmaya rağmen kavramın esasında ne maksatla kullanılmak istendiği, neye tekabül ettiği ve nasıl bir gücü olduğuna dair fikirlerimizi netleştirmek zorlaşmıştır. Dahası bu karmaşa içerisinde, üretildiği zemine nispetle bir iddia taşımayan değerlendirmeler, kavramsal dönüşüm sürecinin dikkatle okunması gerekliliğini de mecbur kılmaktadır. İlim ve fikir dünyamızda bugüne kadar İslami finans çalışmaları dışında İslami iktisat konusunda yeterli derecede sorunu bütünsel düzlemde ele alan çalışmalarla maalesef karşılaşmıyoruz. Zira İslami finans alanında gerçekleştirilen -makale, kitap yahut sempozyum vb.- çalışmalar İslami iktisat alanı içerisinde ve bir bakıma onun ikamesiymişçesine gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla her bir kavram kendi derinliği içinde şekillenmekte ve böylece İslam iktisadı çalışmaları da yetersiz kalmaktadır.

Mart 2013’te İslam iktisadı tartışmalarının tarihsel seyrini ve kavram dünyamızdaki güncel etkilerini bütünsel bir bakış açısıyla ele almak maksadıyla

iki günlük “1. İslam İktisadı Atölyesi: Temel Kavramlar ve Fikirler” başlığı altında uluslararası bir atölye çalışması gerçekleştirildi. Bu atölyede dünyanın farklı coğrafyalarından değerli ilim adamları tebliğler sundu. *İslam İktisadını Yeniden Düşünmek* adlı kitap, bu atölyede sunulan seçilmiş tebliğlerden oluşuyor. Atölye çalışması süresince sunulan tebliğler ülkemizde konu ile ilgili akademisyenlerimizce müzakere edildi. Ayrıca yine davetliler tarafından dile getirilen eleştiri ve katkılar da dikkate alınarak tebliğ metinleri yazarlar tarafından yeniden gözden geçirilip, birer makale hâlinde hazırlanarak okuyucuların istifadesine sunuldu. İslam iktisadı kavramının ön plana çıktığı mevcut makaleler, geleneksel düşünce mirasımız ile birlikte günümüz toplumsal-ekonomik meselelerimize sağlam bir temel kurabilmek amacıyla bir araya getirildi.

On bir makale ile İslam iktisadı kavramını yeniden hayatımıza layık olduğu şekilde yansıtmayı amacıyla hazırlanan kitabın, bundan sonra gerçekleştirilecek olan İslam iktisadı çalışmalarına özellikle esaslı bir zemin teşkil edecek bir başvuru kitabı olmasını hedefleniyor.

İnsan ve Toplum'un 7. Sayısı “Şehir” Dosyası ile Çıktı

İlmi Etüdler Derneği'nin yayımladığı İnsan ve Toplum Dergisi, “Şehir” konulu özel sayısı ile okurlarıyla buluştu. Türkiye’de sosyal bilimler alanında önemli bir yeri olan İnsan ve Toplum Dergisi, EBSCO, Index Islamicus, CSA Sociological Index, IBSS, DOAJ ve Ulrichs gibi indekslerde yer alıyor.

Yedinci sayısı ile okurlarıyla yeniden buluşan İnsan ve Toplum Dergisi, hazırladığı çok özel dosyada şehir konusuna dair sunulan özgün ilmi yaklaşımlar ile dikkat çekiyor. Dergide, şehircilik, şehirlerin tarihsel süreçte değişimi ve dönüşümü gibi konularda toplumun ve siyasetin yansımaları ele alınıyor.

Geçerli bilimsel akımların modernite projesi ile temellendirdiği kentleşme olgusunun, toplumsal imgeleri ortaya çıkaran doğası, şehirlerin mercek altına alınmasına neden olmaktadır. Sosyal bilimler içinde farklı disiplinlerin dikkatini çeken bu durum, şehir ve ona bağlı yazın dünyasının bulanık bir mecrada

devleştiği bir problem alanıyla da akademiye yüz yüze getirmektedir. Öte yandan, şehirlerin büyümesi ve gelişmesine ilişkin teknik addedilen rasyonalitelerin, bütün imgeleri yeniden kuran yıkıcılığı da sosyal bilimlerden çok daha hızlı bir biçimde şehirciliğin bilgi alanını kuşatmaktadır. İnsan ve Toplum'un bu özel sayısı söz konusu problem alanının akademiye yansımalarını gözler önüne seriyor.

Kentleşme literatürünün politika ile güçlü irtibatı, yarım yüzyıla yaklaşan bir süredir sosyal gerçeklik ile coğrafyanın sınırları arasında bir iletişim kurarken siyasal, idari ve doğrudan tabiatın dengesine ilişkin, dolaylı olarak da toplumsal zemine akseden berrak bilgi kaynaklarının tıkanması yeni problematiklere yol açmaktadır. Bu problemlerin derinlikli bir biçimde tartışılmaya değer konular olduğu, İnsan ve Toplum Dergisi'nin bu özel sayısında yer alan yazıların sayısı ve niteliği ile bir kez daha kendisini gösteriyor.

Sekülerizm ve Avrupa merkeziliğin var ettiği kriz alanının ve sorgulamalarının disipliner sınırlara

sıkışmasının, şehir çalışmalarını da tesiri altına aldığından bahsetmek mümkündür. Yazında gerek daha çok saha çalışmaları ve nispeten daha sınırlı kuramsal değerlendirmelerin kökleşmesi; şehre bakış açısından sosyal olduğu kadar mekânsal; coğrafi olduğu kadar iktisadi; idari olduğu kadar estetik bir bilgi alanının oluşması için gerekli görülmektedir. Bu gereklilik dergide yer alan yazıların odaklandığı önemli konular arasında bulunuyor.

İLEM'de yürütülen Turgut Cansever Atölyesi'nin ürünlerini de içeren dosyada şehircilik bağlamında kaleme alınan dört makale ve çok sayıda kitap değerlendirmesinin alana özgün katkılar sunması bekleniyor.

Bununla beraber dergide farklı alanlardan akademik makaleler, değerlendirme yazısı ve kitap eleştirileri yer alıyor. İnternette ücretsiz olarak incelenebilen ve PDF formatında edinilebilen İnsan ve Toplum'un bu yeni sayısı da yıllarca referans özelliğini koruyacak bir eser niteliği taşıyor.

2. ULUSLARARASI İLEM YAZ OKULU

İslam Dünyasında Devlet ve Toplum
23-29 Ağustos 2014 / İstanbul

**2nd INTERNATIONAL İLEM
SUMMER
SCHOOL 2014**

The State and Society in Muslim World
August 23-29, 2014 Istanbul

LECTURES

Wael Hallaq, Columbia University
The Islamic State and the Crises of the Political

Muqtedar Khan, University of Delaware
Islam and Democracy: Philosophical and Theoretical Challenges and Textual Opportunities

Abdelwahab El-Affendi, University of Westminster
The Future of Islamic State

H. İbrahim Yenigün, Istanbul Commerce University
Contemporary Muslim Political Thought: The Ethical Dimension

WORKSHOPS

The Nation State and Beyond
The State and Economy in Muslim World
Social and Political Change in Muslim World

İLEM
İlmi etüdler derneği

T.C. BAŞBAKANLIK
KAMU DİPLOMASİSİ KOORDİNATÖRLÜĞÜ

T.C. BAŞBAKANLIK
YURTDIŞI TÜRKLER
İŞLERİ BAKANLIĞI

Application Deadline:
20 July 2014

ilemsummer.org • ilet@ilemsummer.org

Sahip olduğu birikimi farklı coğrafyalarda çalışmalar yapmakta olan akademisyen, araştırmacı ve entelektüellerle paylaşmak ve bu coğrafyaların tecrübelerinden de istifade etmek isteyen İLEM, bu yıl ilki düzenlenecek olan Uluslararası İstanbul Yaz Okulu ile farklı düşünce ve tecrübeleri ortak bir zeminde masaya yatırma ve tartışma imkânı oluşturmaya amaçlamaktadır. Program, İLEM ve T. C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ve T. C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü tarafından ortaklaşa gerçekleştirilecektir.

Bu yılki Yaz Okulu'nun ana teması "İslam Dünyasında Devlet ve Toplum" olacaktır. Bu başlık altında İslam dünyasında devlet ve toplum ilişkisi incelenecektir. Bu tema çerçevesinde gerçekleştirilecek ders ve sunumlarla devlet olgusu, İslam dünyasında devlet algısının boyutları ve son yüzyılda ortaya çıkan İslami devlet/İslam devleti kavramının kökenleri derinlemesine tartışılacak ve analiz edilecektir.

Alanında uzman olan hocaların vereceği derslerin yanında programda katılımcıların sunum ve tartışmalarının yer alacağı üç atölye olacaktır. Düzenlenecek oturumlarda katılımcılar sunumlarının ardında diğer katılımcılarla konuyu derinlemesine müzakere edeceklerdir. Bu vesileyle İslam dünyasındaki devlet ve toplum konusu etraflıca ele alınacaktır. Genel değer-

lendirme ve yaklaşımlara ek olarak katılımcılar İslam dünyasındaki örnek ülke ve olaylar üzerine de çalışmalarını aktarabileceklerdir. Buluşmada aşağıdaki alt başlıklar çerçevesinde sunumların gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

- İslam Devletinin Dinamikleri ve Kökenleri
- Küresel Siyaset ve İslam Dünyası
- İslam Dünyasında Din- Siyaset İlişkisi
- Küresel Ekonomi Politik ve İslam Dünyası
- Küresel Düzene Alternatif Yaklaşımlar
- İslami Hareketlerin İktidar ve Muhalefet Pratiği
- Değişimin Toplumsal Boyutları ve Yeni Meseleler

Yaz okuluna katılmak isteyen lisansüstü öğrenciler online başvuru formunu doldurarak başvurmalıdırlar. Programın dili İngilizcedir. Yaz Okulunun kontenjanı 45 katılımcı ile sınırlı tutulacak ve İstanbul dışından katılan katılımcıların konaklama giderleri organizasyon tarafından karşılanacaktır.

Programda yer alacak ders ve atölye başlıkları şu şekildedir:

Dersler

- 1- İslam Devleti ve Siyasalın Krizi (Wael Hallaq, Columbia Üniversitesi)
- 2- İslam ve Demokrasi: Felsefi ve Teorik Meydan Okumalar ve Metinsel Fırsatlar (Muqtedar Khan, Delaware Üniversitesi)
- 3- İslam Devletinin Geleceği (Abdelwahab El-Affendi, Westminster Üniversitesi)
- 4- Çağdaş İslam Siyaset Düşüncesi: Ahlaki Boyut (H. İbrahim Yenigün, İstanbul Ticaret Üniversitesi)

Atölyeler

- 1- Ulus Devlet ve Ötesi
- 2- İslam Dünyasında Devlet ve Ekonomi
- 3- İslam Dünyasında Siyasi ve Toplumsal Değişim

Önemli Tarihler ve İletişim Bilgileri

Son Başvuru Tarihi: 20 Temmuz 2014

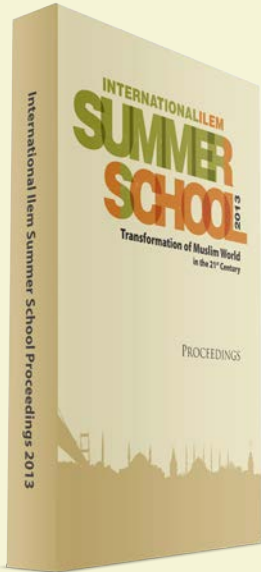
Kabullerin İlanı: 01 Ağustos 2014

Programın Nihai Halinin İlanı: 10 Ağustos 2014

Programın İcrası: 23–29 Ağustos 2014

iiss.ilmietudler.org / E-mail: iiss@ilmietudler.org / +90 216 310 43 18

Yayınlarımızı İLEM'den temin edebilirsiniz.

ilmi etüdler derneği

Halk Cad. Türbe Kapısı Sk. Hektaş İş Mrk. No: 13/4 Üsküdar İstanbul
Tel / Faks: +90 216 3104318 • bilgi@ilmietudler.org • www.ilmietudler.org